

Stenografični zapisnik

štirinajste seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dné 24. novembra 1890.

Nazoči: Prvosednik: deželni glavar dr. Josip Poklukar in deželnega glavarja namestnik baron Oton Apfaltrern. — Vladni zastopnik: c. kr. deželni predsednik baron Andrej Winkler. — Vsi člani razun: ekscelenca knezoškof dr. Jakob Missia, baron Beno Taufferer in Ignacij Žitnik. — Zapisnikar: deželni tajnik Josip Pfeifer.

Dnevni red:

1. Branje zapisnika XIII. deželnozborske seje dné 22. novembra 1890.
2. Naznanila deželnozborskega predsedstva.
3. Ustno poročilo finančnega odseka o zgradbi nove bolnice v Ljubljani (k prilogi 62.).
4. Priloga 66. Poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada za leto 1891. (k prilogi 33.) in o zadevnih prošnjah.
5. Ustno poročilo upravnega odseka o načrtu gledé preskrbljevanja vode za občino Ambrus v Suhi Krajini (k prilogi 49.).
6. Ustno poročilo upravnega odseka gledé jezikovne uredbe na c. kr. državni višji realki v Ljubljani (k prilogi 28.).
7. Ustno poročilo upravnega odseka gledé olajšanja sedanje težke in drage občinske uprave.
8. Priloga 67. Poročilo železničnega odseka gledé poročstva čistega dohodka za dolenske železnice (k prilogi 53.).

Seja se začne ob 10. uri 30 minut dopoldne.

Stenographischer Bericht

der vierzehnten Sitzung

des krainischen Landtages

zu Laibach

am 24. November 1890.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Dr. Josef Poklukar und Landeshauptmann-Stellvertreter Otto Baron Apfaltrern. — Vertreter der k. k. Regierung: Landespräsident Andreas Baron Winkler. — Sämmtliche Mitglieder, mit Ausnahme von: Se. Excellenz Fürstbischof Dr. Jakob Missia, Benno Baron Taufferer und Ignaz Žitnik. — Schriftführer: Landschaftssecretär Josef Pfeifer.

Tagesordnung:

1. Lesung des Protokolles der XIII. Landtags-Sitzung vom 22. November 1890.
2. Mittheilungen des Landtags-Präsidiums.
3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses betreffend den Bau des neuen Krankenhauses in Laibach (zur Beilage 62.).
4. Beilage 66. Bericht des Finanzausschusses über den Voranschlag des Landesfundes pro 1891 (zur Beilage 33) und über die einschlägigen Petitionen.
5. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses über das Project einer Wasser-Verjorgung für die Gemeinde Ambrus in Dürrenrain (zur Beilage 49).
6. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses betreffend die sprachliche Einrichtung an der k. k. Staatsoberrealschule in Laibach (zur Beilage 28).
7. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses betreffend die Vereinfachung der jetzigen complicirten und kostspieligen Gemeindeverwaltung.
8. Beilage 67. Bericht des Eisenbahnausschusses betreffend die Garantie eines Reinertrages für die Unterfrainerbahnen (zur Beilage 53).

Beginn der Sitzung um 10 Uhr 30 Minuten Vormittag.

Deželni glavar:

Potrjujem sklepčnost visoke zbornice in otvarjam sejo. Gospoda tajnika naprosim, da prečita zapisnik zadnje seje.

1. Branje zapisnika XIII. deželno-zborske seje dné 22. novembra 1890.

1. Lesung des Protokolls der XIII. Landtags-sitzung vom 22. November 1890.

Tajnik Pfeifer:

(bere zapisnik XIII. seje v slovenskem jeziku — liest das Protokoll der XIII. Sitzung in slovenischer Sprache.)

Deželni glavar:

Želi kdo gospodov kak popravek v ravnokar prečitanem zapisniku?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ako ne, izrekam, da je zapisnik zadnje seje potrjen.

2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.

2. Mittheilungen des Landtagspräsidiums.

Deželni glavar:

Prestopimo k daljnim točkam dnevnega reda, in sicer naznanjam, da se razprava o 3. točki še ne more vršiti, ker finančni odsek gledé zgradbe nove bolnice še ni storil svojega sklepa. Tretja točka se torej za sedaj odstavi in prestopimo k 4. točki, to je:

4. Priloga 66. Poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada za leto 1891. (k prilogi 33.) in o zadevnih prošnjah.

4. Beilage 66. Bericht des Finanzausschusses über den Voranschlag des Landesfondes pro 1891 (zur Beilage 33) und über die einschlägigen Petitionen.

Poročevalec Klun:

Častiti gospodje poslanci imajo že od včeraj poročilo finančnega odseka v rokah in zato mi ni treba obsirneje o njem govoriti, ker so posamezne spremembe pri vsakem poglavju v poročilu itak že omenjene in pojasnene. Vender pa bi se usojal opozarjati na nekatere tiskovne pomote. Na strani 7. se mora v IV. poglavju «Različni prihodki» pri 2. «Povračila odgonskih troškov» številka popraviti in mesto 650 gld., pravilno postaviti 4280 gld. Končna številka v tem poglavju je pa prava. Dalje so na zadnji strani izostale rimske številke, ki oznamujejo posamezne predloge finančnega odseka in pod točko 4. številke II. se mora popraviti zadnja vrsta tako, da se ves predlog glasi, kakor ga hočem staviti koncem poročila.

Druzega mi za sedaj ni treba omenjati. Prosim, da bi se gospodje takoj spustili v nadrobno razpravo in pridržujem si, v končni besedi še kako stvar razjasniti, če bode treba.

Predlogi finančnega odseka se glasé:

«Visoki deželni zbor naj sklene:

I. Skupna potrebsčina deželnega zaklada za l. 1891. v znesku 924.942 gld.
in zaklada v znesku 62.670 »
torej z nedostatom 862.272 gld.
se potrdi.

II. Za potrebno pokritje nedostatika v znesku 862.272 gld. naj se za l. 1891. pobira:

1.) 40% priklado na užitnino od vina, vinskega in sadnega mosta in od mesa v znesku 143.955 gld.

2.) sledeče naklade:

a) od porabljenih likérjev in vseh poslajenih opojnih tekočin brez razločka na stopinje alkoholovine od hektolitra po 6 gld.;

b) od vseh porabljenih žganih opojnih tekočin po stopinjah 100 delnega alkoholometra za vsako hektolitersko stopinjo 18 kr., v skupnem znesku 170.000 gld.

3.) 28% priklado na vso predpisano vsoto vseh neposrednih davkov z vsemi državnimi prikladami vred v znesku 422.756 gld.

4.) Primankljev 125.561 gld. naj se pokrije z blagajnično gotovino. Da je pa v deželni blagajnici potrebne gotovine, se deželnemu odboru daje pravica, iz deželnega premoženja zastaviti nekaj obligacij, toda le do najvišjega zneska 50.000 gld. gotovine.

III. Deželnemu odboru se naroča, pridobiti sklepom pod II, 1., 3. in 4. Najvišje potrjenje.

I. Das Gesamterforderniß des Landesfondes im J. 1891 mit dem Betrage von 924.942 fl.
und der Bedeckung von 62.670 »
somit mit dem Abgange von 862.272 fl.
wird genehmiget.

II. Zur erforderlichen Bedeckung des Abganges von 862.272 fl. sind im Jahre 1891 einzuhoben:

1.) ein 40% Zuschlag zur Verzehrungssteuer vom Weine, Wein- und Obststoffe und vom Fleische im Betrage von 143.955 fl.

2.) Folgende Auflagen:

a) von dem Verbrache von Liqueuren und allen verfüßten geistigen Flüssigkeiten ohne Unterschied der Gradhälligkeit per Hektoliter 6 fl.;

b) von dem Verbrache aller übrigen gebrannten geistigen Flüssigkeiten nach Graden des 100theiligen Alkoholometers vom Hektolitergrad 18 kr., im Gesamtbetrage von 170.000 fl.;

3.) ein 28% Zuschlag auf die volle Vorschreibung aller directen Steuern sammt Staatszuschlägen im Betrage von 422.756 fl.

4) Der Abgang von 125.561 fl. ist mit den Cassabeständen zu decken. Damit aber in der Landes-cassa immer die erforderlichen Cassabestände vorhanden sind, wird der Landesauschuß ermächtigt, einige dem Landesfonde gehörige Obligationen, jedoch höchstens nur bis zum Barbetrage von 50.000 fl., zu verpfänden.

III. Der Landesausſchuſs wird beauftragt, den Beſchlüſſen sub II. 1., 3. und 4. die Allerhöchſte Genehmigung zu erwirken.

Dalje nasvetuje finančni odsek sledeče resolucije:

1.) Deželnemu odboru se naroča, da sestavi načrt penzijskega zaklada za deželne uradnike in služabnike ter ga predloži deželnemu zboru v prihodnjem zasedanji, in da se pri sestavi načrta drži načela, da se bode penzijski zaklad, ki se ima ustanoviti, praviloma zalagal iz deželnega zaklada in z doneski uradnikov in služabnikov.

2.) Deželnemu odboru se naroča, da preiskuje, kako bi se preskrbeli boljši prostori za stavbeni urad in bi mar ne bilo misliti tudi na novo dvorano in druge potrebne prostore za deželni zbor?

3.) Deželnemu odboru se naroča, da naj se brez zamude obrne do visoke vlade s prošnjo, da bi prej ko mogoče državnemu zboru predložila načrt zakona gledé državnih doneskov za napeljavo vode v one kraje dežele kranjske, kjer prebivalstvo gospodarstvu in zdravju svojemu na kvar trpi pomanjkanje vode.

4.) Deželnemu odboru se naroča, da pozveduje in se pouči o uspehih zakona z dne 26. oktobra 1887, št. 2 dež. zak. ex 1888, za agrarske operacije ter o tem v prihodnjem zasedanji poroča in eventualno predlaga našim razmeram primerne spremembe tega zakona.

5.) Deželnemu odboru se naroča, da naj pretresa vprašanje, bi ne bilo dobro, za umetniške namene napraviti deželne štipendije, in da o tem poroča v prihodnjem zasedanji.

6.) Z ozirom na zagotovljeni ugodni uspeh dež. naklade na žganje v tekočem letu odmeri se za letos v nagrado poslujočemu osebju 5% od onega čistega dohodka, kateri po odbitih prvotnih remanencah presega 100.000 gld. Deželni odbor se pooblašča, da po svoji previdnosti razdeli to svoto med one pri pobe-ranji deželne naklade službujoče osebe, katere so se letos odlikovale po posebni spretnosti in točnosti. Iz tega zneska naj se plača tudi nagrada 160 gld. za akcesista Zvonimira Zora.

7.) Deželnemu odboru se naroča, da nadaljuje obravnavo z visókim finančnim ministerstvom v to svrhu, da se deželi v zakup dá užitnina o vinu, vinskem moštu in mesu po vsem Kranjskem, izvzemši mesto Ljubljansko, ter da za slučaj, ako bi zaviral sedaj veljavni državni zakon o užitninskem davku z dne 17. avg. 1862, drž. zak. št. 55, stori svoje korake, da se ta zakon postavodajnim potom primerno pre-naredi.

8.) Deželnemu odboru se naroča, naj računске sklepe za leto 1890. predloži deželnemu zboru se-stavljene tako, da bode iz njih poleg letnega uspeha po zaporednih rubrikah razvidno vse blagajnično gi-banje z aktivnimi in pasivnimi zastanki vred.

9.) Podaljšajo se naslednji v tekočem letu nepo-
rabljeni krediti:

- a) za osuševanje ljubljanskega barja 40.000 gld.;
- b) za vravnavo vipavskih voda 10.000 gld.;
- c) za cesto čez Vagensperg kredit 10.000 gld., v kolikor se ni porabljen;
- d) za vravnavo Krke 1250 gld.

Končno finančni odsek nasvetuje, da so s po-sameznimi točkami proračuna vred rešene dotične finančnemu odseku izročene prošnje. »

Deželni glavar:

Otvorjam generalno debato. K besedi se je oglasil gospod poslanec Hribar.

Poslanec Hribar:

Visoki deželni zbor! Pred seboj imamo poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada za leto 1891. in častiti gospod poročevalec nas vabi, naj prestopimo v špecialno debato; da si ogledamo natančneje številke med potrebsčino in pokritjem in po-tem storimo svoje sklepe. Predno glasujem za prestop v nadrobno razpravo, dovoljeno mi bodi, da si ne-koliko ogledam, kakošen je proračun in računski sklep naroda slovenskega v političnem oziru.

Najiminitnejša in prva naša pritožba je bila vedno, da se za nas Slovence ne izvršujejo zakoni, ki zajamčujejo narodno ravnopravnost; da je ustava, katera je dana vsem narodom avstrijskim, da bi se razvijali svobodno in postali srečnejši, da je ta ustava za nas Slovence le prazna beseda. Naj se še tako lojalno in pohlevno sklicujemo na ustavo, oni, ki bi jo imeli izvrševati, ostajajo gluhi za naše pritožbe in slepi za naše želje in težnje. Ustava je za nas le obljubljena dežela; državnik pa, ki bi imel voljo in srce, razdeliti rudeče morje uradnega sovraštva, katero loči obljubljeno deželo od našega naroda; državnik, ki bi mogel pozabiti starih predsodkov do slovenskega rodú, ni se se našel in bati se nam je, da se ne bode našel še dolgo.

Zares, v vsakem oziru smo daleč, jako daleč od izvedbe ravnopravnosti, v smislu zakona z dne 21. decembra 1867. Vsaj se ne izpolnuje za nas Slovence še celo člen III. tega zakona, po katerem so vsem državljanom avstrijskim jednako pristopne vse javne službe. Marsikak slovenski jurist bi se rad posvetil političnej karijeri; pa kadar gre za to, odsvetuje se mu od merodajne strani, naj tega ne stori, zlasti če mu je tekla zibelj v kmečki hiši. Le sinovi onih slovenskih roditeljev, kateri so meščanskega ali uradniškega stanu, kjer se vzgaja deca bolj v nemškem duhu, le ti nahajajo milost v merodajnih krogih in se vsprejemajo v službe, zlasti ako ne govore slovenščine prav gladko in pravilno, ker to jamči, da ne bodo preradi uradovali slovenski, kadar vstopijo v javno službo. Najraje pa se sprejemajo v politične službe, zlasti odkar je vladno krmilo izročeno visokorodnemu grofu Taaffeju, mladi plemiči, kateri ne poznajo jezika domačega in se zaradi tega ne morejo seznaniti s potrebami dežele in težnjami naroda, med katerim imajo službovati. Kakošna poročila morejo potem taki uradniki, kadar splezajo na višje stopinje, pošiljati o narodu slovenskem, čegar teženj ne poznajo, čegar jezika ne umejo, na višje mesta, to bode pač vsakemu jasno.

Gospôda slavna! Ozrmo se po slovenskih pokrajinah in oglejmo si, kako uradujejo okrajna glavarstva in videli bodete, da je moja trditev, kako neradi se vsprejemajo Slovenci v politične službe, popolnoma resnična. Okrajni glavarji so večinoma aristokrati, ako to ne, pa vsaj Nemci; o komisarijih velja isto. Slovenci so v političnih službah bele vrane. Kaj pa naj rečem o naraščaji? Kakošen more biti na Štajarskem, Koroškem in na Primorskem, sodimo lahko iz tega, če vidimo, da se v naši deželi pripravljajo za politično karijero plemiči-grofici à la Künigl.

Še hujše pa se godi narodu slovenskemu gledé ravnopravnosti v jezikoslovnem oziru. V tem oziru smo Slovenci v nekaterih pokrajinah pravi parije; kajti neverjetno ali vender resnično je, da se danes, ki stojimo že skoro na pragu dvajsetega stoletja, drznejšo cesarski kraljevi uradniki na Koroškem v c. kr. uradih zabranjevati rabo slovenskega jezika in da se posmehujejo slovensko govorečim strankam, ter se jim pačijo. Kdor je količkaj promotrival žalostne razmere na Koroškem in je videl kako neolikano in neotesano se postopa celó tudi od vladne strani proti slovenskim prebivalcem, priznal bode, da ga v prosvetljeni Evropi ni bolj nesrečnega trpina, nego je Slovenec na Koroškem. Oholost Nemecev, ki so v teku stoletij ponemčili dve tretjini prej čisto slovenske dežele, grozna je; sovraštvo njihovo do vsega slovenskega dá se primerjati le sovraštvu nekdanjih janičarjev do vsega krščanskega. (Klici na levi: — Rufe links: «Dobro, istina!») Kako bi pa koroški Nemci tudi ne besneli in ne zatirali slovenskega rodu, ko vidijo, da je vlada sama obrodila naš narod v staroslavnem Gorotanu na narodno smrt in kako čudovito rafinovano hoče izvršiti to svojo nakano.

Gospôda moja! Brezpraven bil je narod naš na Koroškem od nekdanj; odkar pa je kronovina Koroška postala Zabierowski vilajet, od takrat godi se mu krivica za krivico, ne da bi se moglo govoriti o najmanjši pravici. Pač se oglašajo slovenski prebivalci s pritožbami, ali visoki gospod v Celovski rumeni palači ima za nje k večjem kak razžaljiv migljaj z rameni ali pa nonchalanten nasmeh; med tem ko se z vso gorečnostjo udeležuje vsega, kar ukrepajo nemški krogi proti slovenskim svojim sodeželanom.

Ali je potemtakem čudo, da so stvari na Koroškem dospеле srečno tako daleč, da nemški prebivalci zabranjujejo slovenskim svojim sodeželanom praznovati god presvetlega cesarja in vladarja svojega!

To se je jasno pokazalo dne 6. oktobra letošnjega leta v Pliberku, kjer se je nemška svojat predrznila tako daleč, da je z gasilnimi brizgalnicami hotela razgnati Slovence, ki so se zbrahi, da praznujejo god svojega vladarja. C. kr. okrajno glavarstvo v Velikovci vedelo je že nekoliko dni prej, kaj namerava mero-dajna gospôda pliberska v zvezi z mestno sodrgo; mesto pa, da bi bil politični komisar, ki je bil v dan slavnosti odposlan na lice mesta, zabranil tako nelojalno in nepatrijotično ravnanje Nemecev, hudoval se je nad Slovenci, rekši: zakaj se ravno v Pliberku drznejšo praznovati **god svojega cesarja**. Hude so bile te besede in mislim, da so si jih dobro za-

pomnili koroški Slovenci; ako si bodo pa izvajali iz tega prestopka komisarjevega morálo, katera baronu Schmidtu-Zabierow-u in visokim protektorjem njegovim ne bi utegnili biti vseč, pripíše naj to samemu sebi.

O obupnih razmerah ljudskega šolstva na Koroškem se je mimogredé že govorilo v tej visoki zbornici. Naj mi bode pa dovoljeno, da danes, ko govorimo splošno o stanji slovenskega naroda, še enkrat omenjam te stvari in Vas, častita gospôda! opozarjam, kako nenaravno so uravnane ljudske šole na spodnjem Koroškem, tako da vsled te nenaravne svoje uravnave nikakor ne morejo zadostovati nalogi, katera pripada šoli po zakonih. Gospôda moja! vse kar je cesarskega kraljevega na Spodnjem Koroškem, združuje se z Nemci v jedno hrepenenje, da se prej ko prej ponemči mladina slovenska. Visoki deželni vladi, oziroma c. kr. deželnemu šolskemu svetu v Celovci velja za najvišjo modrost, da na slovenske šole v spodnji Koroški pošilja učitelje, kateri prav nič ne umejo slovenskega jezika. Zato vidimo, da so tam za slovensko mladino v navadi še vedno take kazni, katere so bile nekdanj v navadi tudi pri nas in o katerih se zgražamo še dandanes iz dna svoje duše, če pomislimo, v kakem cinizmu so imele svoj izvor. V ljudskih solah na Koroškem zabranjeno je namreč otrokom občevati med sabo v slovenskem jeziku; če se pa kak otrok kljubu tej naredbi vender tako daleč spozabi, da govori slovenski, tedaj se postavi k tabli v posmeh vsej mladini ali pa se mu odkáže prostor v zadnji klopi. Gospôda moja! tako odgajajo nemški učitelji slovensko mladino na Koroškem. In vender nahaja to ravnanje odobravanje v mero-dajnih krogih.

Da se pri oblastvih Slovenov ni nadejati niti najmanjše rešitve v materinem jeziku, umevno je samo po sebi. Da bi pa narod sam po svojih poslancih ne odkrival teh ran, da se kaj tacega prepreči, združuje se ob času volitev vse, karkoli je opravičeno nositi predikat c. kr., v jedno falango z nasprotniki naroda slovenskega. Jedino vojakov ne pošiljajo še kortesevat; žandarmerija bila je v Velikovškem okraji o poslednjih deželno-zborskih volitvah v resnici mobilizovana. Če se pa narod kljubu takemu nezasišanemu pritisku neče udati, tedaj se postavljajo njegovi poslanci pod policijsko nadzorstvo, kakor se je to zgodilo poslancu Einspielerju. (Klici na levi — Rufe links: «Lepa ustava!»)

Razsoden človek ne bode ni za trenotek dvomil, da se vse to godi z vednostjo in voljo grofa Taaffeja, onega istega Taaffeja, ki je takoj pričetkom svojega ministrovanja — kakor je dejal — zapisal pomirjenje med avstrijskimi narodi na svoj prapor. Kako si umeva pomirjenje koroških Slovencev, pokazal je s tem, da jim je poslal grobokôpa v osobi barona Schmidta-Zabierowa, in da delovanje njegovo popolnoma odobruje, vidno je iz tega, ker mu je dal podeliti naslov ekselence.

Na Štajarskem godi se v narodnem oziru sicer slovenskim bratom našim nekoliko bolje; ali to ni zasluga vlade, ampak mora se pripisovati neupogljivosti slovenskega naroda, kateri šteje na Spodnjem Štajarskem

skorej pol milijona duš in je le po žilavosti in delavnosti svoji dosegel ono malo pravic, kolikor jih sploh uživa. Pa vender kaže se tudi tam tendencija ponemčevanja. C. kr. okrajna glavarstva uradujejo in dopisujejo izključno le v nemškem jeziku s posamezniki in z občinami. Le semtertje spozabi se kako okrajno glavarstvo tako daleč, da pošlje občinam kak slovenski poziv ali slovensko vabilo; posamezniki pa še te dobrote pozabljivosti niso nikdar deležni. Zato so pa — kakor nas poučuje zadnja deželno-zborska volitev v Ljutomeru — c. kr. okrajni glavarij takoj na nogah, kedar gré agitovati, da bi v deželni zbor ne prišel kedo, ki ima voljo in pogum povedati na vsa usta tam, kjer se izjave njegove ne morejo konfiskovati, kako izpolnujejo politični uradi svoje dolžnosti in kaka je ona ravnopravnost, katero uživa naš narod na Štajarskem.

Ljudsko šolstvo je na Štajarskem uravnano sicer v obče po pravih načelih; Slovenci imajo tam svoje ljudske šole. Deželni šolski svét vender — *tout comme chez nous* — sili nemščino skoz vrata in okna v ljudsko šolo. Tako je pred dvema letoma izdal ukaz, da se mora nemščina poučevati kot obligatni predmet na slovenskih ljudskih šolah. Nekateré občine, ki so spoznale, da je ta ukaz le prvi korak, da se popolnoma ponemči slovensko šolstvo, začele so se pritoževati pri deželnem šolskem svétu in ko so tu ostale njihove pritožbe brez uspeha, tudi pri visokem naučnem ministerstvu. Njega ekscelencija gospod naučni minister vender ni hotel spoznati zakonov veljavnih za ljudsko šolstvo na Štajarskem; šele državno sodišče poučilo ga je, da mora čuvati o izpolnjevanji teh zakonov. Vender pa se poučuje na mnogih slovenskih šolah vedno še nemški jezik, in kako daleč so Slovenci še od narodne ravnopravnosti, dokazuje nam debata, ki se je v tem oziru vršila nedavno v štajarskem deželnem zboru in pri kateri so se slovenski poslanci pritoževali, kako nezakonito ravna deželni šolski svét nasproti slovenskemu šolstvu. Kako bi tudi drugače; vsaj vidi, da se ministerstvu prav nič ne mudi odpravljati napake iz slovenskih šol, v tem ko hitro zaukazuje, naj se odpravi, kar je nezakonitega, kadar gré za kako nemško šolo.

O takih okolnostih umevno je samo po sebi, da se naučnemu ministerstvu čisto nič ne mudi, urediti učiteljske v Mariboru tako, kakor bi to zahtevala zdrava pamet in pedagogična načela. Nočem trditi, da bi se ne bili vzgajili izmej onih, ki so obiskovali to učiteljske, možje, ki so res dika svojemu stanu; ali da so se vzgajili tudi taki učitelji, zgodilo se je to le vsled njihove izredne nadarjenosti. Komur pa študije napravljajo le količkaj težave, ta ne more nikdar tako napredovati, kakor nemški njegov kolega, ki je dobival pouk iz vseh predmetov v materinem jeziku.

Jednake so razmere tudi gledé srednjih šol. Za 400.000 slovenskih prebivalcev ni bilo do lani nobene slovenske srednje šole, za 42.378 Nemcev — ki pa še davno niso pravi Nemci — pa vlada vzdržuje 4 srednje šole. Naučno ministerstvo je sicer lansko leto zaukazalo, da se imajo napraviti na gimnaziji v Mariboru slovenske paralelke in nič ne more bolje do-

kazovati, kaka potreba je bila, da se otvorijo, nego vpisovanje dijakov lanskega in ravno tako tudi letosnjega leta v prvi razred novootvorjenih teh paralelek. Veseli me, da je ministerstvo kaj tacega zaukazalo; vender me je pa takoj, ko sem čital dotično odredbo, obsla neka bojazen, katere se še danes ne morem iznebiti. Maribor je žalibog većinoma nemško mesto; mariborske gimnazije ravnatelj je Nemec; mnogo trdih Nemcev s kmetov ima v Maribor bližje, ko v Gradec. Nečem trditi, da je imel — ali bojim se, da je temu tako — prevzvišeni naučni minister željo, da se za novootvorjene slovenske paralelke ne oglasi zadostno število dijakov, da se tako dokaže, da slovenske paralelke niso bile potrebne. Ako bi ne bilo tako, moral bi bil ekscelencija gospod naučni minister ob jednem ukazati, da se slovenske paralelke otvorijo tudi na gimnaziji v Celji, kjer se gledé zadostnega števila učencev ni trenotek dvomiti ni moglo. No, ker naučni minister tega ni storil in je sedaj mogel priti do prepričanja, da se celo v Mariboru nahajajo vsi pogoji za obstoj slovenske srednje šole, upam, da bode v kratkem zaukazal, da se imajo napraviti slovenske paralelke tudi na gimnaziji v Celji, in da bode s tem popravil, kar je dosedaj zamudil.

Najbolje se godi pač še slovenskim našim bratom na Štajarskem v sodni stroki. Naglašati pa moram, da je to izključno zasluga bivšega avstrijskega pravosodnega ministra barona Pražáka; odkar pa je nastopil službo in prevzel portefeuille pravosodnega ministerstva nemški grof Schönborn, se tudi v sodnih uradih na Štajarskem ne uraduje več tako ravnopravno, kakor se je uradovalo poprej. Vedno pa, in tudi za časa ministrovanja barona Pražáka imeli so se Slovenci pritoževati o terorizmu predsednika nad-sodišča v Gradci viteza Waserja in zvestega njegovega oprode — sedaj že pokojnega predsednika okrožnega sodišča v Celji, Heinricherja. Gospôda moja! Marsikak justični umor se je zgodil vsled pristranosti sodnega dvora in ker se je s slovenskimi strankami obravnavalo le v nemškem jeziku. Upam, da bode novoimenovani predsednik okrožnega sodišča v Celji, katerega poznam kot moža poštenjaka in kot jurista veščaka, odpravil té nenaravne razmere in da mu bode več ležeče na justiciji ko na germanizaciji.

Gospôda moja! Izrekel sem besedo germanizacija. Najvisji šef politične naše deželne uprave mi bode nato morebiti odgovoril, kakor nam je odgovarjal že v nekaterih prilikah. Predno pa se spusti v odgovor prečasti naš gospod deželni predsednik, prosil bi ga, naj se ozre nekoliko po uradih, kateri so naravnost njemu podrejeni, in naj pomisli, kake vzglede jim daje on sam. C. kr. okrajna glavarstva v naši deželi skorej čisto nič ne uradujejo v slovenskem jeziku, le malokdaj izdajajo slovenske dopise, in mi sami v tej visoki zbornici imeli smo že večkrat priliko prepričati se, da dohajajo od visokega deželnega predsedništva deželnemu odboru našemu izključno le nemški dopisi, dasiravno smo se že mnogokrat pritoževali in dasiravno zastopamo deželo, katere prebivalstvo je po svojej ogromni večini slovensko. Nečem trditi, da zadene vsa krivda pre-

častitega deželnega predsednika našega. Nasprotno predobro mnenje imam o njem, nego da bi ga mogel sposobnega smatrati za germanizatorja, in tudi dobro vem, kako je on, ko je bil še okrajni glavar v Tolminu, vestno in točno zvrševal zakone, če tudi so govorili na korist slovenskemu prebivalstvu. Kje tiči torej uzrok, da baron Winkler v Ljubljani pozablja načela, katera so vodila gospoda Winklerja v Tolminu? Trdim naravnost, da na Dunaji, kjer smatrajo merodajni krogi germanizacijo za *suprema lex*, nemškovanje za najvišjo državniško modrost. Nisem sicer tako srečen, da bi mi bile pristopne tajnosti prezidijalnega arhiva tukajšnje deželne vlade; mislim pa, da se ne motim, če supponujem, da se tam nekje v kakem kotu — ako ne celo na odličnem mestu — nahajajo navodila in ukazi ministerskega predsednika, da naj se c. kr. politični uradi na Kranjskem kolikor mogoče izogibljejo slovenskega uradovanja.

Pri davčnih uradih smo Slovenci ravnopravni le v toliko, da se naš denar ravno tako rad vsprejema, kakor denar nemških naših sodeželanov. Ko bi pa pričakovali, da bi se potrdilo vplačilo v slovenskem jeziku, bila bi to naravnost blaznost. Le semtertja dobi se kak uradnik, ki zapiše kako besedico slovenski; večinoma pa se pišejo potrdila nemški, in ravno tako tudi pozivnice slovenskim strankam, dasiravno so dotične tiskovine na jedni strani slovenske. Kako bi pa tudi uradniki ne ravnali tako; vsaj se boje svojih višjih, zlasti ko vidijo, kak vzgled jim daje deželno finančno ravnateljstvo, katero stoji pod neposrednim nadzorstvom gospoda deželnega predsednika. Na poslopji tega ravnateljstva berete velik nemški napis: «*R. f. Finanzdirection*»; na obeh velikih frontah tega poslopja pa se še ni našel prostor za skromen slovenski napis. Iz tega vidite, gospôda moja! da se postavljajo Slovenci še tam v kot, kjer plačujejo, in da zlasti pri finančnem ravnateljstvu gledé nas Slovencev menda velja gâslo: «*Zahl Robot und schweig!*»

Nekoliko večja je naša ravnopravnost pri poštnem in brzojavnem uradu. Tu vsaj je v poslednjem času obveljalo načelo, da se imajo na Kranjskem nastavljeni uradniki, kateri so zmožni slovenskega jezika. Veselili smo se tega, kar je drugod samo po sebi umevno, in hvalo smo dajali poštni upravi, da je začela pri nas tako ravnati, kakor smo jej tudi dajali hvalo, da so se uvedli dvojezični pečati. V zadnjem času pa nas je poučil trgovinski minister Bacquehem, da ni dobro hvaliti dneva pred večerom in da ga ni ministra, kateremu bi se smelo brezpogojno zaupati. Mislim namreč imenovanje poštnega komisarja Corà. Imenovan je sicer le začasno, ali sledilo bode gotovo tudi definitivno imenovanje, dasi mož ne zna niti besedice slovenskega ali hrvatskega jezika in dasi ima poslovati v deželah, katerih prebivalstvo je v pretežnem številu slovansko.

Gospôda moja! To imenovanje je naravnost udarec s pestjo v obraz narodu slovenskemu. S tem je njega ekselencija minister Bacquehem najbrže hotel povedati, da ne mara Slovencev; da, še več, da ne mara slovensčine zmožnih uradnikov v višjih službah; da

so torej za take službe sposobni le uradniki, ki teh lastnosti nimajo. Gospôda moja! Obžalovati moramo to; obžalovati tembolj, ker ima novoimenovani poštni komisar, kolikor mi je znano in kolikor sem se poučil, poleg neznanja slovenskega in hrvatskega jezika vse lastnosti, ki so potrebne, da bode služboval skrajno pristranski in nezadostno. Kar se zadnje trditve tiče, uprašam Vas, kako more uradnik, ki je poklican, da nadzoruje poštno uradovanje po slovenskih in hrvatskih pokrajinah, ki mora torej vsled tega občevati večkrat s strankami, ki so zmožne le slovenskega ali hrvatskega jezika, zadostno in zadovoljivo opravljati svoj posel? Ako pomislite, da prebiva na Kranjskem in Primorskem, za kateri deželi je imenovan gospod Corà, 646.790 Slovencev in 121.870 Hrvatov, dočim se Lahov šteje 276.603 in Nemcev samo neznatno število 41.971, videli bode te takoj, kako mnogokrat bode poštni komisar prišel v položaj občevati s strankami, katere znajo le slovenski ali hrvatski jezik. Vladi se tu ni zdelo vredno ozirati se na 768.360 Slovanov; ti so bili zánjo mrtva masa; pač pa se ji je zdelo potrebno, ozirati se na 318.574 Lahov in Nemcev. Kakašna politika je to? — Pravijo, da je avstrijska politika.

Pa vrnimo se k novoimenovanemu poštnemu komisarju. Po poročilih, ki so mi na razpolago od vse-skozi zanesljivih mož, obnaša se gospod Corà tako, da ga ne zadene le očitanje sovraštva do slovenskega jezika, ampak tudi nenaklonjenosti do poštarjev Slovencev. Ali potemtakem ni mogoče, da se bodo v bodoče nameščali za poštarje na Primorskem le Lahi in lahoni, na Kranjskem le Nemci in nemškutarji, nikakor pa ne zavedni Slovenci in naj bi bili še sposobnejši? Kake posledice bi utegnile nastati iz tega na Primorskem za slučaj vojne z Italijo, jasno bode vsakemu na prvi pogled. Kaka politika je zopet to? — Tudi to, pravijo, je avstrijska politika.

Ne veliko bolje je tudi gledé poštnega ravnatelja. Gospod poštni ravnatelj Pokorny zna slovenski ravno tako, kakor na primer kitajski; ali ker bodem imel še priliko pozneje govoriti o njem, kadar pridem do Tržaskih razmer, opuščam to stvar za sedaj.

Gospôda slavna! Skušal sem podati Vam sliko o razmerah, v katerih se nahaja narod naš na Koroškem, Štajerskem in Kranjskem. Kardinalna, temeljna barva te slike je: uradna mržnja, uradno sovraštvo do vsega, kar je slovensko. Ne za nemški jezik, kot jezik notranje državne uprave, gre tukaj; ne, gospôda moja! boj, ki ga bije vlada z nami, ta boj naperjen je naravnost proti narodnosti naši, proti narodnosti slovenski. Zares, hude besede so to, vender pa take, da nastopam zanje dokaz resnice. In v ta namen prosim Vas, da se podaste z menoj v one kraje, kjer se bregovi mile naše domovine kopljejo v sinjih valovih krasnega jadranskega morja.

Gospôda moja! Čisto druga sapa oveva tu narodnost našo. To ni več mrzla burja ledenega severa; to je morilna sapa toplega juga, ki se s svinčeno težo uléga na slovenske prsi. Se se sicer razlega mila govorica naša po kršnih primorskih tleh in sega do

morskih obal; ali zarota proti njej je velika, in z brezobzirnim in brezsrčnim nasprotnikom zvezali so se tudi oni, kateri bi imeli v zaščitje jemati slovenski jezik.

Ubogí Slovenec, ubogí Hrvat! Za té ni pravice v Primorji. A še veliko bolj uboga Avstrija! Patrijote ti tam tlačijo, preganjajo, zatirajo; zarotnike odgajajo.

Gospôda moja! Kdor si le količkaj — in če tudi le površno — ogleda razmere na Primorskem, priznal mi bode, da je širom sveta težko najti deželo, kjer bi bila državna uprava nakopičila toliko pregreh in napak, ko naša državna uprava na Primorskem. Po zadnjem ljudskem številjenji, pri katerem so nasprotniki naši in uradni krogi združeni na vsej liniji skušali vplivati na to, da dosežejo Lahi kolikor mogoče visoke številke, našteló se je na Primorskem poleg 276.603 Lahov in 12.579 Nemcev, 318.994 Slovencev in Hrvatov. Slovenci in Hrvati so torej izdatno in odločno v večini, in vendar se vlada nanje ne ozira. Brezpraven je njih jezik in brezpravni so oni sami. Zato pa se vlada tembolj ozira na Lahe, kateri so v manjšini, in notranje uradovanje na Primorskem je v e. kr. uradih uravnano tako, da bi moral človek, ki ne pozna razmer, ako si vse to ogleduje, nehote misliti, da je zašel v deželo, v katerej je duhoviti Boccaccio pripovedoval dovtipno svoje pripovedke in da — ako je slučajno jasen dan — fiézolsko solnce siplje nanj zlate svoje žarke. Jedino dvoglavni orel na uradnih pečatih spominja še, da je to dežela, ki leži v državi neverjetnosti.

In neverjetno je res, kako v tej deželi postopajo državni uradniki. V Trstu, torej v mestu, ki ima vse, kar je, zahvaliti jedino le Avstriji, kaj vidite vedno na dnevnem redu? — Protidinastične demonstracije; petarde, ki človeško življenje spravljajo v nevarnost! Vlada pa vse to mirno gleda; ničesar ne stori, da bi se taki prizori zabranili, in še takrat, če se v mestnem zastopu Tržaškem čujejo izjave, katere olepšavajo in zagovarjajo take protidržavne demonstracije, taka sramotna dejanja, če se čujejo besede, ki nosijo na sebi biljeg veleizdajstva, še takrat molči vladni zastopnik in ne more najti besede, s katero bi obsodil take izjave.

Mestni zastop Tržaški sam zase reprezentuje državo v državi. Avstrijski zakoni zanj ne eksistujejo in zakon z dné 21. decembra leta 1867. seveda tudi ne. Zaradi tega Slovenci ne morejo najti pravice pri mestnem zboru. Ako pride Slovenec na magistrat in zahteva, da se slovenski ž njim obravnava, posmehujejo se mu uradniki. Slovenskih vlog ne sprejemajo; če pa so vendar primorani vsprejeti jih, potem jih ne rešujejo. Oholost mestnega magistrata Tržaškega sega celó tako daleč, da prepoveduje nad poslovnimi lokali slovenske napise in da prepoveduje celo postavljati na pokopališče spomenike s takimi napisi. In mislite li, da vlada proti temu kaj stori? Gleda pač vse to, ne stori pa ničesar; pač pa se njeni organi prilizujejo in dobrikajo laški stranki. Namestništvo dopisuje magistratu vedno le v laškem jeziku. Istotako ostalim avtonomnim organom, pa tudi po-

sameznikom. Pri nas, kakor veste, ravna deželno predsedništvo, ko da bi ne znalo slovenski.

Da so šole v Trstu, katere vzdržuje mestni zbor, uravnane tako, da se laški fanatiki v njih vzgajajo, razume se samo po sebi. Stvar gre tako daleč, da so na srednjih šolah tržaških, katere vzdržuje magistrat, profesorji delili dijakom listke razpuščene «Pro patriae» z nalogo, da jih prodajajo po mestu po goldinarji; zato pa so dijaki dobivali po 20% provizije. V državi, kjer je policijstvo tako razvito, da ima že skorej vsak drugi človek za seboj tajnega policista, kakor pri nas, pač ni misliti, da bi vlada ne bila zvedela za tako sramotno ravnanje. Stori pa vendar ni ničesar proti tej demoralizaciji v šoli; proti nevarni tej propagandi, opirajoči se ne le na rodoľjubna čutila, temveč na dobičkarstvo šolske mladine. Če se pa oglaší 1427 starišev zato, da bi se za njihovo slovensko deco ustanovila slovenska ljudska šola, se nikdo na to ne ozira. Magistrat zavrača prošnjo, ministerstvo jo je zavrglo in še sedaj ni zaukazala vlada, da bi se za slovenske otroke ustanovila le jedna slovenska osnovna šola. Kako pa je bilo pri nas, kako smo bili primorani ustanoviti nemški šoli v Ljubljani, tega mi ni treba omenjati, ker vsi dobro vemo, kaka je bila takrat presija od strani vlade. V okolici Tržaški so razmere gledé ljudskih sol istotake, ali utegnejo vsaj v kratkem postati jednake, ker magistrat povsodi vriva laščino, vlada pa ničesar proti temu ne stori.

Predaleč bi moral segati, ko bi hotel navajati še dalje vse žalostne razmere v Trstu. Vsaj so Vam vsem le predobro znane. Vendar pa si ne morem kaj, da ne bi omenil dveh stvari, ki se mi zdite silno karakteristični. Mislim namreč dogodek, s katerim so v začetku oktobra pisali vsi laški tržaški listi, in pa razmere pri e. kr. poštnem ravnateljstvu.

Ostanimo sedaj pri prvi stvari. Laški časniki tržaški pripovedovali so v začetku oktobra tega leta — dneva se ne vem spominjati več — da je prišel v «Steinfelber Bierhalle» gospod, ki si je naročil v laškem jeziku jedil in pijače. Natak — nevešč laščine — vpraša ponižno in pohlevno v nemškem jeziku, kaj zahteva in ga prosi, naj bi mu odgovoril nemški, češ, da on laščine ne umeje. Mesto tega pa zareži gost osorno po laško nad njim, na kar odide natakar streč k drugim mizam, pri katerih so ga tudi klicali. Sedaj pa pokliče došli gost gospodarja, ozmérja ga, zakaj vsprejema natakarje, ki ne znajo laški, in zahteva, naj prej omenjenega natakarja takoj odpusti. Rohnel in vpil je, da je odmevalo po vsi dvorani, da je laščina jedini občevalni jezik v Trstu in da je Trst čisto laško mesto. In kdo je bil «questo bravo», kakor so ga imenovali tržaški časniki? Bil je to uradnik e. kr. namestništva v Trstu. Gospôda moja! Ako bi se kdo pri nas v Ljubljani predrznil *mutatis mutandis* storiti kaj jednacega, vprašam Vas, ali bi ne prišel takoj v najstrožjo disciplinarno preiskavo in kazen? V Trstu pa se dotičnemu uradniku ni zgodilo ničesar; e. kr. namestniku ni se zdelo vredno zgeniti le mazinec zaradi tega. Pri nas, gospôda moja! jemlje e. kr. deželna vlada v zaščito grofiče,

ki bolje iz hudobije, ko iz nepremišljenosti imenujejo Slovane «Sauboff». Rad bi vedel, kaj bi se zgodilo v Trstu, ko bi tak plemič po rojstvu — ne pa tudi po duhu in obnašanju — imenoval italjanski narod «Sauboff»?

Prestopam sedaj k c. kr. poštnemu ravnateljstvu. Pošta je v Trstu v resnici uravnana tako, da bi se nikdo ne mogel čuditi, ko bi nad glavnim nje vhodom stal napis: «*Direzione delle poste del regno d' Italia.*» (Veselost na levi. — *Heiterfeit links.*) Že poprej sem rekel, da ravnatelj ne zna slovenskega pa tudi nobenega drugega slovanskega jezika. Da dokazem, kako opravičen sem rabil gorenji ostri izraz, pa razen opozarjanja na popolno laško uradovanje tega urada navajam: Poštna uprava, resp. trgovinsko ministerstvo, dovolilo je pred dvema letoma, da se smejo rabiti v prometu privatne dopisnice in da smejo imeti na prvi strani napis v kateremkol jeziku, samo da mu je pridejan tudi nemški izraz «*Correspondenzkarte.*» Takoj, ko je izšla ta ministerska odredba, dale so si nekatere česke in slovenske firme napraviti dopisnice s česko-nemškimi, odnosno slovensko-nemškimi napisi. Ministerstvo pa je takoj zaukazalo, da se imajo vse take dopisnice nemudoma odstraniti iz prometa, češ, da mora nemški napis vedno stati na prvem mestu, in je s to naredbo provzročilo celo materijalno škodo dotičnim firmam.

V Trstu, gospoda moja! pa se rabijo dopisnice, ki imajo zgolj laški napis in mu torej nemški napis ni pridejan niti na drugem mestu. Ukaz, ki ga je izdal trgovinski minister na Dunaji in ki je veljaven za vse kronovine, zastopane v državnem zboru, isti ukaz torej za tržasko mesto ne velja. In zakaj ne? Zato, ker je treba dokazati, da je Trst čisto laško mesto in da nemški jezik tam nima nobene pravice več. Tako torej vlada protežuje laščino. Poglejmo, kako pa ravna s slovenskim jezikom. Pred nekaj dnevi prinesel je «*Indipendente*» — glasilo skrajne irredentovske stranke v Avstriji — strašno novico, da so se našle pri nekem trafikantu nemško-slovenske dopisnice. Poštno ravnateljstvo je poslalo takoj uradnika k dotičnemu trafikantu, odredivši, da mu mora odvzeti nemško-slovenske dopisnice ter mu zapovedati, da sme v bodoče prodajati samo nemško-laske. Glejte! take so razmere pri c. kr. poštnem ravnateljstvu v Trstu.

Kaj pa naj rečem šele o Istri? Tu je vsaka kritika skoraj nemogoča, tako neverjetne stvari se tam godé. Neverjetno in neumevno je, da celo v deželnem zboru pripušča vlada, da se žalita slovenski in hrvatski narod po neki klikli v Istri, katera nima pravice, da obstoji, ako se pomisli, kako se obnaša proti Avstriji.

Gospôda slavna! Kje v izobraženem svetu bi bilo mogoče, da bi klika, ki zastopa manjšino deželnega prebivalstva, smela zabraniti, da ne pridejo v stenografične zapisnike govori onih poslancev, ki zastopajo večino deželnega prebivalstva? Kje — vprašam Vas — bilo bi mogoče, da bi se dopuščalo galeriji, da se sme poslanecem še tako neznatne manjšine —

nikari pa že večine prebivalstva — smejati, kazati rožičke, med njihovimi govori peti, žvižgati in stopati navlašč v ta namen na galerijo privlečenim psom na repove, da tulijo? V isterskem deželnem zboru godi se vse to; vlada pa se ne oglasi proti temu, temveč molči dosledno, akoravno se je opozarjal vladni zastopnik, naj zabrani tako sramotno ravnanje. Gospôda moja, in grof Taaffe za vse to tudi vé; vsaj so se hrvatski in slovenski poslanci isterskega deželnega zbora obračali že tudi naravnost do njega za pomoč. Pa kaj: gospod ministerski predsednik se ima baviti z važnejšimi stvarmi; vsaj ima porabljati vso svojo avtoriteto, da bi spravljal iz privatnih služeb može, katerim se ne more očitati nič drugega, ko to, da imajo svoje mnenje o njegovi čudni avstrijski politiki.

Ali more kdo po vsem tem, kar sem Vam povedal o razmerah na Primorskem, še dvomiti, da gre vladi pred vsem za zatiranje slovanskega življa? Videč, kako se na Primorskem proti nam podpira laški živelj; kako se laškemu jeziku daje prednost pred jezikom slovenskim in hrvatskim; da, kako se laški jezik povsodi uriva v notranje uradovanje, samo zato, da se izpodriva slovenski in hrvatski jezik: ali ne bodete prišli do prepričanja, da se vse to godi po nekem načrtu, katerega sem poprej označil?

Gospôda moja? Vsak jezik in vsak narod je našej vladi mil in drag, samo da ga more porabiti proti Slovanom. Mislite-li, da bi v Bosni in Hercegovini modra naša uprava pod vodstvom madjarske ekscelencije Kallaya ne bila že davno vpeljala turški jezik, ako bi se bil v teh deželah le količkaj vdomačil za časa turškega gospodstva? Zato pa je iznašla «bosanski jezik», kakor nekdanj pri nas «kranjsko spraho», samo da jej ni treba pisati in izgovarjati pristujenega izraza: hrvatski ali srbski. In če se najvišji funkcionarji eminentno krščanske države sijajnim načinom udeležujejo v Sarajevu sprejema onih Muhamedancev, katere je verski fanatizem gnal na grob proroka v Meko in Medino, ali ni opravičena trditev, da je to ravnanje naperjeno naravnost proti Slovanom; proti onim istim Slovanom, ki so stoletja in stoletja branili Avstrijo ponovnih navalov razdivjanega muhamedanskega življa?

Gospôda moja! To nam daje mnogo misliti. Obupati bi morali nad Avstrijo, če bi ne vedeli, da je Bog ni vstvaril za razpad, in da zato more slepota, v kateri tavajo sedaj njeni državniki, trajati le še nekej časa. Bilo bi čudno, da bi merodajni krogi nikdar ne prišli do prepričanja, da le Slovani smo oni element, ki ima interes do obstoja Avstrije; da le na nas se ima opirati ta država, ako hoče, da ostane mogočna in imenitna.

Res! Danes zidajo odločujoči krogi vse nade na zvezo z Nemčijo in Italijo. Nimam povoda, da bi dvomil o iskrenosti čutil cesarja Viljema in kralja Umberta. Ali jasni ti osobi vladarski nista še narod nemški in italijanski, ne moreta v imenu teh dveh

narodov odločevati v vsakem oziru. Kako pa mislita ta dva naroda, izražata se jasno, tako jasno, da bi bili mogli tudi merodajni krogi na Dunaji že priti do prepričanja, kaj bode konec ti nenaravni zvezi.

Gospôda moja! Ni treba posebnega proroškega duha, da vidi človek, kako bode jedenkrat zopet prišlo leto, podobno letu 1866., ko bodo navalili na Avstrijo od severa Nemci, Lahi od juga. Premočna je narodnostna ideja in preveč vpliva ima, da ne bi iz nje nastala gravitacija na severu in zapadu v Berolin, na jugu v Rim. Znamenja, ki nam to predveščajo, vidna so vsak dan.

In kdo bode tedaj poklican, da brani Avstrijo? Oni, ki so jo branili l. 1848. in 1866.

Gospôda slavna! Ko sem v jednej preteklih sej med govorom prijatelja svojega dr. Tavčarja zaklical, da so bili Slovani, kateri so leta 1866. branili Avstrijo nemškega navala, tedaj se je to silno smešno zdelo srečnemu posestniku graščine Habaske, častitemu poslancu veleposestva, gospodu baronu Liechtenbergu. Obžalujem, da ga danes, ko mu odgovarjam, ni navzočega (dr. Schaffer kliče — Dr. Schaffer ruft: «Er ist ja da!») — res, vidim, da je tukaj — in zato ga zagotavljam, da na tem ni bilo prav nič smešnega, temveč, da je stvar jako resna. Ali je častiti gospod tovariš z one (desne — rechten) strani pozabil, kaj se je zgodilo leta 1866., ko so po nesrečni bitki pri Kraljevem Gradcu, ko je naša armada bila pogažena, nemške čete približevale se Dunaju? Takrat je lokavi pruski kancelar pl. Bismarck ponudil voditeljem češkega naroda, da bode vzpostavil stari sijaj kraljevine Česke, ako se izrekó za odpad od Avstrije. Možato so v interesu Avstrije odbili češki voditelji zapeljivo to ponudbo. Kdo vé, če bi Avstrija ne imela danes drugo obliko na severu, ako bi bili voditelji češkega naroda takrat ravnali drugače? Vidite, tako so Slovani branili takrat Avstrijo pred Nemci, da ne govorim o tem, koliko slovanskih polkov je krvavelo pod Sadovo in pri Kraljevem Gradcu.

In kako je bilo leta 1848? Na Dunaji nastal je upor: Madjari pa so začeli odkrito vojsko proti Avstriji. Takrat pa so se vzdignili hrabri hrvatski sokoli pod vodstvom junaškega svojega bana Jelačića; tedaj so Slovaki, Rusini in Srbi zbirali prostovoljne čete in vsi ti vojskišli so v boj proti Madjaronom za Avstrijo. In ko je kljubu temu Avstrija skoro omagovala; ko se je zdelo, da bodo madjarski uporniki skoro triumfovali; ko se je že majal prestol cesarja avstrijskega kot kralja ogerskega: tedaj prihitela je na pomoč slovanska Rusija in rešila je Avstrijo propada, ohranila je cesarju avstrijskemu kraljestvo ogersko. Ali torej niso Slovani zares tisti element, na kateri se more Avstrija zanašati vselej in tudi v dneih največje stiske? Nili torej blaznost, če jih hoče zatirati? Zlasti pa imamo mi Slovenci in Hrvatje v Istri, prebivajoči na jugu države, prevažno nalogo, da branimo Avstrijo proti navalom ekspanzivnega in skrajno nevarnega italijanskega življa in

da ji ohranimo jedino znamenito trgovsko pristanišče, brez katerega bi jej bila podvezana glavna žila življenja. Silno se torej pregrešujejo oni, ki delujejo v ponemčenje in polasčenje Slovencev in Hrvatov, kajti ti delujejo na severu in zapadu «pour l'empereur d'Allemagne», na jugu pa «pour le roi d'Italie». Žal! da to očitnanje zadeva našo vlado v polnej meri.

Vender pa smemo biti prepričani, da se bodo nazori v merodajnih krogih končno venderle spremenili in da bode torej mogoče nam Slovincem združiti se v jedno upravno celoto, v kateri bode imela Avstrija mogočno trdnjavo proti ekspanzivnemu in nevarnemu laškemu življu; pa naj naš uradni list, kateremu se v poslednjem času popolnoma nedostaje objektivnosti in takta, dela še tako neslane doviti o «muthmaßlichen Zeitpunkt deß vereinigten Sloveniens».

Visoka gospôda! Le še nekoliko besedi. Vsaka redno urejena država ima poleg ostalega tudi dolžnost, da skrbi državljanom za politično odgojo. Kakošna je bila ta politična odgoja doslej pri nas? Madjari bili so v odkritem uporu proti državi, sedaj pa gospodujejo v njej neomejeno in izročeni so jim Hrvatje, Slovaki, Srbi in Rusini, ki so se borili proti njim za Avstrijo, na milost in nemilost. Na Češkem prizadeva si vlada, akoravno ima vso zaslonbo pri Čehih, da jim urine pogodbo, katera je na izključno korist Nemcem in na očitno škodo češkemu narodu. Na jugu vršé se v laških krajih demonstracije vladi sovražne; ali vender podpira vlada laški element proti zvestemu in lojalnemu slovanskemu življu. Ali ni to čudna politična odgoja? Bode-li vladi ustrezno, če bodo narodi začeli izvajati morálo iz te politične odgoje?

S tem končavam. Dolžan sem bil spregovoriti, da označim svoje stališče in da povem, kaj mislim o našem političnem položaji. Vem, da sem si s svojim govorom morebiti nakopal preganjanje, katero se bode začelo v Ljubljani in bode sezalo preko Dunaja dalje na sever. Toda to me ne plaši. Ko sem prevzel mandat, kateri so mi zaupali volilci Ljubljanski, imel sem trdno voljo, da hočem izvrševati ta svoj mandat vestno in z vsem prepričanjem, pa naj bi zato trpel tudi preganjanje. Bodite uverjeni, da ga bodem tudi zanaprej izvrševal tako in da bodem vselej jasno izražal svoje mnenje.

Upam, da bodo avstrijski državniki prišli v kratkem do prepričanja, katero sem izrazil s temi svojimi besedami; ko bi se pa vender motil, tedaj — no, tedaj nimam družega odgovora, ko nemsko prislovico, ki se glasi: «Wem nicht zu rathen ist, dem ist auch nicht zu helfen.» (Odobranje med poslanci in na galerijah. — Beifall unter den Abgeordneten und auf den Gallerien.)

C. kr. deželni predsednik baron Winkler:

Visoki zbor! Čuli smo, gospôda moja, obsiren političen govor častitega gospoda poslanca Hribarja. Govoril je o tako različnih stvareh, da se človek lahko

vpraša, v kaki zvezi stoji ta govor s predmetom, ki je ravno na dnevnem redu, namreč s proračunom deželnega zaklada za leto 1891. Jaz ne pojdem za gospodom predgovornikom na vse tiste kraje, kamor se je on podal, ne morem iti za njim v Meko in Medino (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Tam ni Slovencev!»), ne v Italijo, ne v Nemčijo, (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «V Bosno!»), tudi ne v Bosno, ne na Česko, ne v Istro in ne na Korosko, ker so to dežele in kronovine, katere so vendar malo v zvezi s tukajšnjimi razmerami. (Poslanec Hribar — Abgeordneter Hribar: «Pa ostanimo doma!») Zlasti ne bodem n drobno odgovarjal na vse to, kar je gospod predgovornik govoril o sosednih kronovinah, o koroski, štajarski, primorski, istrski deželi itd. Lahkim srcem, mislim, smem prepuščati vse to političnim načelnikom teh kronovin, kateri bodo, ako se bodo čule kake pritožbe tam, gotovo imeli pripravljen pristojni in primerni odgovor na nje. Dosihmal nismo čuli takih pritožeb, vsaj v tisti meri ne, kakor danes od gospoda predgovornika, in sploh omenjeni načelniki niso imeli tam povoda razpravljati takih stvari, ki pa ne zadevajo, kakor rečem, dežele kranjske, ampak so stvari, ki spadajo v področja deželnih oblastev in zborov sosednih kronovin. Pojasniti hočem torej nekoliko le nekatere stvari, katere je sprožil gospod predgovornik, ki zadevajo deželo kranjsko.

Gospod predgovornik je očital vladi, da se zakon o ravnopravnosti ne izvršuje. Seveda je to tako splošna pritožba, da se je težko ozirati in odgovarjati na njo, zlasti ker gospod predgovornik ni navedel dotičnih dejanj in potrebnih dokazov. Poudarjal je, da se skazuje milost, kadar se sprejemajo uradniki v službe na Kranjskem. Mislim, da tú o milosti ne more biti govora. Sprejemajo se tisti, ki se oglašajo in ki imajo pravico, oglasiti se in biti sprejeti, ako se oziramo na ustavni zakon z dné 21. decembra l. 1867., katerega člen III. se glasi v nemškem tekstu tako: «Die öffentlichen Aemter sind für alle Staatsbürger gleich zugänglich. Für Ausländer wird der Eintritt in dieselben von der Erwerbung des österreichischen Staatsbürgerrechtes abhängig gemacht.» Gledé na to postavo je bil, kdor se je oglašil, tudi sprejet; samih Slovencev, zlasti za politične službe, ni zadosti, akoravno bi bilo seveda želeli, da bi se oglašali tukajšnji deželani, Kranjci, namreč taki, ki znajo oba jezika, v večjem številu; ali če jih ni, jaz temu nisem kriv, sprejet pa je bil vsakdo, ki se je oglašil. Če prvi gospod predgovornik, da so okoli po deželi pri okrajnih glavarstvih nastavljeni ne Slovenci, ampak sami plemenitási, jaz mislim, da se nikdar nikomur ni godila krivica. Nastavljeni so bili taki, ki so pokazali svojo sposobnost, naj so bili Slovenci ali Nemci, in mislim, da ti uradniki opravljajo vestno in resno svojo službo tako, da po deželi ni nikakih pritožeb, da se postave ne izpolnjujejo. Jaz moram braniti svoje uradnike, ker mislim, da so vredni, da jih ljudstvo spoštuje (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Künigl?!»), saj jih tudi res spoštuje, kajti ne čujemo nikakih pritožeb. Kadar so se nastavljali, pa se ni gledalo na njih narodnost

in tudi ne na to, ali so plemenitási ali plebejci, ampak gledalo se je na to, kdo je imel več zaslug ali večjo sposobnost za to ali óno službo.

Zalostno sliko je moral gospod predgovornik tudi, kakor pravi on, naslikati o germanizaciji, katera se opravlja tukaj na Kranjskem, čes, da se večinoma uraduje le v nemškem jeziku in prezira slovenski jezik. Kar zadeva c. kr. okrajna glavarstva, mi je znano, da se na vsako prošnjo, na vsak dopis, ki jim dohaja v slovenskem jeziku, daje po navadi tudi odgovor v istem jeziku. Deželna vlada, to moram priznati, se poslužuje res večjidel nemškega jezika; pri deželni vladi so še večinoma gospodje, ki imajo daljšo službeno dóbo in ki so obiskovali šole, katere so bile v prejšnjih časih uravnane drugače, nego so današnji dan. Prej šola ni, kakor sedaj, dajala prilike, naučiti se tudi slovenskega jezika. Če potemtakem nekateri uradniki v slovenskem jeziku niso tako popolnoma zvedeni, kakor v nemškem, ne more se reči, da je to kaka germanizacija. Saj vendar tudi deželna vlada daje na slovenske vloge slovenske odlóke. Ob enem bi pa gospodu predgovorniku dal nek dober svét. (Poslanec Hribar — Abgeordneter Hribar: «Če bo res dober!») Prav; on hoče, da se povsem slovenski uraduje, ali to je težavno delo, in mislim, da bi bilo še celó za gospoda predgovornika samega, ki mu beseda tako gladko teče v slovenskem jeziku, jako težavno, kajti dvomim, da bi on mogel na vse dopise pisati odloke v čistem in pravilnem slovenskem jeziku. Saj smo čuli te dni, da se je celó podpora 500 gld. dovolila neki komisiji, katera ima važno nalogo, sestaviti in izdati slovensko terminologijo. Kaj pomenja to? Da je še nimamo; in res je, žalibog! da vsak uradnik piše tako, kakor zna, ta rabi svoj izraz, óni pa svoj za isto stvar, tako da je res huda zmešnjava v slovenskem uradovanji (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Izrazijo se pa vendar!») Če beremo državni zakonik, najdemo za ta ali óni pojem en izraz, če pa beremo deželni zakonik, najdemo za isti pojem drug izraz, jedinosti ni nikjer. Treba je torej ustanoviti pravilno slovensko pravno terminologijo, in jaz bi dal gospodu predgovorniku ta svét, naj ne sili toliko, da bi se naravnost vpeljal slovenski jezik povsod v uradih, ker napravimo s tem le še večji nered, še večjo zmešnjavo v slovenskem uradovanji. Treba je, da počasi postopamo; latinski pregovor «*festina lente*» bil bi tú prav na pravem mestu. Kadar bodemo imeli pravno terminologijo in kadar pridejo iz šole taki možaki, ki bodo sposobni pravilno slovenski uradovati, potem zahtevajmo, naj se uraduje v slovenskem jeziku; potem pa se lepi slovenski jezik ne bode več kvaril, kakor se dandanes žalibog! kvari ne le v uradnih spisih, ampak tudi v slovenskih časnikih. Zato bi želel, da bi imel gospod predgovornik v tej zadevi nekoliko potrpljenja.

Omenil bi še neko neprijetno stvar, katera se je, kakor pravi gospod predgovornik, vršila tukaj v Ljubljani, čes, da je neki plemič na surov način razžalil slovenski ali slovanski narod. Stvar se je preiskavala, ampak manjka nam dosedaj še potrebnih dokazov.

Čitalo se je o ti stvari marsikaj v časnikih, pa nikjer se niso navedli fakti, da bi se bila vlada lahko na nje naslanjala, v dokaz, da je bil res razžaljen slovenski narod. Dotični odlok je došel ónim, ki so bili v tej zadevi podali pisano pritožbo, in na ta odlok so tudi vložili svoj priziv. Počakajmo torej, da bode stvar razsojena pri visokem ministerstvu; mislim pa, da se na ovadbo brez dokazov nobeden sodnik in nobeden uradnik ne more ozirati. (Poslanec Hribar — Abgeordneter Hribar: «Saj so bile priče navzoče!»)

Poslednjič je gospod predgovornik sprožil še jako kočljivo stvar, ki se je nedavno v Ljubljani razpravljala, ko so se bili sešli vsi slovenski poslanci tudi iz sosednih kronovin, sprožil je namreč vprašanje zjedinjene Slovenije. Jaz bi mu bil jako hvaležen, ako bi bil tudi lepo razvil program, po katerem bi bilo mogoče, to doseči, kar želi on in ž njim morda marsikdo drugi. Rad bi vedel, kako bi se po njegovi misli dala sestaviti taka večja kronovina, ali naj bi se naravnost oktrojirala, ali pa naj bi jo sklenil deželni zbor kranjski, kateremu sklepu naj bi se pridružili tudi drugi udeleženi deželni zbori, namreč Koroški, Tržaski, Goriški, Istrski in Štajarski? Kako bi se pa dali doseči dotični sklepi, ki bi se morali napraviti ne le v tej visoki zbornici, ampak tudi v zborih vseh teh sosednih kronovin? Kako bi hotel gospod predgovornik združiti s Slovenijo na pr. deželo Goriško? Kaj mu bode početi s tamošnjimi Lahi, katerih je precej lepo število, mislim okoli 80.000 duš? Kaj počne s Tržačani? Okolica je slovenska, ampak v Trstu so večjidel laški prebivalci. Kako hoče on združiti s Slovenijo sosedno Istrijo, ki je večjidel sicer slovenska, kjer pa je 14 do 15 mest, katera so prav za prav italijanska in katerim bi se nikakor ne ustreglo, ako bi jih hotel gospod predgovornik pridružiti zjedinjeni Sloveniji? Ne bodem govoril o Štajarski; kdo bode na Štajarskem delal sklepe, po katerih naj bi se odcepil slovenski del te dežele? Kaj bi bilo mogoče odcepiti od dežele Koroške? In kako bode gospod predgovornik delil vse zaklade, katere imajo te posamezne kronovine? Pa če bi ljudstvo tudi bilo samo slovensko in bi se zaslišalo o tej stvari, ne vem, ali bi gospod predgovornik dobil njemu ugoden odgovor. Kar zadeva na pr. Goriško, je vprašanje, ali bi hoteli Goričani pošiljati svoje davke in svoje poslance v Ljubljano. Vprašam kaj bi odgovorili Istrijani, o katerih smo čuli ali čitali, da nočejo zlasti oni, ničesar vedeti o zjedinjeni Sloveniji, ampak bi se hoteli rajši združiti z Hrvatsko. Ne vem torej, kako bi postopal gospod predgovornik, ako bi hotel pridružiti sosedne kronovine zjedinjene Slovenije; ne vem pa tudi, ako bi dobil od ljudstva samega ugoden odgovor, ako bi se povprašalo o tem; kajti nekateri gravitujejo v Trst ali v Gorico, drugi v Gradec, drugi v Celovec; a da bi iz katere kronovine prebivalci gravitirali v Ljubljano, tega skoraj ne vem.

Pa saj sem se že predaleč spustil v odgovor na to, kar je povedal gospod poslanec o zjedinjeni Sloveniji; želel bi bil, da bi se on ne bil podal na to polje, ampak da bi se bil bolj držal predmeta, ki je na dnevnem redu. S tem, da se poslanci dosedaj

nikjer niso spuščali v take reči, niso se, mislim, pregrešili nikakor zoper narod slovenski, katerega pravice so lahko drugače varovali.

Deželni glavar:

Gospod poslanec Šuklje se je oglasil za besedo.

Poslanec Šuklje:

Visoki deželni zbor! Odgovarjal bodem onim besedam, s katerimi je prvi gospod govarjal, častiti gospod poslanec Hribar, otvoril današnjo debato. Toda predno se pečam z njegovimi argumenti, spominjal bi se na to, da danes ne stoji na dnevnem redu naše seje debata o evropski ali svetovni politiki, ampak na dnevnem redu je deželni zaklad in njegov proračun za l. 1891. in zato bodem se najprej nekoliko pečal s števkami tega proračuna.

Leto 1891. znamenito je za naše deželne finance v toliko, ker je prvo, v katerem je naš skupni budget prekoračil svoto enega milijona. Mi imamo namreč pri deželnem zakladu potrebsčine 924.942 gld. in pri normalno-šolskem zakladu okroglo 150.000 gld., kar vse skupaj daje nad 1.074.000 gld. Če si potem ogledamo končne številke, najdemo, da bilancira letošnji proračun s primankljajem 125.561 gld. Ta primanjkljaj pa je bolj fiktiven in po vsej pravici dokazuje častiti gospod poročevalec v svojem poročilu, da je primanjkljaj samo navidezen. Jaz sicer ne bodem po vsem tako komptiral, kakor on, samo dve poziciji bodem izločil iz potrebsčine, namreč 160.000 gld. za zgradbo deželne brambovske vojašnice in 35.000 gld. za nakup glavinskih delnic kamniške železnice, to je skupaj trošek 195.000 gld., kateri pa je prav za prav le neka investicija, in nasproti primanjkljaju v znesku 125.561 gld. vidimo, da nimamo ne samo nobenega primanjkljeja, temveč, da se nahajamo celo v položaji, da izkažemo presežka 69.439 gld., kar je približno nekoliko več nego 4% naše deželne priklade. Iz tega se razvidi, da z ozirom na te dve poziciji smemo celo trditi, da niti 28% ne potrebujemo, temveč izhajamo celo z 24% deželno priklado. Da se pa ta faktum dobro presodi, kaže primerjati letošnji proračun deželnega zaklada s prejšnjimi proračuni. Jaz bi si tu usojal navesti le nekoliko števil.

Pomislite, kako je bilo leta 1882. in l. 1883., ko je bila nasprotna večina se na krmilu v tej visoki zbornici. Takrat ni 38% znašala skupna priklada, temveč znašala je 49%, tako da se vidi, da je od takrat padla za 11%. Oglejmo si pa sedaj ona poglavja, katera so za deželno gospodarstvo v prvi vrsti važna. Vzemimo troške za deželno kulturo! Pri deželni kulturi je bila za leto 1883. v proračun postavljena svota 2370 gld., v proračunu za leto 1891. pa se je zvišala ta številka potrebsčine na 39.710 gld. Troški za cestne in vodne stavbe so se za leto 1883. proračunili na 25.000 gld.; za leto 1891. pa se za naše ceste zahteva 95.600 gld. Vidite torej, primerjajoč te številke, da znaša diferenca v svoti potrebsčine za leto 1883. in za leto 1891. samo pri teh dveh poglavjih nič manj nego 107.940 gld. Če se oziramo na vse to in če pomislimo, da dežela naša iz svojih

dohodkov poplača vse troške za učiteljsko osebje, pridemo do zaključka, da se Kranjska v finančnem oziru nahaja dosedaj še v dobrih razmerah, da so deželne finance v prav dobrem položaji. Prebivalstvo je res siromašno, ali deželne finance so tako urejene, kakor — smelo to trdim — v nobeni drugi avstrijski deželi ne.

Ali, gospôda moja, kaj pa najbolj vpliva na ugodni uspeh naših financ? Kdor le površno prečita proračun deželnega zaklada, videl bode takoj, da na ugodno finančno stanje naše dežele najbolj vpliva oni dohodek, katerega si je dežela pridobila po deželni nakladi na žganje, in sicer potom lastne režije. Ko smo jo predlanskem sklenili proti ugovorom častite opozicije, takrat smo računili le na 100.000 gld. čistega dohodka in glejte, takoj prvo leto dosegli smo svoto 146.948 gld. Lani smo bili bolj predrzni in proračunili smo čisti dohodek na 145.000 gld. in letos se bode dejanski, kakor se kaže, doseglo več nego 170.000 gld. čistega dohodka. Ta svota je uže osigurana, in iz tega se razvidi, da ta dohodek največ reši naše deželne finance. A tukaj se mora nekaj konstatirati, «pribiti», kakor se pravi. Lani se je ugovarjalo lastni režiji — imeli smo ponudbo prejšnjega konzorcija — in takrat se je celó z narodne strani visoke zbornice stavil nasvet, da pustimo lastno režijo in da deželno naklado na žganje oddamo zopet v zakup konzorciju za 160.000 gld. Vsakemu razsodnemu opazovalcu mora dandanes jasno biti, da je bilo kaj dobro in koristno, da se je lani tisti nepremišljeni nasvet odklonil. Da bi bili lani drugače postopali — in hvaležen sem, da je častita opozicija takrat potegnila z nami — kake posledice bi se bile rodile iz tega? Za leto 1891. ne bi mogli postaviti v proračun svote 170.000 gld., temveč le 160.000 gld., torej manj za 10.000 gld.; one pritožbe, katere smo svoje dni čuli po vsi deželi o nasilstvu zakupnih organov, ponovile bi se z nova, in kar je pred vsem poudarjati, dežela bi bila izročena *à la merci* zakupnega konzorcija in po preteku dveh let, kadar bi bil enkrat uničen deželni aparat, dali bi nam zakupniki, kolikor bi oni sami hoteli! (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Ali, slavna gospôda, da imamo za sedaj še tako ugodne finance, to nas ne sme zaslepiti nasproti neki gotovi stvari, ki nas čaka po preteku malih let. Ne smemo zâbiti leta 1895., kajti s tem letom odpade državni prispevek 127.000 gld., katerega sedaj vsled konverzije zemljiško-odveznega dolga potegnemo od države. Treba bode o pravem časi misliti na to, kako se bode nadomestil ta izdatni državni donesek. Alternativa za nas bode sicer jako mučna: ali prenehati z investicijami, ali zvikšati davčno priklado. Z investicijami pa ne bomo mogli jenjati se tako kmalo — pri cestah pač, pridejo pa na vrsto vodne zgradbe, kakor osuševanje barja, pride ureditev Krke — za katero se bode jaz vedno potegoval — in pridejo vse one velike akcije, katere so potrebne, da se voda preskrbi našemu Krasu, Notranjski naši in premnogim dolenjskim pokrajinam, kjer so ljudje letos na nepopisan način morali trpeti vsled pomanjkanja vodé.

Že to samo na sebi zadostno dokazuje, da bomo morali investirati še dosti novcev. Kar se pa tiče zviksanja davčne priklade, je to pač največja zadrega in nedostatnost, kakor vsak izmed nas predobro ve — gledati nam je torej, da se je izognemo in v to svrhu treba, da o pravem času mislimo na sredstva, po katerih bi si odprli nov vir dohodkov.

Eno tako sredstvo je bilo sicer predlagano že lani in dotični gospod predlagatelj, baš oni poslanec, kateri je tudi danes v svojem govoru, dasi na drugem polji, razvijal tako bujno fantazijo, obetal si je zlate gradove o svojem universalnem sredstvu, namreč od ustanovitve deželne hipotečne banke. Mene ni bilo letos pri dotični razpravi, vender bi rad deželnemu odboru prihranil trud, baviti se predolgo s tem vprašanjem in ob enem bi častitemu gospodu predgovorniku, katerega čislam kot vestnega in marljivega poslanca, podal nekoliko gradiva za daljne studije. Imam pred seboj knjigo: «*Oesterreichisches statistisches Handbuch, herausgegeben von der k. k. statist. Centralcommission, VIII. Jahrgang, 1889*», in tukaj naj si častiti gospod predgovornik ogleda poglavje: «*Die Neubelastung im J. 1888 nach der Höhe der intabulirten Saßposten*». Kaj se razvidi iz dotične tabele? Hipoteke so letos v prvič razdeljene po zneskih in prav je, da je prvosednik statistični komisiji Inama-Sternegg to novotarijo sprejel v to knjigo. In kaj rezultira iz tega izkaza? Da pri nas na Kranjskem baš nizke hipoteke silno prevladujejo in sicer v takem razmerji, da lahko rečem, realni kredit na Kranjskem je čisto na drugi podlagi nego v vseh drugih deželah. Vzemimo na primer — navedel bom le par števil — Kranjsko nasproti sosedni Koroški in poglejmo, kako je razmerje med tema dvema deželama glede hipotečnega zadolženja. Hipotek do 50 gld. je bilo leta 1888. na Koroškem intabuliranih 557, na Kranjskem pa 2915; do 100 gld. intabuliranih je bilo na Koroškem 750 in na Kranjskem 2084, in do svote 500 gld. na Koroškem 982 in na Kranjskem 2950. To razmerje se pa na enkrat spremeni, kakor hitro pridemo do višjih zneskov. Do 700 gld. namreč je bilo uknjizenih na Koroškem hipotek 170, na Kranjskem 169; do 1000 gld. na Koroškem 378 in le 198 na Kranjskem; do 2000 gld. na Koroškem 470 in 355 na Kranjskem; do 3000 gld. na Koroškem 161 in 88 na Kranjskem, in če si ogledamo, koliko hipotek je vknjizenih v zneskih do 10.000 gld., vidimo, da jih je na Koroškem 19, na Kranjskem pa le 5. Najvišja hipoteka na Koroškem znaša 300.000 gld., na Kranjskem pa 70.000 gld. Iz tega se razvidi, da si z hipotečnim zavotom Kranjska dežela v sedanjih razmerah realnega kredita, dokler tako silno prevladujejo pritlikavi dolgovi, ne bode mogla okoristiti in da bi bila ustanovitev hipotečne banke, kar se tiče deželnega gospodarstva, *rebus sic stantibus* neumestna in brezu-pesna.

Drugo sredstvo pa omenja finančni odsek v neki resoluciji in to bi tudi jaz prav toplo priporočal visokemu zboru v sprejem. Po mojem mnenji bi se na ta način pač deželi pridobiti dalo več dohodkov. Opozarjam namreč na ono resolucijo, v kateri se deželnemu odboru naroča, naj skuša doseči, da se deželi

dá v zakup državni užitninski davek o vinu, vinskem moštu in mesu po Kranjskem razen mesta Ljubljanskega. Moje mnenje o tej stvari poznate, mislim, da se poskus ne bi izjalovil! (Klici na levi — Rufe linfs: «Dobro! dobro!»)

Dovolite mi, častiti gospodje, da sedaj preidem na politično polje. Debato je gospod predgovornik bil zavodil na to polje in jaz se mu nikakor ne bodem izogibal. Rečem naravnost, dosti hudo mi je bilo, da se vsled slabotnega zdravja nisem mogel udeležiti onih političnih kontroverz, katere so se v letošnjem zasedanji razlegale po tej dvorani. Da bi bil tukaj, gotovo označil bi bil čisto jasno in brez strahu svoje stališče. To bi bil moral storiti tembolj, ker ne tajim, da se v marsičem nisem strinjal s koraki, katere je letos ukrenila večina moje lastne stranke. In tú se razume samo po sebi, da bi bil v dvojni svoji lastnosti, kot poslanec in kot šolnik, odločno govoril in glasoval proti odklonitvi tistih «zloglasnih» 600 gl., in ravnolako bi tudi pri drugi interesantni debati o Komljančevi zadevi ne bil zakrival svojih pomislekov, izvirajočih iz legističnega in narodno-političnega stališča, utemeljene pomisleke, gospôda moja, katere sem imel zlasti proti onemu tolmačenju, iz kojega se je rodila interpelacija. Ali danes te stvari niso na dnevnem redu in torej se bodem držal le onih argumentov, katere je navedel častiti gospod predgovornik, poslanec ljubljanskega mesta, v denašnji razpravi.

Pred vsem mu pa ne bodem sledil na polje vnanje politike. Kranjski deželni zbor za to stvar ni kompetent, taka razprava spada drugam, jedne opazke ne smem zamolčati. Gospod poslanec ljubljanskega mesta govoril je tudi o tem, da pride morda čas, ko bode avstrijska država zopet razpostavljena sovražnemu navalu Nemske in Italijanske, in da jo bodo takrat resili jedini Slovani. A jaz velim, ni nemogoče, da se v zgodovinskem kolobaru zopet povrne tak dvojni napad od severja in juga. Ali če pride tak usodni čas, potem je Avstrija pozitivno zgubljena, če je navezana v takem položaji zgolj na Slovane, če se država naša ne bi mogla upirati na zvestobo vseh avstrijskih narodov!

Častiti gospod predgovornik je dalje govoril veliko tudi o notranji politiki in o marsičem, kar je bil povedal, sem istega mnenja ž njim. Kakor on se bodem vnel i jaz za odstranitev krivic, katere ravno tako bridko čutim, kakor vsak pošten in odločen narodnjak, kakor jih čuti gospod predgovornik sam. Ali, gospôda moja, varujmo se vender onih neokusnih pretiranosti, kakor smo jih zopet danes čuli! Kaj se je pa danes vse povedalo! Nekoliko sem si napisal. Med drugim izrekel je gospod predgovornik: «Na Dunaji smatrajo germanizacijo za najvišjo državniško modrost, in vladi gre le za zatiranje Slovencev!» Odločno moram protestirati proti taki trditvi kot državni poslanec slovenski, in sicer imenom vseh onih kolegov, kar jih je bilo v državnem zboru od leta 1879. sem. Če je to res, če ima vlada res take nakane proti našemu življu, potem pošljite članove državno-zborske slovenske delegacije rajse k sv. Jožefu v hiralnico, pa ne na Dunaj v državni zbor. (Živahna

veselost; lebhaftes Freierheit; — poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter dr. Tavčar: «Wunschzettel!») Potem bi mi morali stati v najstrožji opoziciji, ne pa tam, kjer smo stali 11 let in branili ministerstvo, o katerem se trdi, da goji take grozne namene. (Poslanec Hribar — Abgeordneter Hribar: «Poglejte na Štajarski in Koroško, o Kranjski nisem govoril!») Jaz trdim, da ne gre tako pretiravati, kajti «*omne nimium obnoxium*» in s takim pretiravanjem se le škoduje dobri stvari.

Popravlil bodem eno in drugo stvar, katero je omenil gospod predgovornik, ali vlade ne bodem branil — tam sedi prečastiti gospod vladni zastopnik, njegova stvar je to. Naravnost rečem, če mi to vlado branimo, storimo to «*faute de mieux*», kajti kar je razsodnih politikov, oni pač sodijo, da vlada, katere utegne priti za Taaffejem, bode brž ko ne še veliko manj naklonjena slovenskemu življu, kakor dosedanja. Tudi v detailu se kaže gospod poslanec ljubljanskega mesta slabo poučenega, in sicer o važnih točkah. Tako je povedal, da je državno sodišče moralo najprej poučiti naučnega ministra, kako mu je postopati s pritožbo nekterih štajarskih občin gledé učnega jezika. Ni res! Slo je namreč za šolsko občino Šmarje pri Jelsah, o tej pritožbi pa državno sodišče, kakor dobro vem, ker sem se natančno bavil s to stvarjo, ni spoznalo, da je minister napačno postopal, temveč nasprotno, pritožba dotične občine je bila odklonjena in odredba naučnega ministerstva je bila priznana kot taka, da se ne žalita ž njo narodna ravnopravnost in član XIX. In baš po uzorci iste ministerske odredbe rešujejo se sedaj vse pritožbe štajarskih solskih občin! In kar se tiče peticije mnogobrojnih staršev v Trstu, smo se poslanci tudi bavili s to stvarjo, ali ministerstvo *in merito* o njej ni razsodilo, temveč je le reklo, da politično društvo «Edinost» ni kompetentno za take stvari, in dotična razsodba naučnega ministerstva je bila tudi potrjena. Torej «*qui bene distinguit, bene docet*», in častiti gospod predgovornik naj v prihodnjič ne govori prej v parlamentu o takih stvareh, predno se ni natančneje bil seznanil ž njimi.

Druga pa je, kar se tiče Koroških razmer in justičnega ministerstva, tú stojim popolnoma na strani gospoda poslanca ljubljanskega mesta. Posebno gledé justičnega ministerstva, ker vidim z bridkim obžalovanjem, kako se po naših sodnijah krči področje slovenskega uradnega jezika. Dosti je nam Slovcem v tem oziru pomagal nepozabni načelnik juristične uprave, baron Pražák, in marsikdo je pač svoje dni z glavo pomajal, ko je bral v «Slovenskem Narodu» neosnovan napad na odstopivšega justičnega ministra Pražáka in še bolj neosnovano slavo na novega ministra grofa Schönborna Tisti, ki smo takrat stali na strani ministra Pražáka, smo pač pravo bili zadeli, in danes bridko čutimo vsi, koliko smo zgubili Slovenci s tem državnikom. Zato pa, ker vidimo, kako se krči slovensko uradovanje posebno na Štajarskem, ker vidimo, kako se naravnost demoralizira uradniški stan, ker si uradnik misli, boljše bodem avanziral, če preziram ustavno enakopravnost, čl. XIX., in odredbe prejšnjega ministra, zato bodemo slovenski poslanci vselej in

z vso odločnostjo grajali tako postopanje in zahtevali, da se Slovincem vrši njih ustavna pravica. (Živahno odobravanje na levi. — *Lebhafter Beifall links.*)

Kar se tiče slovenskega prebivalstva Koroškega, tudi v tem oziru bodemo vsi vstrajali pri onih načelih in nazorih, katere smo izražali pri tolikih prilikah v državnem zboru, in čem hujsje bode upor, s tem večjo odločnostjo bodemo ponavljali svoje zahteve.

Obžalujem, da se moram sedaj baviti z neko drugo zadevo, provzročil je to prvi gospod predgovornik. Neko ime se je danes imenovalo v razpravi, dotična osoba se mi pač vidi premalostna, da bi se deželni zbor pečal ž njo. Mož je le sijajno dokazal, da se pri njem popolnem pogrša jedna najvažnejših lastnostij političnega uradnika, da nima niti najbolj primitivnih pojmov o taktnosti. To je jasno kakor beli dan, in vse drugo je stvar njegovih predstojnikov, kateri morajo znati, kaj početi s takim uradnikom. Toda poleg malenkostne osebe je neko drugo vprašanje, katero se ne sme zamolčati, in tú obžalujem, da ne morem biti popolnoma enakih misli s prečastilim gospodom deželnim predsednikom, katerega gotovo iz vsega srca spoštujem. Simptom, o kojem govorim, je pač znamenit. Oglejte si naraščaj pri naši deželni vladi, koliko tujega elementa je pri politični upravi in kacega! Če berem v šematizmu imena naših mladih političnih uradnikov, saj mi je, kakor da bi prebiral Gothajski almanah. (Živahna veselost in «dobro»-klici na levi. — *Lebhafte Heiterkeit und «Dobro»-Rufe links.*) Jaz nisem neprijatelj aristokracije in rečem naravnost, boljši slaba aristokracija, kakor nobena, ali ona mora biti udomačena, mora imeti srcé za deželo in narod, med katerim prebiva, to pa, kar sedaj prihaja v naše urade, to večinoma ne pozna naših potreb in nadlog, nima ljubezni do naroda našega, pridejo k nam le zato, ker smo na glasu, da se pri nas hitreje avancira, torej le iz silno materijalističnih nagibov. A če se nam ugovarja: «Saj se gospodje trudijo, privaditi se Vašemu jeziku», s tem se jaz tudi ne dam potolažiti, čeravno mirno presojam razmere. Glasno oporekam, kajti predober je naš narod, da bi se žnjim eksperimentiralo in da bi naš jezik služil v to, da se na njem poskuša filologična nadarjenost uradnikov. Prej naučite se slovenskega jezika in potem pridite k nam, to je jedino pravo! In če se ugovarja z vladne klopi, da so sicer vsi uradi vsem enako pristopni ter da je obžalovati, da se Slovincem tako malo oglašja za politično kariero, sem popolnoma uverjen, da je prečastiti gospod deželni predsednik to zgovoril z ono lojalnostjo in odkritosrčnostjo, katera ga znači in skozi in skozi diči. Ali saj ni čuda, da Slovinci neradi vstopajo v politično službo, kjer se morajo boriti nasproti taki nejednaki konkurenci, kateri enkrat niso kos. Vidimo, gospóda moja, v politični službi izborne rojake svoje, kateri vedno še posedajo kot komisarji; baroni in grofje pa, ki so kasneje nastopili službo, so dandanes okrajni glavarji! Ni ravno vsak iz tega lesa, da bi hlaldnokrvno prenašal in požiral tako preziranje.

Označil sem do sedaj nekoliko vprašanj, glede katerih se strinjam z gospodom predgovornikom Hri-

barjem. Vidi se mi pa potrežno, da naglašam tudi svoje različno stališče v nekaterih drugih zadevah, da se razvidi diferenca, katera obstaja med njegovo stranko in med mojimi nazori ter nazori mojih ožjih političnih prijateljev v tej visoki zbornici. Jaz po svojem mnenji vidim in nahajam to diferenco tam, kjer gre za razmerje, v katerem je deželnozborska večina nasproti nemški manjšini. Jaz rečem, da si drugače predstavljam razmerje deželnozborske večine nasproti častiti naši opoziciji, kakor si je predstavlja gospod poslanec Hribar in njegovi somisljeniki. Pričensi z letom 1883., z ono znamenito séjo, ko so se potrdile volitve veleposestnikov, prizadevali smo si pošteno omejiti krog političnih in narodnih kontroverz, vzeti óst narodnemu nasprotju, ter združiti in spojiti vse sile k skupnemu delovanju na prej tako zanemarjenem gospodarstvenem polji, in današnji proračun, gospóda moja, kaže, da smo imeli lepe uspehe s to svojo taktiko. Dovolite, da tú navedem citat, ki se dandanes kaj pogostoma čuje. Čestokrat berete in slišite dandanes besede nekega pozabljenega francoskega državnika, finančnega ministra barona Louis-a, kateri je dejal pri neki priliki: «*Taites moi de la bonne politique et je vous ferai de bonnes finances.*» In, gospóda moja, je pač neka kavzalna zveza med temi rečmi, ozko so zvezane in če obrnem ta izrek na našo deželo, lahko rečem, naše deželne finance so postale ugodne in vsled tega tudi tista politika, katere smo se držali od leta 1883., ni bila tako napačna, kakor se dandanes sodi iz neke strani. Z lepimi uspehi se smemo ponášati! Res, naše obravnave so tekle mirno, takozvanih zanimivih sej ni bilo, obžaloval sem dostikrat častito občinstvo galerijsko, katero se je navadno tako kruto dolgočasilo, ker v naših razpravah ni bilo takih pikanterij, kakor so se mu podajale na pr. tekom zadnjih tednov, ali dejanski uspehi bili so na naši strani, in krivica bi bila, ako bi hotel kdo zanikavati, da lep del teh uspehov gre pripisati sodelovanju častite naše opozicije. Ona je pomagala pri konverziji našega zemljiško-odveznega dolga, z nami vred branila je lani lastno režijo pri deželni nakladi, in tisto vprašanje, katero je po mojem mnenji najvažnejše za deželo kranjsko izmed vseh, s katerimi smo se bavili tekom zadnjih 20 let, vprašanje dolenjske železnice, o katerem smo že prejeli uzorno poročilo, katero vso čast dela gospodu poročevalcu dr. Tavčarju, to železnično vprašanje — poznam skoz in skozi njegovo zgodovino, in rečeno naravnost — nikoli bi ga ne bili pripravili tako daleč, dolgo bi se morali čakati na Dolenjsko železnico, ako ne bi bili skupno delovali in ako nam ne bi bila priskočila na pomoč častita opozicija naša in pred vsem Njega ekscelencija gospod poslanec baron Schwegel s svojo izredno spretnostjo! A morebiti kdo poreče, da smo nasprotni stranki zato napravili kake velike stvarne koncesije. Ne, gospóda moja, Bog zna, nikakih koncesij jim nismo dali, niti za las se nismo odmaknili od svojih idealov in nobene narodne mrvice nismo izročili nasprotniku, toda *modus vivendi* se je našel in to je bilo očividno na korist deželi naši. Dokaz, da se je uže bil izumil tak *modus*

vivendi, videli smo lansko leto. Takrat sem bil jaz poročevalec pri proračunu deželnega zaklada in tedaj — blagovolite se spominjati, častita gospôda — se je resolucija, zadevajoča vpliv slovenskega učnega jezika na višjih gimnazijah, sprejela brez ugovora od strani častite nemške opozicije in ravnotako tiho se je bil sprejel predlog o svoti 1000 gld., katera se je dala iz deželnih sredstev v podporo družbi sv. Cirila in Metoda. To je vendar viden dokaz za mojo trditev, da se je protislovje med obema strankama uže začelo razrahljati v deželnem zastopu. Toda ajdimo korak dalje v ožjo našo domovino, stopimo med prebivalstvo — tudi tú naglašam nasproti gospodu poslancu Ljubljanskega mesta, da ima Kranjska dežela v narodnem oziru ravnotako svoja bistvena svojstva, kakor sem mu jih s številkami dokazal z ozirom na naš realni kredit. Razmere pri nas so enkrat drugačne nego v drugih mešovutih deželah, in v politiki ne gre ravnati se po mrtvi šabloni. Naših razmer ni soditi po prilikah, vzetih s Štajerskega ali Českega. Na Štajerskem na primer, na Českem, so razmere različne, tam med prebivalstvom ni samo razlika in jeziku in narodnosti, temveč razlika prešinja tudi gospodarstvo. Na spodnjem Štajerskem vidite nasproti slovenskemu kmetu po mestih nemškega ali ponemčenega meščana, in tam se kaže nasprotje ne le v narodnem, marveč tudi v gospodarstvenem oziru. In kako je na Českem? Po plodovitih ravninah sredi kraljestva stanuje češki narod, kateri se bolj peča s poljedelstvom in poljedelskimi industrijami; ali na periferiji, tam, kjer cvete druga obrt, tam so naseljeni Nemci. Jdnacega razločka med našim prebivalstvom ni dobiti. Potem pa obstaja razlika med Kranjsko deželo in drugimi deželami tudi še zaradi odstotka, v katerem se nahaja ta ali ona narodnost. Na Českem je nemška stranka do danes še tega upanja, da pride zopet čas, ko ona zadobi krmilo v roke, in na spodnjem Štajerskem sega nemška strast tako daleč, da naravnost eksistenčno pravico odreka slovenskemu življu ter hoče utopiti in odstraniti vse, kar je sploh slovenskega v deželi. Na Kranjskem razmere niso take, kajti tu imamo 95 % slovenskega prebivalstva in le pet odstotkov je nemškega življa. Ta neznatna manjšina pa ni Bog vé kako koncentrirana ter ne uživa nobenih naravnih prednostij, temveč izmed 5 % potisnjeni so celi 4 % daleč na periferijo dežele proti Hrvatski meji v one težko pristopne, neplodne Kočevske krajine, drugi pa živé raztreseni v «diaspori» po deželi. Ja, gospôda moja, jaz ne govorim o mladih, kričavih, nevednih agitatorjih, govorim o postenih, pametnih, treznomiseljnih Nemcih, ti pri nas priznavajo in nikakor ne zanikujejo, da je absolutno nemogoče, da bi v normalnih razmerah minimalna manjšina prebivalstva naše dežele še kedaj mogla pridobiti gospodarstvo nad ogromno večino. Z druge strani pa se tudi čisto nič ne bojim, slovesno povedati, da ni res, kar je omikanih Slovencev, da bi ti hoteli odrekati pravico nemškemu življu in jeziku v deželi nasi. Največja kvar bi se s tem storila lastnemu našemu razvoju, ako bi se sploh mogel odstraniti nemški jezik in vpliv njegov. Mi smo enkrat v tem položaji, —

geografična lega in zgodovina nas sili ozko v zvezo z nemškim življem — in če priznavamo, da je vsakemu izobraženemu človeku znanje velikega kulturnega jezika potrebno, potem še misliti ni, da bi se v tem oziru s pridom dal nadomestiti nemški jezik pri sedanjih razmerah s katerim koli drugim jezikom.

Kaj izvira iz vsega tega? Če to poudarjamo in če dalje pomislimo, da imamo pri slovenskem in nemškem prebivalstvu popolnoma identične materijelne interese, potem, gospôda moja, Vas vprašam, ali ni opravičeno, če ponavljam uprašanje, katero sem stavil pred 8 leti v tej visoki zbornici, uprašanje: «Čemu toliko narodnega nasprotja in protivja, zakaj bi se ne skušalo prebivalstvo pomiriti na posteni podlagi, na podlagi tega, da na Kranjskem privoščimo nemškemu in slovenskemu življu to, kar mu gre. (Poslanec Hribar — Abgeordneter Hribar: «Kaj pa minoriteta pravi o tem?») Narodnostno uprašanje se ne bode rešilo in odločilo na Kranjskem, in čim bolje se protivite pomirjenju, očitno rečem, tem bolj je to na kvar narodni vzgoji in narodnemu razvoju, čim preje se doseže poravnava, tem bolje bo to za našo deželo. Za nas pa nastane, kakor hitro se posreči, da se stalno spravite in poravnate obe stranki, dvojna korist. Korist v materijelnem oziru, kajti ojačeni bomo v gmotnem oziru, kakor hitro se bode s skupnimi silami obdelavalo to polje, in z druge strani pridobi si naše razumništvo onega časa duševnega miru, ki je bistveni pogoj za duševni razvoj in napredek vsakega naroda. Potem bomo celo lažje priskočili na pomoč rojakom našim, ki stanujejo izven Kranjske in na očitno korist jim bode, ako se na Kranjskem in pod slovensko večino najprej dokaže, da je taka narodna poravnava v istini mogoča!

Pri kraji sem. Povedal sem, kaj me loči od častitega gospoda poslancu ljubljanskega mesta in gospodov zastopnikov one stranke, kateri se strinjajo z njegovimi nazori. Upam, da bodo načela in nazori, za katere se borim in za katere sem se boril vedno v tem zboru, kakor pričajo stenografični zapisniki preteklih let, upam, da bodo vstrajala ta načela, da postanejo končno zmagonosna. S temi besedami sklepam in izrekam, da bodem glasoval za proračun deželnega zaklada.

Abgeordneter Dr. Schaffer:

Es sei mir gestattet, zunächst den Ausführungen des letzten Herrn Vorredners einige Bemerkungen beizufügen. Der Anfang seiner Rede war finanziellen Angelegenheiten gewidmet, und da möchte auch ich zunächst einige Bemerkungen ganz allgemeiner Natur machen über den Stand der Finanzen des Landes, wie er gegenwärtig sich darstellt.

Ich stimme mit dem geehrten Herrn Vorredner darin überein, daß der Stand der Finanzen des Landes im Augenblicke als ein günstiger bezeichnet werden kann, allein ich kann mich dennoch nicht entschlagen, diesbezüglich einige Bedenken zu äußern. Es darf nämlich nicht übersehen werden, daß dieser günstige Stand der Finanzen seit einem oder zwei Jahren den Landtag an eine gewisse Leichtigkeit im Botiren großer Beträge gewöhnt hat, und doch sollte trotz der momentan befriedigenden Verhältnisse nichtsdestoweniger ein entsprechendes Maßhalten nicht außeracht gelassen

werden, ohne daß ich damit sagen wollte, wir sollten plötzlich umkehren und uns über Gebür einschränken, etwa in den Ausgaben zur Unterstützung cultureller Zwecke und dergleichen. Ich möchte bloß betonen: als vorsichtige Politiker müssen wir weiter in die Zukunft blicken, wir müssen bedenken, daß es nicht ausgemacht ist, ob wir über alle jetzigen Einnahmen zu allen Zeiten verfügen werden; wir müssen uns gegenwärtig halten, daß uns einige bedeutende Einnahmen — ich erinnere nur an die große Post aus der Grundentlastungsabmachung, sie beträgt 127.000 fl., wenn ich nicht irre — nur noch einige Jahre zur Verfügung stehen werden; diese letztere Post wird dann bestimmt wegfallen. Ebenso ist die Möglichkeit nicht ausgeschlossen, daß einmal die Einnahmen aus der Branntweinauflage — zwar nicht versiegen, aber variabel werden und Jahre kommen, wo sie uns nicht mehr in dem Umfange zur Verfügung stehen werden wie jetzt. Daraus will ich nur nochmals concludiren: wir sollen uns von dem augenblicklich günstigen Stande nicht zu sehr beherrschen lassen; wir sollen nicht knausern und uns übermäßig einschränken, nämlich nicht bei Ausgaben für culturelle Zwecke, aber ein bißchen bescheidener müssen wir sein.

Auch von einem anderen Gesichtspunkte aus halte ich dies für zweckmäßig; es gilt nämlich vom Landeshaushalte das nämliche, wie von einem persönlichen: daß es, wenn man einmal an größere Auslagen gewöhnt war, viel schwerer und unangenehmer ist, sich einzuschränken und an ein bescheidenes Maß zu halten, als wenn man dies von allem Anfang an gethan hat.

Der unmittelbare Herr Vorredner hat im weiteren den größeren Theil seiner Ausführungen politischen Themen gewidmet. Mit einigen Bemerkungen desselben könnte ich mich auch in dieser Beziehung einverstanden erklären, so z. B. wenn er es für ersprießlich erklärt, daß in diesem hohen Hause von Seiten beider Parteien, was die Angelegenheiten des Landes anbelangt, in gemeinsamer Arbeit zu deren Lösung nach besten Kräften gewirkt werden möge. Meine Herren! Wir haben ja im Laufe der letzten Jahre das gethan, und ich glaube in der Intention meiner Parteigenossen zu sprechen, wenn ich erkläre, daß wir es auch künftig thun werden. Nur dagegen möchte ich Verwahrung einlegen, wenn aus dieser Bereitwilligkeit geschlossen werden wollte, daß wir uns im Laufe der Zeit mit den Zuständen, wie sie sich im Lande entwickelt haben, in gewissem Sinne abgefunden hätten; das könnte ich nie zugeben. Die Entwicklung der Zustände in den letzten Jahren ist im höchsten Grade gegen unsere Principien und Anschauungen vor sich gegangen, und in politischer Beziehung ist es selbstverständlich, daß wir nach wie vor sowohl gegenüber den Grundbesitzern, welche die geehrten Herren von der Majorität vertreten, als auch gegenüber der Regierung in der gleichen Opposition verharren werden, wie es der Vergangenheit und Tradition unserer Partei entspricht. (Poslanec doktor Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Čuje, gospod Suklje!» — Poslanec Suklje — Abgeordneter Suklje: «Vsaj nič druzega prikačoval nisem: način!»)

Noch eine Bemerkung möchte ich mir hiebei erlauben. Von dem geehrten Vorredner ist unter anderm die Thatsache constatirt worden, daß das nationale, beziehungsweise slovenische Element nach den Resultaten der Volkszählung die überwiegende Majorität, das deutsche hingegen die

Minorität im Lande bilde. Allein, hier ist es eben, worin ein wesentlicher Unterschied zwischen unseren und Ihren Anschauungen zutage tritt: wir glauben nämlich, daß bei Beurtheilung des Geltungsbereiches der deutschen Sprache nicht bloß das Volkszählungsergebnis zur Grundlage zu nehmen ist. Ich habe ja schon im Laufe dieser Woche bei den vielfachen Debatten wiederholt hervorgehoben, daß hierin ein anderer Maßstab anzunehmen ist, was auch der geehrte Herr Vorredner bis zu einem gewissen Grade selbst anerkannt hat, daß hier nämlich die culturellen und staatlichen Interessen ins Spiel kommen, die aber nicht in den Resultaten der Volkszählung zum Ausdruck gelangen.

Wenn ich mich nun der Rede des ersten Herrn Redners in der heutigen Debatte zuwende, so wird er mir gewiß verzeihen, wenn ich mit einer gewissen Aufrichtigkeit das Urtheil zusammenfasse, welches ich mir beim aufmerksamen Anhören gebildet habe, und sage: Es war eine sogenannte große, zum Fenster hinaus gesprochene Rede (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Schadet ja nichts!»), ich sage, eine zum Fenster hinaus gesprochene Rede, weil die darin berührten Angelegenheiten zum überwiegenden Theile nicht Gegenstand der Beratung und Beschlussfassung dieses hohen Hauses vermöge dessen Competenzsphäre sein können. Diese sogenannte große Rede war aber nur ein ungeheures Sammelsurium von Zeitungsnotizen und Zuträgereien verbitterter Beamten; wir hörten von Aufschristafeln, Kellnergeschichten (Veselosť — Heiterkeit) und dergleichen mehr. Das alles ist mit einem ungeheuren Aufwande von Pathos und Entrüstung gesprochen worden, allein, wenn wir diese Rede für Abjaß prüfen, so bleibt sehr wenig Material zu ersten Beschwerden übrig, vielleicht auch gar keines.

Ein sehr großer Theil dieser Rede hat anderen Provinzen: Steiermark, Kärnten, Istrien, Triest, auch Bosnien und der Herzegovina, gegolten. Selbstverständlich kann ich dem Herrn Redner auf dieses Gebiet nicht folgen, weil ich der Meinung bin, daß wir die Grenzen der Competenz dieses hohen Hauses einzuhalten haben. Aber auch aus einem anderen Grunde kann ich mich mit dieser Art von Angriffen nicht befreunden; daß man nämlich Leute, die mit unseren Verhältnissen nicht im Contacte stehen, die sich nicht verteidigen können, mit Verdächtigungen überschüttet. Von solchen Angriffen bin ich niemals ein Freund gewesen, ich kann sie nicht billigen und werde sie selbstverständlich auch selbst niemals machen.

Höchstens einen Punkt möchte ich berühren von dem, was über auswärtige Kronländer gesprochen worden ist, nämlich die Aeußerungen über Triest. Wir haben auch früher schon vieles darüber gehört, und ich spreche hier ganz offen meine Meinung aus. Manche Verhältnisse in Triest und die daselbst vorgekommenen Ausschreitungen, insoweit sie von einer gewissen Clique beeinflusst sind, halte ich für unzulässig und verdamme sie sowie der geehrte Herr Vorredner, dafür aber auch sein Auftreten, wenn er diese Clique identificirt mit der Bevölkerung von Triest und dem italienischen Stamme in Oesterreich — ein Beginnen, das ungerechtfertigt ist und die Verhältnisse nur verbittern muß. (Poslanec baron Apfaltrern — Abgeordneter Baron Apfaltrern: «Bravo; das ist richtig!»)

Die Darstellung der krainischen Verhältnisse hat auch einen großen Theil der Ausführungen des ersten Herrn

Redners eingenommen. Er wird es mir abermals nicht übelnehmen; ich sage: diese Dinge haben wir in dieser Session schon drei- oder viermal besprochen; immer dieselben Bemerkungen von seiner Seite und nothwendigerweise dieselben Gegenbemerkungen von meiner Seite! Eines aber verstehe ich nicht recht, und ich glaube, auch der Herr Redner selbst ist hierüber nicht ganz im klaren; er glaubt mit ungeheueren Uebertreibungen die größte Wirkung zu erzielen, vergißt aber dabei, daß der Spruch: «Nimum vitium in vitium» auch im parlamentarischen Leben seine Geltung hat. Er hat sich in solcher Art auch über die Tendenzen der Regierung geäußert. Nun, ich habe meine Stellung zu derselben schon gekennzeichnet; ich habe keinen Anlaß, sie zu vertheidigen; aber wenn Sie die Verhältnisse anschauen, wie sie vor zehn Jahren standen und heute stehen und nun behaupten, diese Regierung sei nur von Haß gegen die Slovenen erfüllt, was soll man zu dieser furchtbar verzerrten Darstellung der Verhältnisse sagen? Wie war es früher und wie heute! Ich habe schon neulich gesagt: Alle diese Erfolge verdanken Sie zum größten Theile der Unterstützung der Regierung. (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Das ist nicht wahr!») Das ist wahr, denn wenn heute eine andere Regierung kommt, verlieren Sie einen großen Theil dieser Erfolge und, auf eigene Kräfte angewiesen, hätten Ihnen solche Erfolge niemals gekläht, darüber brauchen Sie sich keiner Täuschung hinzugeben! (Poslanec Gorup — Abgeordneter Gorup: «To je vaša dobrohotnost!»)

Es ist auch von fremden Beamten gesprochen worden. Nun, auf persönliche Fragen gehe ich nicht ein, aber eines kann ich sagen: für mich ist in Oesterreich der Beamte, derselbe mag welcher Nationalität immer angehören, nirgends ein Fremder; ich protestire im Interesse der Verwaltung dagegen, daß man sagt, der Beamte sei ein Fremder, weil er aus einem anderen Kronlande stammt. Die Regierung kann ja vom Beamten eine besondere Qualifikation verlangen, sie kann ihn auch versetzen, aber ein Fremder ist der österreicherische Beamte deswegen nie und nirgends! Ich werde nie in die Lage kommen, auf die Stellung der Beamten Einfluß zu nehmen, aber ich würde als Minister sogar Gewicht darauf legen, die Beamten in angemessener Weise durch einander zu mischen. (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Nach Krain nur Deutsche!») Das würde nationale Uebertreibungen aus der Verwaltung entfernen, unter denen wir schon jetzt leiden, die aber noch größer würden, wenn man sich auf die Theorie von der einheimischen Beamtschaft in Ihrem Sinne steifen wollte.

Die Germanisation ist auch wieder an der Reihe gewesen, und was für Beispiele wurden dafür angeführt? Daß bei der Landesregierung die Dienstsprache die deutsche ist; dies ist der einzige Vorwurf, der erhoben werden konnte. Und warum ist die Dienstsprache deutsch? Weil dies besser paßt und die Geschäfte schneller und besser erlediget werden. (Poslanec Hribar — Abgeordneter Hribar: «Kaj pa s slovenskimi strankami?») Das Einreichungsprotokoll bei der Landesregierung kenne ich nicht, vielleicht kennt es der Herr Vorredner besser, aber ich zweifle nicht daran, daß auf slovenische Eingaben auch slovenische Erledigungen erfolgen. (Poslanec Hribar — Abgeordneter Hribar: «Tako razumete Vi to stvar?») Bei Parteieneingaben ist es gesetzliche Verpflichtung, darüber ist ja gar kein Zweifel.

(Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Gewiß nicht!»)

Wie ich aber andeutete, ist in der fraglichen Rede des Herrn Abgeordneten der Stadt Laibach eine solche Summe von kaleidoskopischen Bemerkungen vorgebracht worden, daß ich unmöglich auf alle eingehen kann; ich will also z. B. nicht untersuchen, ob die berührte Geschichte mit dem Kellner in Triest richtig ist oder nicht, das kann das hohe Haus füglich übergehen. Aber ein weitaus größeres Interesse hat diese Rede in einer anderen Richtung gehabt; daß bei dieser Gelegenheit endlich einmal das «Königreich Slovenien» seinen officiellen Einzug in dieses hohe Haus gehalten hat. In dieser Richtung ist sie sehr lehrreich für den Herrn Vertreter der Regierung, der sich anlässlich der Konferenz vom 2. October eine solche Mühe in seinem Organe gegeben hat, die Existenz dieses großslovenischen Programmes gewissermaßen aus der Welt zu schaffen, wobei Bemerkungen gefallen sind, wie die: es sei nur eine Verdächtigung von Seiten der deutsch-liberalen Partei, wenn behauptet wird, daß die Beschlüsse dieser Konferenz die entscheidende Grundlage für das großslovenische Programm bilden. Heute ist dies verkündet worden, und ich bitte den Herrn Vertreter der Regierung, hievon gefälligst Kenntnis zu nehmen. Dies halte ich für sehr bedeutsam. Wie schaut es nun mit diesem Programme aus? Ich werde unumwunden meine Meinung aussprechen und sage: Dieses Programm ist ein für einen ernsten Politiker in Oesterreich ganz unmögliches Programm, und wer sich dazu bekemnt, hat kein Recht ernst genommen zu werden, kann nie zur Lösung einer großen politischen Frage berufen werden, seine Tendenz kann nie eine herrschende werden. Dieses Programm ist höchstens ein Agitationsmittel, eine Art Großsprecherei oder dergleichen, von Leuten, die selbst nicht daran glauben, daß es ernst zu nehmen sei — die eine Möglichkeit — oder aber die Betreffenden nehmen es ernst — die zweite Möglichkeit — nun, dann ist es ein revolutionäres Programm (Klici na levi — Rufe links: «Oho!»), ja ganz natürlich, in dem Sinne, daß Sie früher in 5 oder 6 Kronländern durch Mittel, die vorläufig nicht erfindlich sind — was auch der Herr Landespräsident schon angedeutet hat — etwa gar durch Gewaltmaßregeln — erst jene Veränderungen bewirken müßten, die vorerst zu geschehen hätten, damit Sie Ihr Phantasiengebilde zur Wahrheit machen könnten. Abgesehen davon ist es aber auch nicht richtig, daß dieses Programm irgendwie im Volke wurzelt, ein großer Theil der Bevölkerung hat kaum über den Namen nachgedacht; es ist einfach ein von Agitatoren künstlich gemachtes, aber nicht Fleisch gewordenes Gebilde, und ich zweifle auch, ob je die Zeit kommen wird, wo sich unser Volk dafür begeistern könnte. Die Herren übersehen, daß der geschichtliche Werdungsproceß Oesterreichs es unthunlich erscheinen läßt, den Staat in eine Reihe nationaler Gruppen aufzulösen; jedes derartige Beginnen muß man für ein gefährliches Experiment erklären. Aber auch sonst ist es eigenthümlich, wie leicht es die Herren mit der Aufstellung eines solchen Programmes nehmen. Im Reichsrathe bekennen Sie sich zu dem Programme der historisch-politischen Individualitäten, das Programm aber, das Sie hier aufstellen, steht im strictesten Gegensatz dazu. Im Reichsrathe verfechten Sie die autonome Basis der Königreiche und Länder, hier die Zerreißung der politischen Individualitäten, um schließlich aus einzelnen

Theilen derselben ein phantastisches Zukunftsgebilde zusammenzuschweißen; das sind doch ganz entgegengesetzte politische Tendenzen, und ich begreife diesen Widerspruch nicht, daß Sie im Reichsrathe mit der Majorität gehen, hier aber im gerade entgegengesetzten Fahrwasser sich befinden.

Es sind auch Bemerkungen über die äußere Politik gemacht worden. Von der Tripelallianz insbesondere haben wir auch schon bei einer anderen Gelegenheit gehört. Ich verzichte aber, darauf des näheren einzugehen, weil ich mich dazu nicht für berufen erachte und auch nicht die entsprechende Kenntnis der Verhältnisse besitze, so wenig wie der geehrte Herr Vorredner. Ueber derartige Dinge zu sprechen, ohne die genauesten Kenntnisse davon zu besitzen, ist immer ein gewagtes Unterfangen, und wohin das führt, ersieht man aus den Conclusionen des Herrn Vorredners. Dabei gestehe ich aber, daß ich mit der Leitung der auswärtigen Politik vollkommen einverstanden bin und zu derselben Vertrauen hege. Wenn nun der Herr Vorredner die Bemerkung gemacht hat, daß diese Politik, weil sie sich auf das Bündnis mit den Deutschen und Italienern stützt, förmlich eine hochverrätherische Richtung in sich schließt, so begreife ich nicht, wie man mit solchen Thesen noch Eindruck machen will; man traut damit dem Minister des Aeußern und den Rätthen der Krone eine solche Kurzsichtigkeit zu, daß sie Bündnisse mit den größten Feinden und Gegnern des Staates schließen.

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! Sedaj, ko smo čuli tudi glasove od te (desne — rechten) strani, od strani častite nemške opozicije, vidi se mi potrebno, da nekoliko odgovarjam različnim gospodom, ki so govorili v tej debati. Kar se mene tiče, nisem nameraval govoriti, ali sedaj, ko se je zgodilo, kar konstatujem, nekaj važnega, poklicani smo tudi mi, ki sedimo v središči te visoke zbornice, da damo odgovor na dotični apel.

Poslušal sem z velikim zanimanjem govor častitega gospoda poslanca Šukljeja in priznavam, da se mi vidi njegov apel, s katerim je končal svoj govor, umesten in tak, da ga moramo vzeti v pretres. On je kot stalno načelo za svoje politično delovanje postavil načelo, da moramo priti do nekakega sporazumljenja s častito nemško opozicijo, da bode mogoče, skupno ž njo delovati za blagor naše dežele. V tem oziru se morda nekoliko razlikujem od prvega govornika v današnji debati, od tovariša Hribarja; pa tudi v imenu tega govornika morem reči, da ni trdil, da se mora vse, kar je v tej kronovini nemškega, izbrisati in uničiti. Jaz rad pripoznavam, da mora vsak olikan Slovenec imeti znanje nemškega jezika in da tudi administrativni oziri zahtevajo, da se jemlje ozir na nemški jezik; to pripoznavam. Ko se je pa častiti poslanec dolenskih mest skliceval na nemško opozicijo, bil sem zelo radoveden na to, kaj mu bode odgovorila ta častita nemška opozicija. Ta odgovor pa mi ni dopadel. Obžalujem, da je častiti gospod poslanec dr. Schaffer v svojem govoru zastopal »den Standpunkt der schärfsten Negation«; njegov govor bil je nekako podoben uvodnim člankom »Wochenblatta«. (Poslanec dr. Schaffer — Abgeordneter Dr. Schaffer: »Was denn

der »Slovenski Narod«?) Če se torej zahteva od Slovencev, da se sporazumijo z nasprotno stranko, to ni nič krivičnega; ali tudi pri opoziciji naj se zahteva, da naj se sporazumi z nami. Naglasati pa moram, da bi pri takem sporazumljenji častita manjšina bistveno morala spremeniti svoje nazore in opustiti mnogo od svojih načel, ki so absolutno nasprotna slovenski narodnosti. Če pa pravi gospod poslanec dr. Schaffer: »Niti za pičico ne moremo in nečemo odnehati«, potem menim, da je diskut o besedah častitega gospoda poslanca Šukljeja že končan. Segam pa vendar še dalje. Popolnoma sem prepričan, da moramo delati na to, da pride slovenski narod do sporazumljenja z nemško stranko, in ne zanikujem, da bi ne bilo mogoče priti do tega. Kar pa zanikujem, je to, da bi v deželnem zastopu sedeli te čase taki Nemci, s katerimi bi se moglo paktirati. Na eni strani govori gospod dr. Schaffer, da ne odjenja niti za pičico od svojih nazorov, na drugi strani pa vendar vidimo, da se pri vsaki priliki približuje sedanji naši vladi. (Poslanec dr. Schaffer — Abgeordneter Dr. Schaffer: »Dho, wann denn? Bitte, Thatfachen!«) Jaz mislim da, ako bi bili poklicani v deželni zbor drugi zastopniki, zastopniki tiste stroge in skrajne nemške stranke, ki je sedaj tudi v Avstriji mogočna, prišli bi mi ložje ž njimi do sporazuma, kakor pa s takimi zastopniki, ki sedaj sedé v tej zbornici. S sedanjo opozicijo, ki od svojega programa za pičico odnehati noče, ne paktiramo!

Kar se tiče drugega častitega predgovornika, dovolite mi še nekoliko malih opazek. Priznavam in hvaležen sem prvemu govorniku, da je porabil priliko in da je danes pri proračunu deželnega zaklada razpravljaval vprašanja, važna za slovenski narod. Hvaležen sem mu zato, akoravno se mu je očitalo, da ni bilo prav, če je na tak način vpeljal splošno debato. Kaj tacega morebiti dosedaj ni bilo v navadi, škodljivo pa ne bode, če se ta navada v prihodnje obdrži. Ugovarjalo se je mnogo prvemu govorniku, ali jaz nisem poklican odgovarjati na vsa očitanja, katera smo čuli od strani predgovornikov. Če moj prijatelj Hribar pri kaki priliki seže morda čez mejo in če je nekoliko bolj razburjen, kakor bi bilo morda potrebno, mora se na drugi strani pripoznati, da je vsled svojega mišljenja imel že mnogo trpeti in da so ga radi tega mišljenja že obilo preganjali. Preganjala ga je neka stranka, storila proti njemu vse korake, da bi se bil pripravil ob svoj vsakdanji kruh in to samo zaradi njegovega mišljenja. Zato je opravičena njegova večja razburjenost. Tudi proti meni se je morebiti kovalo nekaj enacega. Pa jaz se oklenem — in naj mi je nasprotnik državni pravdnik ali pa nadpravdnik — latinskega izreka *odi et arceo*, ter mirno tičim v svojem gnezdu.

Odgovarjal bodem sedaj nekoliko precastitemu gospodu deželnemu predsedniku. V nekaterih rečeh se strinjam ž njim, ali v svojo žalost moram pripoznavati, da je bil njegov govor tak, da ga v celoti ne morem odobriti. Da se je gospod deželni predsednik razjzel in otogil nad tem, kar je govoril poslanec Hribar, je umevno in naravno, kajti on je zastopnik vlade in kot takemu mu ne more biti všeč, če se

očitajo vladi njeni grehi. Rabil je izraz, da se s Hribarjem ne more podati niti v Meko, niti v Medino; z zalovanjem moram izreči, da se mi ta dovtip ni zdel popolnoma umesten. Če je prijatelj Hribar govoril o težavah, ki jih ima slovenski narod po Istri, na Koroskem, na spodnjem Štajarskem in drugod, je mogoče, da ni bil poklican govoriti o teh krivicah v tej visoki zbornici. Ali te stvari so vendar tako blizu ležeče, da se slovenskemu poslancu nikakor ne sme v zlo steti, ako se jih spominja. Gotovo pa ni umestno in je neutemeljeno, če se ekskurzije tovariša Hribarja v tej zbornici, kjer je narodna večina velika, primerjajo z romanjem v Meko in Medino. (Poslanec Hribar — Abgeordneter Hribar: «Tisto je bilo v drugi zvezi.»)

Kar se tiče drugih opazek in pritožeb, ki so se danes čule nasproti vladi gledé germanizacije, trdim, da je germanizacija pojem, ki ima še vedno velikanski pomen za nas. Naj gospod dr. Schaffer se tolikokrat trdi, da kaj tacega ne opazuje, odgovarjam mu, da se moti in da je germanizacija še vedno velikanska nevarnost za nas, s kojo se lahko še sedaj popolnoma uniči narod slovenski.

Pečati se hočem z vprašanjem, ali se sme od uradnikov, ki so nastavljeni po Slovenskem ter tu opravljajo javne službe, zahtevati popolno znanje slovenskega jezika. Gospod dr. Schaffer je rekel, da tu ne odločuje le ljudsko štetje, ampak da pride v poštev tudi interes države. Tudi njega ekscelencija baron Schwegel je naglašal nekaj jednacega, češ, da je soditi le po tem, ali je dotična zahteva v interesu države ali ne. Tudi jaz se podajem na to polje. Res je, interes države zahteva, da je administracija dobra, ali ravno dobra administracija zahteva, da je vsak uradnik zmožen jezika, v katerem mu je občeovati s strankami. Če ne, je dobra administracija nemogoča in mislim, da tega ne bodeta zanikavala celo gospoda poslanca dr. Schaffer in ekscelencija baron Schwegel. Če smo torej složni na tem polji, potem nam je skupno zahtevati, da se ustanovi načelo, da mora vsak, ki išče uradne službe v slovenskih krajinah, izkazati popolno vednost slovenskega jezika. Sicer je pričakovati, da ta uradnik ne bode mogel spolnovati svojega posla tako, kakor to ustreza dobri administraciji. Čudna prikazen, in naj prečastiti gospod deželni predsednik to stvar še tako opravičuje, čudna prikazen našega časa pa je, da se upajo kandidatje, ki niti besedice ne umejo slovenskega jezika, v slovenski deželi prositi za javne službe. Ne smemo upati, da bodo poslovali tako, kakor bi morali poslovati vsled prisege, katero so storili pri nastopu službe. To so tako nevarne prikazni, da jih po vsi pravici obsojamo v taki korporaciji, kakor je deželni zastop.

Poslanec Šuklje je gotovo človek krotke narave, in vsaj nasproti vladi se nikdar ne kaže razsajajočega leva. Pa tudi on sam je opazil to nevarno prikazen v naši administraciji. Mehák je kolikor mogoče, in če se je danes pripetilo, da je ravno ta poslanec tako ostro govoril proti tujemu elementu, ki se sili v deželo, potem je nevarnost v resnici velika. Če so razmere take, da so celo gospoda poslanca dolenskih mest silile k jeklenemu protestu, potem je vlada gotovo

poklicana in ima nalog, da odpravi nedostatke, ki se konstatujejo od tiste strani, ki ni sovražna niti prečastitemu gospodu deželnemu predsedniku, niti vladi. Meni se zdi vredno naglašati, da je gospod deželni predsednik sam moral javno pred vso zbornico izpovedati, da ima pri deželni vladi v Ljubljani uradnike, kateri niti niso zmožni slovenskega jezika. Prva oblast deželi in večina njenih uradnikov ne more uradovati v slovenskem jeziku in ne poslovati tako, kakor bi zahtevala dobra administracija! Gospod deželni predsednik se je skliceval na to, da so bile nekdaj šole slabe in da uradniki niso imeli prilike priučiti se slovenskemu jeziku. Odgovorjam mu, da s tem niso opravičeni uradniki pri deželni vladi. Če je načelnik te vlade, dasiravno se je solal v tistih starih solah, čutil se zavezanega, popolnoma se priučiti slovenskemu jeziku, potem bi bila tudi dolžnost njegovih podrejenih in manjših uradnikov, da bi se v teku let popolnoma bili privadili slovensčini, kakor zahteva to njih posel.

Različne druge stvari so se danes v razgovor spravile, in o nekej aferi se je posebno veliko govorilo. Ta afera je sama na sebi malostna. Če je grof Künigl — ne poznam ga, ne vem kakega rodu je in odkod je prišel — ali če je Künigl še tako razžalil slovenski ali slovanski narod, priznati moram, da stvar vendar ni vredna, da se o njej napravi velik krik. Meni se vidi ta praktikant pri deželni vladi tako neznamenatna oseba, da se slovenski narod ne more čutiti žaljenega, če ga ta oseba tako zaničuje. Ali nekaj družega je pri tej stvari, na kar je pozabil poslanec Šuklje. Res je, gospôda slavna, da je to edino stvar takta. Če misli praktikant pri deželni vladi, da sme tukaj v tem mestu žaliti slovenski ali slovanski narod in če to stori, kaže le, da je človek brez vsakega takta, da je človek brez olike in nesposoben za političnega uradnika. No, pa to je zadeva gospoda deželnega predsednika! Nekaj drugega pa se mora v poštev vzeti. Dokazano je, in to je pripoznal tudi naš uradni list, da je Künigl pri tisti priliki izustil psovke, kakor jih ne nosi v svojih ustih olikan človek, in dokazano, da je ta praktikant oddelek slovanskega naroda imenoval «Sauvolk». Dokazano je in uradni list je sam priznal, da je Künigl rabil ono psovko, če tudi ne proti Slovincem, pa vendar proti Srbom v Bosni. Jaz konstatujem, da je s tem vsaj toliko dokazano, da mora ta grof Künigl prej kot mogoče iz dežele, kajti tudi Srbi v Bosni so slovanske krvi, so v tesni zvezi z nami Slovenci, inteligen ten rod so in zvesti podložniki avstrijskemu carju! Sedaj pa menim, da tudi nasproti takim podložnikom noben uradnik ne sme rabiti takih izrazov, in da se nikakor ne da opravičevati način, kako so se bosenski Srbi žalili v javni gostilni. Meni se vidi, da je zategadelj stvar vredna, da pride v razgovor, ker je iz vsega postopanja vlade posneti, da se gospod deželni predsednik baron Winkler ni upal korekcijonirati surovega praktikanta, ker je bil Nemeč. Ako bi se bilo kaj tacega zgodilo drugod, bi bili zato skrbeli, da odpravijo dotičnega uradnika iz dežele; ali pri nas se gospod deželni predsednik ni upal kaj tacega odrediti, ker je vedel, da bi nemški listi vzdignili velikanski krik in da bi še celo mini-

sterstvo grofiča v svoje varstvo vzelo. Malostna je afera sama na sebi, ampak karakteristična za nas je in za klaverne naše razmere!

Gospôda slavna, sedaj prestopim k poglavju, po katerem je posegel že prečastiti gospod zastopnik visoke vlade, mislim, da nekoliko po nepotrebnem. Da se je zjedinjene Slovenije s slastjo polastil gospod dr. Schaffer, je umevno in popolnoma naravno, ker bi bil sicer s poročilom v svojem listu na cedilu ostal, kjer je trdil nasproti vladi, da so poslanci pri znanem svojem shodu zjedinjeno Slovenijo v svoj program sprejeli. Visoko vlado ravno tako ljubim, kakor gospoda dr. Schafferja, in torej se mi bode verjelo, če izrečem, da se pri dotičnem shodu tak sklep ni storil, ampak zedinjena Slovenija je sijajno propala. In silno po krivici je dr. Schaffer radi tega napadal gospoda vladnega zastopnika. (Poslanec dr. Schaffer — Abgeordneter Dr. Schaffer: «*Ich? Ist mir nie eingefallen!*») — Mislim, da strah pred zedinjeno Slovenijo ni opravičen niti za vlado, niti za nemško opozicijo. Gospod dr. Schaffer in tudi prečastiti gospod zastopnik visoke vlade je posegel do skrajnih mej, češ, da hočemo revolucijo in da hočemo razkosati kronovine in napraviti potem veliko slovensko celoto. Mi kaj takega ne zahtevamo, ker je za sedaj še neizpeljivo, in če zahtevamo skupno administracijo za vse Slovence, zahtevamo to na tak način, da bi bila stvar izpeljiva. Slovenci smo mali narod, hočemo se ohraniti, in skupna administracija bi nam bila potrebna, kakor dež suhi zemlji. Zedinjeno Slovenijo želimo le v tem oziru in tako, da bi služila napredku slovenskega naroda in ne v kvar državi. Kar zahtevamo, je to, da se za južno Štajarsko, za južno Koroško, Goriško in Istro napravi posebna administrativna celina. Da bi bilo to pametno, kaže se na Českem, kjer hočejo nekaj jednacega vpeljati. Če se pa kaj takega pri nas na jugu zahteva, potem se takoj govori o revoluciji in da hočemo po glavi okrog hoditi. Če gospodje pravijo, da so nemo-goče take stvari, rečem jaz, za prihodnost in v državnem življenji ni nič nemogoče. Tudi če bi mi hoteli razkosati kronovine, bi bilo v teku časa mogoče to doseči. Kdo bi bil pred 80 leti na Laškem upati smel, da se bodo posamezne dežele združile v eno celoto? Ali pogledjmo čez Litvo! Če bi bil kdo pred 40 leti nanzanjal dualizem, v blaznico bi ga bili poslali! In vender se je vse to zgodilo! Zedinjena Slovenija pa bi se ložje dala doseči, ko vender vidimo, da imajo posebno administrativen oddelek se celo Lahi v južnem Tirolskem. Celo vprašanje ni tako kruto, kakor misli gospod dr. Schaffer, in tudi tako ni, da bi se moral tresti prečastiti gospod vladni zastopnik, češ, sedaj ko se govori o zedinjeni Sloveniji, bodo pisali opozici-jonelni listi o tem in imel bodem sitnosti na Dunaji!

Prečastiti gospod vladni zastopnik je trdil, da slovenski jezik se ni zmožen za uradovanje. Jaz se s tem ne morem strinjati. Slovenski jezik se je v kratki dôbi tako razvil, da se mora vsakdo čuditi; da se pa zahteva pravna terminologija, to ima drug uzrok. Mi imamo preveč izrazov, imamo za en pojem preobilo izrazov, tako da ni pravega soglasja. S tega pa se ne sme

izvajati, da slovenski jezik ni zmožen za poslovanje pri uradih. Pomislite, koliko se posluje v slovenskem jeziku pri sodnijah; najtežavnejše računске pravde se že vodijo v slovensčini, in jaz mislim, da justični posej ni manj kompliciran nego poslovanje pri vladi ali pri okrajnih glavarstvih. Torej bi se tudi tam brez ozira na to, ali imamo terminologijo ali ne, lahko uradovalo v slovenskem jeziku.

Gospoda predgovornika dr. Schaffer in Šuklje govorila sta še o različnih drugih stvareh, ali moj namen ni spuščati se v podrobnosti. Omenjal bi le to, da se v istini pri sodiščih se precej uraduje v slovenskem jeziku, da se pa tudi tukaj, odkar je justični minister postal grof Schönborn, godé napake in nepravilnosti. Posebno pa se kaže velika krivica pri imenovanji uradnikov, in justični minister postopa v tem oziru tako, da bi protestiral proti njegovemu postopanju najkrotkejši človek. Ker je častiti gospod poslanec dolenjskih mest nas pozval, da naj opravičimo, kako je to, da smo pri neki priliki, ko je bil Schönborn imenovan justičnim ministrom, napadali Pražák in Schönborna hvalili, mu brez težave lahko odgovorim. Vi še dobro veste, v kakem imenu je bil grof Schönborn nekdanj. Kot dijak je bil izvrsten Čehoslovan, bil je katolik, kar je morebiti tudi še sedaj, dokler se ne bode od njega kaj nasprotnega zahtevalo, kazal se je radikalca, in ko je bil poklican v ministerstvo, misliti je moral vsakdo, ta nam bode še bolj pravičen, kakor Pražák. V najboljšem prijatelji se lahko zmotim, naenkrat vidim, da je izdajalec, kojega sem doslej objemal! Tako se je nam z grofom Schönbornom zgodilo! Jaz konstatiram, Pražák je bil pravičen mož, ali počasen justični minister in tresel se je pred vsako sapico iz nemške opozicije. Mislili smo si, sedaj pride grof Schönborn, brat njegov je bil ritmojster ali kaj takega, tudi on ne bo zatajil rodbine svoje «und wird ein schneidiger Minister werden». Pošteno smo se prevarili. Če se do celog gospoda poslanca Šuklje izrazil, da je nezadovoljen s tem ministrom, potem je ministrovanje ministra Schönborna gotovo tako, da ga moramo ostro grajati. Pri imenovanji uradnikov je vpeljal nekako protekcijo, katera izziva najostrejšo kritiko. Vzemimo Ljubljano! Odkar je grof Schönborn minister, zahteva se od uradnika za slovenske pokrajine v prvi vrsti, da je nemškega misljenja. Dokazal bodem to takoj. Gospod dr. Schaffer večkrat trdi, koliko se imamo zahvaliti sedanji vladi! Pogledjmo, koliko se imamo zahvaliti grofu Schönbornu! Vse, kar je storil grof Schönborn za nas, je bilo to, da je imenoval v Ljubljano državnega pravdnika in njegovega substituta, ki sta oba strogo nemškega misljenja. Ravno tako sta dva novoimenovana svetnika pri deželnem sodišči nemškega misljenja. Dolgo smo molčali in smo menili, grof Schönborn imenuje, če sta dva enakovredna prosilca, brez ozira na narodnost onega, ki je starejši. Dobro, starejši naj se imenuje, to je pravično, in če sta prišla v poštev pri tem Nемец in Slovenec, imenoval je grof Schönborn vselej Nemca. Kaj pa se je zgodilo, ko se je pri zadnjem slučaju izkazalo, da je Slovenec starejši? Tu mislim na zadnje imenovanje svetnika pri deželnem sodišči

Ljubljanskem. Jaz nisem prijatelj ne tistemu, ki je propal, ne tistemu, ki je prišel v Ljubljano, oba me sovražita kot advokata. Prositelj slovenski pa je bil bolj ali vsaj tako kvalifikovan kot Nemeč, bil pa je starejši. Tu je prišla prilika za grofa Schönborna, ravnati se po svojem pravičnem načelu, da se imenuje starejši. Slo je za Nemca in Slovenca, in naš minister moral je seveda zatajiti to načelo — in imenoval je mlajšega Nemca. Če se tako postopa v Slovencih, potem je vsaka kritika proti tako slabemu ministru dopuščena! Recimo, da so se poprej pod Prazžakom nekoliko protežirali Slovenci, recimo to, da se gospod dr. Schaffer ne bo brezuspešno smejal. To pa, kar se danes godi je več kot protekcija. Justični minister Schönborn je sama senca, odločujeta pa personalna odseka tukaj v Ljubljani in v Gradci. Obupati mora vsak Slovenec! In ako se bode tudi v prihodnje godilo, da bodo imenovanja v rokah teh dveh nemških personalnih odsekov, moral bo vsak Slovenec vesel biti in Bogu hvalo peti, ako bode dosegel visoko mesto adjunkta ali celo okrajnega sodnika! Vse drugo bo pa nemška domena! Zato pa protestuje slovenski narod proti takemu postopanju justičnega ministra in bode vedno protestoval, ker pričakuje, da se kaj tacega ne bo zgodilo, če bode tudi nemška »schärfere Tonart« sedela v ministerstvu, recimo kak Knotz ali dr. Schaffer. (Poslanec dr. Schaffer — Abgeordneter Dr. Schaffer: »Dr. Tavčar!«) Dr. Tavčar ne bode nikdar tam sedel, če mu Bog zdravo pamet ohrani. (Odobrovanje na levi. — Beifall links.)

Abgeordneter Excellenz Baron Schwegel:

Hohes Haus! Die Majorität in diesem hohen Hause hat eine politische Debatte provocirt: sie hat recht; ich stimme dem bei, daß im Landtage Gelegenheit geboten werden soll, politische Fragen zur Sprache zu bringen. Ich werde auch auf das Budget im eigentlichen Sinne, obwohl ich hiezu einigen Anlaß hätte, nicht reflectiren, sondern gehe direct auf die Erwägung einiger politischer Fragen ein, welche von jener (leve — linken) Seite des hohen Hauses angeregt worden sind.

Daß diese politische Debatte, daß diese Discussion zutage treten mußte, war jedermann erkenntlich, der die Verhandlungen dieses hohen Hauses in den letzten Wochen zu verfolgen Gelegenheit hatte. Die heutige Debatte ist nur eine Zusammenfassung der früheren Verhandlungen in diesem hohen Hause, und Sie werden mir gestatten, um Ihnen dieses Bild ganz klar vor Augen zu stellen, auch die Verhandlungen aus den früheren Sitzungen, die diesen Gegenstand betrafen, kurz zu berühren. Es handelt sich, um mich kurz auszudrücken, um das Programm der vereinigten slovenischen Länder, um das Programm vom 2ten October, welches, ich constatire es, heute von Seite des Herrn Landespräsidenten selbst in gewissem Sinne officiell als das Resultat der Vereinigung und Berathung aller slovenischen Abgeordneten dieser Länder zur Kenntnis gebracht worden ist und von keiner Seite mehr wird in Abrede gestellt werden wollen.

Was ist nun dieses Programm? Die Herren haben heute ein Bild davon hier entrollt; aber vielleicht wird es

möglich sein, dieses Bild etwas zu vervollständigen, wenn wir auf die verschiedenen Anträge, welche wesentliche Bestandtheile dieses Programmes bilden, zurückgreifen. Der erste Antrag in dieser Angelegenheit ist vom Herrn Abgeordneten von Littai eingebracht worden, welcher beantragte, der hohe Landtag möge aussprechen, daß: 1.) Krain, die slovenischen Theile von Kärnten und Steiermark und das ganze Küstenland unter ein Oberlandesgericht zu vereinigen seien und 2.) daß um die Errichtung einer juridischen Akademie in Laibach zur Heranbildung von geeigneten, juridisch auszubildenden Gerichtsbeamten mit rein slovenischer oder kroatischer Unterrichtsprache angejudt werde. Ich muß hier bemerken, daß der Umfang dieses Verwaltungsgebietes, wie er nach den Ausführungen des Herrn Abgeordneten Dr. Tavčar vorgeschlagen wurde, sich mit diesem ersten Antrage nicht vollkommen deckt und daß hierin wesentliche, nicht zu übersehende Unterschiede obwalten. Der Herr Abgeordnete Dr. Tavčar hat darauf hingewiesen, daß, wenn die rein slovenischen Theile vereinigt werden, es sich nur um den slovenischen Theil von Istrien und Görz handle, während nach dem Antrage des Herrn Abgeordneten Svetec die Sache anders steht: es handelt sich da um das ganze Küstenland mit Einschluß der nicht slovenischen Theile der gefürsteten Grafschaft Görz und der Stadt Triest. Dieser Umstand ist wesentlich, und es ist daraus auch eine wesentlich andere Schlussfolgerung zu ziehen erlaubt, als sie gezogen wurde; denn in diesem großen Gebiete handelt es sich nicht bloß um eine rein slovenische, sondern um eine gemischte Bevölkerung mit vier verschiedenen Sprachen. Nun, wenn die Herren die Behauptung aufstellen würden, daß in einem rein slovenischen Verwaltungsgebiete jeder Beamte die juridischen Prüfungen in slovenischer Sprache abzulegen hätte, daß nur Beamte angestellt werden sollen, die der slovenischen Sprache vollkommen mächtig sind und in dieser Sprache auch ihre Prüfungen abgelegt haben, dann hätten Sie ja vielleicht recht, wenn Sie die weiteren Rücksichten auf den Staat bei Seite setzen; aber diese Voraussetzung fehlt, dieses Gebiet ist nicht rein slovenisch, sondern ein gemischtsprachiges, und wenn Sie die Behauptung aufstellen, es müsse ein jeder Beamte unbedingt den Beweis erbringen, daß er aller in diesem Gebiete herrschenden, also der vier Sprachen mächtig sei, so stellen Sie entweder eine Behauptung auf, die den Stempel der Unausführbarkeit trägt, oder Sie müssen, wie es neulich durch den Herrn Abgeordneten Kernsik beantragt wurde, verlangen, daß nur Beamte mit slovenischen Prüfungen angestellt werden. Damit begehren Sie aber eine Ungerechtigkeit gegen die anderen Nationen, die nicht dem slovenischen Stamme angehören. Das Programm vom 2. October ist ergänzt worden durch die Ausführungen des Herrn Abgeordneten Kernsik, und in dieser Beziehung hatte ich schon bei einer anderen Gelegenheit Anlaß auszusprechen und den Beweis zu erbringen — wenigstens ist mir eine Widerlegung nicht bekannt geworden — daß nach den bestehenden Gesetzen den Bedürfnissen der Verwaltung vollkommen entsprochen ist und daß das, was Sie heute verlangen, unmöglich gewährt werden kann, weil weder die Lehrer noch die Schüler jene Qualifikation besitzen, welche zur Durchführung dieses Antrages in erster Reihe nothwendig wäre. Das Finale zum Programm vom 2. October haben wir in der Sitzung vom Samstag aufführen gesehen. Es handelte sich um die Ein-

führung der confessionellen Schule, und ich muß gestehen, daß es mich wundert, daß die Herren, die überhaupt das Programm unterschrieben haben, diesen Punkt übersehen oder verschwiegen haben; denn unter den kundgemachten Beschlüssen des Abgeordnetentages vom 2. October figurirt auch dieser Punkt, was nicht in Abrede gestellt werden kann, und wenn man einen Theil zur Sprache bringt, so wundere ich mich darüber, daß der andere Theil verschwiegen wird, wenn nicht der Herr Berichterstatter vielleicht noch in seinen Ausführungen darauf zurückzukommen Gelegenheit haben wird. Nun, was beabsichtigen Sie eigentlich mit diesem Programme? Discutiren wir ganz ruhig, fragen wir, ob es ausführbar ist, und wenn es ausführbar ist, welche Konsequenzen müßte es haben? Ist es ausführbar? Sie verlangen die Vereinigung aller Ländertheile, in denen eine slovenische Bevölkerung sich befindet. Schon der Herr Landespräsident hat auf die Schwierigkeiten hingewiesen, welchen eine solche Vereinigung angeichts der historischen Rechte der einzelnen Länder, die Sie ja bei jeder Gelegenheit verteidigen, ohne Zweifel begegnen würde. Aber nicht nur historische Rechte, sondern auch viele Umstände wirtschaftlicher, rein materieller Art würden diese Vereinigung unmöglich machen. Wenn der letzte geehrte Herr Redner darauf hingewiesen hat, daß man vor gar nicht vielen Jahren an mancherlei Vereinigungen nicht gedacht habe, die jetzt doch bestehen, so möchte ich ihm recht geben: niemand hat vor 50 bis 60 Jahren an Italien gedacht, wie es heute besteht; aber wir haben dabei auch einige Erfahrungen zu unserem Nachtheile erlebt, und ich mache Sie nur deshalb darauf aufmerksam, weil ich glaube, daß, wenn das Nationalitätsprincip als staatenbildendes Element benützt wird, dieselben Konsequenzen, die sich an anderen Orten abgespielt haben, zu unserem Nachtheile auch in unserer Monarchie sich ergeben würden; deshalb sind wir gegen das Nationalitätsprincip als staatenbildendes Princip, wenn es auch anfänglich unter dem unverfänglichen Scheine eines Verwaltungsbezirktes auftritt. Ich sage: unter dem unverfänglichen Scheine eines Verwaltungsbezirktes; warum? Es ist von dem Herrn Borredner heute erzählt worden, daß in der Verhandlung des Abgeordnetentages vom 2. October der Antrag der sogenannten Vereinigung Sloveniens durchgefallen sei. Ich danke ihm für diese Mittheilung; ich glaube sogar noch mehr zu wissen, nämlich, daß auch noch andere Anträge durchgefallen sind; ob dieselben Meffa, Medina oder Bosnien betrafen, weiß ich nicht; aber das weiß ich, daß derselbe Herr, der hier die Anträge für die Bildung eines harmlosen Verwaltungsbezirktes eingebracht hat, am 2ten October ganz andere Vorschläge durchzusetzen bemüht war, gegen deren Kundmachung er heute hier vielleicht protestiren würde. (Ugovor na levi. — Widerspruch links.) Es ist möglich, daß ich vielleicht falsch unterrichtet bin, aber ich wäre davon nicht überrascht, denn es ist schon vorgekommen, die Herren wissen es, daß man in öffentlicher Sitzung für Anträge eingetreten ist, die in der vertraulichen Berathung mit der größten Vehemenz bekämpft worden sind. Wenn ich auf die Argumentation hinweise, mit welcher die Schaffung dieses Verwaltungsgebietes befürwortet wurde, so muß ich noch auf etwas anderes hinweisen, was meine Vermuthung in einem gewissen Sinne wenigstens noch bestärkt. Damals ist hier ausdrücklich erklärt worden, daß die bestehende Staatsform, die Staatsform dualistischer Natur in

Oesterreich, ein großes Unglück sei, und ist gegen die andere Hälfte der Monarchie in einer Weise losgezogen worden, die ich sehr bedauern muß. Aber auch eine andere Erklärung ist nebenbei abgegeben worden: Oesterreich selbst müsse in erster Reihe darauf hinwirken, es sei eine staatspolitische Nothwendigkeit, daß die südslavischen Länder sich vereinigen, aber nicht als einfaches Verwaltungsgebiet, denn die Erklärung lautete dahin, daß diese vereinigten südslavischen Länder das stärkste Bollwerk der Monarchie bilden würden. (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Da haben Excellenz die Rede des Abgeordneten Svetec nicht verstanden!») Die Monarchie müsse, hieß es, im eigensten Interesse diesbezüglich etwas thun. Was ist nun die Folge dieser Grundsätze? Ich erwähne dies nicht, als ob dieses Bild der politischen Configuration, wie Sie es sich vorstellen, als besonders bedrohend sich darstellen würde; etwas anderes ist die Folge davon. Meine Herren, ich bedauere es außerordentlich, daß solche in vielfacher Beziehung nicht genügend reife politische Anschauungen ohne Widerrede verbreitet, inculcirt und von vielen gläubig aufgenommen werden, von Personen, die sich deren Tragweite nicht bewußt sind. Ich möchte Sie warnen vor einer politisch schlechten Erziehung, die durch derartige Programme verbreitet wird, und deshalb in erster Reihe warnen, weil sie zu eigenthümlichen Wahrnehmungen führt, deren schon der Herr Landespräsident Erwähnung gethan hat. Es ist uns von Seite des Herrn Landespräsidenten die Thatsache mitgetheilt worden, daß keine aus Krain gebürtige Beamten sich zum politischen Dienste melden. Man suchte sich die Sache damit zu interpretiren, daß man sagte: weil sie die Concurrrenz fürchten. (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «So ist es!») Aber auch etwas anderes könnte der Grund dieser Erscheinung sein. Die politische Carriere kann möglicherweise durch politische Anschauungen beeinträchtigt werden, und wenn sich diese nicht mit den Anschauungen einer österreichischen Regierung decken, so ist es begreiflich, daß derjenige, der solchen Anschauungen huldiget, keinen Beruf in sich fühlt, in die politische Carriere, die seinen Anschauungen nicht entspricht, einzutreten. Wenn nun die Thatsache nicht geleugnet werden kann — der Herr Landespräsident hat es ja offen gesagt — daß sich niemand zum politischen Dienste meldet, so ist einer der wesentlichsten Einwände, die Sie vorgebracht haben, dadurch zu erklären, daß die politische Erziehung, die unsere Jugend bekommt, möglicherweise daran Schuld trägt, daß sich niemand meldet. Den Vorwürfen, die Sie der Regierung gemacht haben, daß sie Beamte anstelle, die nicht jene Sprachenkenntnisse besitzen, wie sie vielleicht erwünscht wären, muß man die Bedürfnisse des Dienstes entgegenstellen; wenn sich niemand meldet, soll die Regierung dann die Stellen unbelegt lassen? Ich möchte in dieser Frage nicht zu sehr auf kleinliche persönliche Momente zurückgreifen; ich glaube, daß die Herren, die über diesen Gegenstand gesprochen haben, selbst zuletzt das Gefühl gehabt haben, daß diese Dinge viel zu kleinlich sind, und der unmittelbare Herr Borredner hat diese Kleinlichkeit so sehr betont, daß ich gar nicht begreife, warum er den Gegenstand so weit ausgeführt hat. Ich kenne die Thatsache nicht, weiß aber, daß Gespräche, die in einem Gasthause geführt werden (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Ostentativ geführt werden»), nicht ostentativ, die aber durch Personen hinterbracht wurden,

sie für ihre Behauptungen nicht vollständig einzutreten in der Lage sind, daß ein Wirtshausstratsch für einen ernstern Politiker nicht den Gegenstand einer ernstern Discussion bilden könne.

Sie haben die Vereinigung der slovenischen Länderteile in ein Verwaltungsgebiet angeregt und über die schwere Lage, in welcher die slovenische Bevölkerung in den verschiedenen Ländern angeblich sich befindet, geklagt. Meine Herren! Die Competenz des Landtages schließt einen diesbezüglichen Beschluß aus, aber ich werde mich nicht auf den Standpunkt stellen, daß man davon nicht sprechen kann, möchte Sie aber auf eines aufmerksam machen. Auch andernwärts wird über diese Dinge gesprochen, aber die Mittheilungen an anderen Orten decken sich nicht mit denen, die wir hier gehört haben. Sie glauben, daß bloß Ihnen die richtigen Informationen zugebote stehen, aber das ist nicht so ausgemacht. Im Kärntner Landtage waren die Stimmen von zwei slovenischen Abgeordneten, (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Dr. Abuja, ich danke!«) — ich kenne keinen von beiden persönlich — zu vernehmen, die diesen Anschauungen den entschiedensten Widerspruch entgegengesetzt haben. Ich muß gestehen, ich habe keine Lust, mich in die Verhältnisse eines Nachbarlandes einzumischen, und dies aus verschiedenen Gründen, weil einerseits dadurch das nachbarfreundliche Verhältnis gestört wird und andererseits daraus Folgen entstehen, die uns nicht erwünscht sein können; ebenso wie wir nicht zugeben würden, wenn andere Vertretungskörper in unsere Verhältnisse sich einmischen wollten. Stets aber sollten wir hier Recht und Billigkeit walten lassen und niemanden angreifen, wenn der Angegriffene sich nicht vertheidigen kann. Der Landespräsident von Krain ist hier als ein Pascha hingestellt worden (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Er ist noch ärger!«), er ist nicht hier, er hat nicht die Möglichkeit, sich zu vertheidigen, aber in Krain nennen alle Gemeinden seinen Namen mit großer Dankbarkeit angesichts der großen Vortheile, die seine Verwaltung dem Lande gebracht hat. (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Das wird alles gemacht!«) Sie sagen: alles wird gemacht, aber das Entgegengesetzte wird auch gemacht.

Sie gehen auch auf italienisches Gebiet! Mich hat es schon bei verschiedenen anderen Gelegenheiten aufrichtig geschmerzt, wie über die italienischen Staatsangehörigen, die keinen Vertheidiger finden, gesprochen wird, und wie dieselben Angriffen ausgesetzt werden, die ich tief bedauern muß. Es ist von der Triester Bevölkerung die Rede gewesen; ich kenne diese Bevölkerung, ich weiß, daß in Triest eine treue österreichische Bevölkerung lebt (Klici na levi — Rufe links: »Oho! oho!«), in demselben Triest, wo Sie nur Betarden sehen. Freilich gibt es auch entgegengesetzte Elemente, die ich strenger verurtheile, wie irgend jemand hier, und die ich gewiß nicht vertheidigen will, wie auch sonst niemanden, der, wo immer, gegen Oesterreich auftritt; aber gehen Sie in die Städte Friauns und überzeugen Sie sich, wie da dem Gefühle des Oesterreichers gehuldigt wird! Das nämliche werden Sie längs der dalmatinischen Küste sehen, auch da wohnt eine gut österreichisch gesinnte Bevölkerung, und es ist darum zu beklagen, daß man sich hier, in diesem hohen Hause, so weit vergißt, daß die bloße Cultur der italienischen Sprache als etwas Antioesterreichisches proclamirt wird.

Nun, meine Herren, Sie haben auch von Germanisation gesprochen: glauben Sie denn wirklich, daß man diese Behauptung irgendwo ernst nimmt, daß in Krain wirklich germanisirt wird? Es ist ganz unmöglich, daß irgend jemand, der die Verhältnisse aus eigener Anschauung kennt, auch nur im entferntesten daran glauben würde! In Krain wird nicht germanisirt, aber Sie verwechseln dies mit einem anderen Factor. In der Verwaltung wird noch vielfach deutsch amtirt und muß deutsch amtirt werden aus mehreren Rücksichten und in erster Reihe deshalb, weil die Zusammengehörigkeit aller Länder Oesterreichs, wie von verschiedenen Seiten schon betont und von Seite des unmitttelbaren Herrn Borredners ganz klar nachgewiesen wurde, die Nothwendigkeit der deutschen Staatsprache nicht in Abrede stellen läßt. Nennen Sie Staatsprache oder anders das Mittel, ohne welches der Verwaltungsapparat, genannt Oesterreich, nicht bestehen kann; wenn Sie die Nothwendigkeit dieses Mittels heute negiren wollen, dann arbeiten Sie nicht im Sinne des österreichischen Patriotismus, den Sie stets anrufen, sondern an der Unterminirung dieses Reiches, welches so schwere Sorgen zu tragen hat!

Ich glaube nicht, daß Sie ernstlich die Bildung eines slovenischen Verwaltungsgebietes für durchführbar halten; aber nehmen wir an, es sei möglich, daß ein Verwaltungsgebiet, wie Sie sich dasselbe am 2. October vorgestellt haben, gebildet werde. Was würden die Consequenzen davon sein? Diese werden sich zuerst auf die Justiz, dann auf die politische Verwaltung erstrecken, die Schule wird vollständig slovenisirt werden müssen, alles, was nicht slovenisch ist, werden Sie ausscheiden müssen! Da dieser Vertretungskörper in directer Opposition gegen die benachbarten deutschen und italienischen Länder stehen wird, so ist es natürlich, daß Sie nicht nach diesen Ländern gravitiren können, sondern gegen Osten. (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Ist auch nicht die Folge!«) Daraus folgt, daß Ihre Angriffe gegen das staatsrechtliche Verhältnis der Monarchie, wie es dermalen besteht und an dem kein ernstere Politiker zu rütteln den Muth hat, gerichtet sein werden. Wir haben vom Jahre 1848, vom Grafen Jelacic gehört und das Jahr 1848, die Vorfälle in Wien und die Zustände in Ungarn in einem Lichte gesehen, das vielleicht der historischen Darstellung nicht ganz entspricht. Thatsache ist es, daß, was die ungarische Reichshälfte anbetrifft, durch Abmachungen, die von Seiten des Monarchen sanctionirt worden sind, eine Situation geschaffen worden ist, an der heute ein ernstere Politiker in Oesterreich unmöglich rütteln kann; daß in der anderen Reichshälfte ein Staatswesen gebildet wurde, kräftig, gesund und wirtschaftlich lebensfähig; dieses von seinen Bahnen ablenken und in jene Conflicte führen wollen, aus welchen Oesterreich keinen Vortheil ziehen kann, kann nicht das ernstliche Bestreben derjenigen sein, welche Ruhe und Frieden für unser Vaterland suchen. An dieser staatsrechtlichen Stellung Ungarns gegenüber Oesterreich müssen Sie rütteln, wenn Sie die Schaffung eines Verwaltungsgebietes in Ihrem Sinne anstreben. Sie müssen die Vereinigung mit Kroatien anstreben, und dann werden Sie, ob Sie wollen oder nicht, zu weiteren Consequenzen gedrängt werden. Und doch ist schon der erste Schritt hiezu geeignet, die dualistische Form der Monarchie zu zerbrechen. Die Fortsetzung davon ist die Trennung nach rechts und links; wir wollen aber

keine Trennung, sondern die Vereinigung, weil wir an der gegenwärtigen Staatsform festhalten. Alles weitere ist eine Negation unseres althehrwürdigen Oesterreich und deshalb müßte der Herr Abgeordnete der Stadt Krainburg, der heute sehr versöhnlich gesprochen hat — ich muß ihm dieses Zeugnis geben — wenn er Oesterreich, hochhält, alle derartigen Abmachungen mit Parteien, welche naturgemäß zu einer weiteren Trennung, zur Absonderung der Nationalitäten in ganz anderen staatlichen Gebilden führen, perhorresciren; er müßte ein derartiges Verwaltungsgebiet, und jede weitere in naturgemäßer Consequenz der Vereinigung der Länder sich darstellende Formation bekämpfen; wenn er es nicht thut, dann muß ich glauben, daß er als praktischer Politiker jene Ziele fördert, welche zu dem Entgegengesetzten dessen führen, was er so oft und in so beherdeter Weise hier vertritt. Aus diesen Gründen bekämpfen wir dieses Programm, weil wir mit allen unseren Nachbarländern in Frieden und Eintracht leben wollen und wir darin keinen Nutzen erblicken, den Unfrieden zu nähren und zu erhöhen; wir sind aber auch deshalb dagegen, weil diese Vereinigung heute unter denjenigen Bedingungen, welche die unerlässliche Voraussetzung einer geordneten Rechtspflege sind, absolut unmöglich erscheint.

Sie haben bei verschiedenen Gelegenheiten ein falsches Princip vertreten bei der Entwicklung, welche Sie dem Volke zu geben sich zur Aufgabe gestellt haben. Sie entwickeln viel häufiger die Blüte, bevor der Stamm da ist. Sie suchen die äußersten Konsequenzen einer Cultur früher zu ziehen, als Sie die Prämissen dazu geschaffen haben. Ich glaube, daß das insbesondere beim Unterrichte der Fall ist. Ich bin nämlich der Meinung, daß es nicht gleichgültig ist, welche Schulbildung man den unteren Classen bietet. Sie schaffen vielleicht durch nicht ganz berufene Autoren Lehrbücher, welche zur Erziehung des Volkes nicht geeignet sind; dadurch verderben Sie die Grundlage der Erziehung, und alles, was sich darauf aufbaut, führt zu ganz anderen Konsequenzen, als den von Ihnen ins Auge gefaßten. Die Zöglinge Ihrer Schule werden Sie vielleicht dereinst anklagen, daß Sie ihnen die Erziehung auf diese Weise erschwert, wenn nicht unmöglich gemacht haben. Eines ist heute noch nicht bewiesen, daß es möglich sei mit der Ausbildung, welche wir heute im Slovenischen besitzen, den Anforderungen der Rechtspflege in dem Umfange zu entsprechen, als dies unbedingt verlangt werden müßte. Und wenn die Behauptung, welche von Seiten des Herrn Landespräsidenten in der drastischsten Weise vorgetragen wurde, indem er erklärte, daß die slovenische Amtirung die größte Confusion nach sich führe (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Das ist eben falsch!») — wenn diese Behauptung von einem Manne aufgestellt wird, der bezüglich der Beurtheilung der Sprache gewiß eine Competenz in Anspruch nehmen darf — und Sie werden ihm dieselbe nicht abprechen, denn er hat gerade darin oft die eminentesten Beweise seiner Befähigung an den Tag gelegt — wenn dies wahr ist: wie wollen Sie dann für den politischen Dienst und den Justizdienst einen entsprechenden Apparat bilden? Wenn Sie ihn also nicht auf guten und soliden Grundlagen bilden können, dann werfen Sie nicht dieses Stichwort in die Massen hinaus!

Weil es bedauerlich ist, daß Hoffnungen erregt werden, die durchaus unerfüllbar sind, weil es sich um politische

Aspirationen handelt, die sich mit dem Bestande Oesterreichs nicht vereinigen lassen: aus diesem Grunde sind wir gegen ein solches Programm; wir sind aber in keiner Weise dagegen, daß von Seiten des hohen Landtages alles geschehe, was zur Bildung und Entwicklung des Volkes in Krain geschehen kann: dem sind wir auch nie entgegengetreten. (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Die höhere Mädchenschule!») Sie behaupten freilich oft das Gegentheil, aber es ist nicht begründet. Meine Herren! Wir haben viele Jahre ruhig mit einander gearbeitet; viele Sachen, die einen gewissen offensiven Charakter hatten, sind nicht berührt worden. Warum haben Sie dieses Verhältnis so plötzlich gestört? Warum ereifern Sie sich gar so sehr in allen jenen Beschlüssen, die naturgemäß nur den Charakter einer Provocation für die Minorität in diesem hohen Hause und im Lande haben müssen? (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Zum Beispiele?») J. B. warum haben Sie diese an und für sich unbedeutende Summe von 600 fl. für den Unterricht in der zweiten Landessprache gestrichen? (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Warum haben Sie in den ersten Jahren selbst dagegen gestimmt?») Wir haben nicht gegen das Princip, sondern gegen die Summe gestimmt, weil wir der Meinung sind, daß diese Summe nicht ausreichend ist. Aber nicht bloß die Ablehnung dieses Betrages war eine Provocation, viel provocater noch war der Beschluß, durch welchen Sie diese Summe ohne Ueberlegung einfach beim Fenster hinausgeworfen haben, weil angeblich ein paar Schulbuben in Tischeplach gerauft haben. (Veselost. — Heiterkeit.) Ich habe Sie aufgefordert Beweise zu erbringen; sind Ihre Behauptungen richtig, so habe ich nichts dagegen, daß dem Gefühle des beleidigten Theiles die vollste Satisfaction zutheil werde, Sie müssen aber nicht unbewiesene und unrichtige Thatsachen schon zur Grundlage Ihrer Beschlüsse nehmen. Warum werden alle möglichen und unmöglichen Persönlichkeiten, Lebende und Tote, angegriffen und in den Roth gezerrt in einer Weise, wie sie der Würde dieses hohen Hauses durchaus nicht entspricht? Wollen Sie damit den Zweck erreichen, daß man auf diese Versammlung als eine solche hinweise, in welcher das Würdegefühl nicht so geachtet wird, als es geachtet werden müßte? Ist es erhört, daß man anderswo kaiserliche Beamte, die das vollste Vertrauen verdienen, in dieser Weise verunglimpft wie hier; daß Richtern vorgeworfen wird, daß sie Justizmorde begehen, wie wir es heute gehört haben? (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Ist geschehen!») Ja, meine Herren, wenn das wahr ist, so müssen denn doch die Behörden gegen jenen Richter, der so entsetzlich seines Amtes nicht zu walten versteht, einschreiten, und ich begreife nicht, daß sich nicht hunderte von Stimmen dafür erhoben haben!

Und wenn die Behörde gegen einen solchen pflichtvergesenen Beamten nicht eingeschritten ist, was folgt daraus? Das, daß die Schuld nicht besteht, daß man es nur mit Verleumdungen zu thun hat! (Klici na levi — Rufe links: «Slučaj Kresnik na Stajarskem!») Meine Herren, Sie haben auch andere Beamte verunglimpfen gehört, und es thut mir weh, es sagen zu müssen: selbst den Todten gibt man keine Ruhe (Poslanec Svetec — Abgeordneter Svetec: «Nehaj no, Jože!»), auch der verstorbene Präsident des Kreisgerichtes in Gills ist in der

empörendsten Weise angegriffen worden und dies ohne irgend einen Grund! Ja, meine Herren, verdächtigen, anklagen ist leicht, beweisen schwer; haben Sie Beweise, dann heraus damit; kein Beamte, der schuldig ist, soll verschont werden, und ich werde der erste sein, der in diesem Sinne mit Ihnen stimmt. Sie haben, um auf einen nahe liegenden Gegenstand hinzuweisen, uns erzählt, dass in Gottschee ein Mensch, der mit Dreschselegeln zer schlagen zu Gericht kam, um Hilfe zu suchen, einfach davon gejagt wurde; wenn dies wahr ist, dann herrschen bei uns Zustände, die ich mit nichts vergleichen kann. Ist die Behörde eingeschritten? (Poslanec dr. Tavčar — Abgeordneter Doctor Tavčar: «Sie ist eingeschritten!») Wo sind dann die Beweise, dass sie parteiisch ist? Glauben Sie, dass es genügt, wenn Beweise fehlen, einfach zu behaupten: die Behörden sind parteiisch? Haben Sie je von unserer Seite gehört, dass wir irgend jemanden persönlich verdächtigt hätten? (Poslanec Kavčič — Abgeordneter Kavčič: «Nasega kolega Stegnarja!») Aber um des Himmels willen; da fällt einem wirklich schwer, ernst zu bleiben bei einem solchen Zwischenrufe! Wenn ich mir erlaube, einen Bericht, der vorliegt, in entsprechender Weise zu discutiren, da will man mir den Gedanken eines persönlichen Angriffes unterschieben! (Nemir na levi. — Unruhe links. — Predsednik pozvoní. — Vorsitzender läutet.)

Ich wende mich zu einer anderen Frage, weil die Gefahr vorliegt, dass man bei solchen Abschweifungen weiter gehen könnte, als es der Sache und auch den guten Intentionen, die wir mit Ihnen theilen, zweckdienlich sein kann.

Meine Herren! Wir sind beim Budget und da möchte ich Sie darauf aufmerksam machen, dass in einem Lande, wo zwei Parteien sich befinden, die Verwaltung des Landesvermögens eine ganz besondere Aufmerksamkeit und Delicateffe verlangt. Es ist die erste Pflicht desjenigen, der ein fremdes Vermögen neben dem eigenen verwaltet, auf das fremde Vermögen besonders Rücksicht zu nehmen. In der öffentlichen Verwaltung ist zwar nicht ganz dasselbe der Fall, aber es herrscht doch eine gewisse Analogie; die Umlagen, die gezahlt werden, die Beträge, aus denen der Landesfond sich bildet, werden von beiden Parteien aufgebracht. Ich will nicht untersuchen, in welchem Verhältnisse, glaube aber andeuten zu können, dass eine Untersuchung darüber nicht zu unseren Ungunsten ausfallen würde. Bestehen nun solche Parteiverhältnisse, dann ist die allergrößte Delicateffe bei der Verwendung des gemeinsamen Vermögens für einseitige Parteizwecke geboten. Jede Partei hat ihre eigenen Zwecke, und jede Verfügung über das eigene Vermögen zur Förderung derselben mag von ihrem Standpunkte aus gerechtfertigt erscheinen; das gemeinschaftliche Vermögen aber darf zu solchen Parteizwecken weder von der einen noch von der anderen Seite angegriffen werden. Wir haben den Beweis erbracht, dass wir bei vielen Gelegenheiten geschwiegen haben, selbst Beschließen gegenüber, welche mit diesem Grundsätze sich nicht vollständig decken. Ich möchte Sie aber bitten, darauf bedacht zu sein, dass jene etwas zu weit gehende Liberalität zur Unterstützung von Parteizwecken durch Landesmittel nicht mehr jene rücksichtslose Anwendung finde, die sie noch heute zu finden scheint. Ich beschränke mich auf diese Bemerkung, wobei ich an Ihr Gerechtigkeitsgefühl appellire, uns in dieser Frage keine Situation zu schaffen, welche ein

einmüthiges Vorgehen im Interesse des Landes unmöglich machen würde. Ich bin nicht in der Lage, auf alle Ausführungen, die von dem ersten Herrn Redner in die Debatte gebracht worden sind, einzugehen, und dies aus sehr vielen Gründen, darunter auch deshalb, weil ich Ihre Geduld nicht zu weit in Anspruch nehmen möchte. Aber von dem Grundsätze ausgehend, an welchem festhaltend ich zu beweisen suchte, dass die Gründung eines nationalen Verwaltungsgebietes nicht im Interesse des Staates, nicht im Interesse der Verwaltung und des freundnachbarlichen Zusammenlebens gelegen ist, und dass derartige Utopien besser unterlassen werden sollten, möchte ich noch den weiter angeregten politischen Fragen eine ganz kurze Aufmerksamkeit widmen.

Meine Herren! Ich glaube, dass die Ansicht des letzten Herrn Redners auch auf Ihrer Seite die vorherrschende und dass die Anschauungen des ersten Herrn Redners nicht die Ihrige ist; wenigstens ich hege diese Ueberzeugung, denn wenn Sie diese letztere Ansicht theilen würden, dann müsste ich wirklich zu Conclusionen kommen, die sich vielleicht über die Grenzen dieser Debatte erstrecken würden. Wenn Sie gehört haben, dass die Regierung — ich habe keine Aufgabe sie zu vertheidigen — dass die österreichische Regierung einfach nur für den Kaiser von Deutschland und den König von Italien arbeite, und derartige Ansichten unwiderlegt ausgesprochen werden, dann müssen Sie sagen, dass diese Regierung ihrer ersten Pflicht, für Kaiser und Vaterland zu arbeiten, pflichtvergessen nicht nachkommt! Hier werden Stämme des Reiches des Hochverrathes beschuldigt in Formen, wie sie rüder kaum gedacht werden können; es wird von den Deutschen behauptet, dass sie nur nach Berlin gravitiren, von den Italienern dasselbe nach außen, die Ungarn werden als Vaterlandsverrätther hingestellt: Das alles darf in einem österreichischen Vertretungskörper gesagt werden! (Poslanec Svetec — Abgeordneter Svetec: «Kdo pa to pravi?») Wer das zu behaupten wagt, der hat für das Oesterreichthum kein Gefühl!

Möge man nicht mit kleinlichen Sophistereien daran nergeln; die Grundsätze, die ich vertheidige, sind die Grundsätze ehrlicher österreichischer Politiker, welche nicht jeden Augenblick um eine leidige Opportunitätsfrage sich scheren! Ich glaube, dieses Gefühl beherrscht Sie mit uns, und wenn dies der Fall ist, dann müssen Sie auch die Entrüstung mit uns theilen; es geht nicht an, ein ganzes Volk des Hochverrathes zu zeihen. (Poslanec Hribar — Abgeordneter Hribar: «Prosim, tega ni nihče storil, to ni res!» — Poslanec Svetec — Abgeordneter Svetec: «Kdo?») Das ist wahr! Der Herr Abgeordnete der Stadt Laibach hat in der von Ihnen von Anfang bis zum Ende ruhig angehörten Rede darüber und in diesem Sinne gesprochen.

Nun, diese politische Ueberzeugung, die ich verdamme, meine Herren, theilen Sie hoffentlich nicht, und diese Hoffnung bietet mir den Anlass zum Uebergange auf den zweiten Theil meiner Ausführungen, bei denen ich mich so kurz als möglich fassen werde.

Meine Herren! Es ist hier betont worden sowohl von dem letzten Herrn Redner als auch von anderer Seite, dass es im Interesse des Landes im höchsten Grade wünschenswert wäre einheitlich, einverständlich, gemeinsam zu arbeiten; es ist darauf hingewiesen worden, dass diese gemeinsame Arbeit die ersprießlichsten Resultate für das

Land ergeben würde; ich beglückwünsche Sie alle und auch mich selbst, von Seite des letzten Herrn Redners ähnliche Anschauungen gehört zu haben!

Ich glaube, daß diese politische Debatte großen Dank verdient schon deshalb, daß derartige Grundzüge zum Ausdruck gelangen, damit Verwirrungen, die Geister und Gemüther schädigen, beseitigt werden. Sie sagten, daß Sie die Berechtigung der anderen Partei im Lande anerkennen; Sie sagten, daß Sie mit der anderen Partei gemeinsam arbeiten wollen; das sind Worte, die wir verstehen. Beeinträchtigen Sie unsere Rechte nicht, wir beeinträchtigen die Ihrigen nicht. Stellen Sie sich nicht auf den starren Standpunkt der Nationalität in Fragen, wo ein gemeinschaftliches Zusammenwirken auf anderer Grundlage im Interesse des Landes, der Bevölkerung, des Staates möglich ist? Ich habe versucht nachzuweisen, daß der einseitige Standpunkt der Nationalität in staatlichen Fragen von dem allergrößten Nachtheile ist. Lassen wir die Waffen ruhen auf diesem Gebiete, wir sind zur Entscheidung darüber nicht competent und nicht in der Lage, diese Fragen zu lösen; vereinigen wir uns, ich rufe Sie auf, zum gemeinsamen Wirken, zum Vortheile unseres Landes und unseres Volkes, das uns Dank wissen wird, daß wir es vor Verwirrungen bewahrt haben, die nie und nimmer zu seinem Besten gereichen können. (Zivahno odobravanje na desni. — Lebhafter Beifall rechts.)

Abgeordneter Baron Apfaltrern:

Bei der Electricität, welche die Atmosphäre in diesem Saale erfüllt und nachdem auch Fragen, die vielleicht in eine Budget-Debatte nicht gehören, zur Genüge besprochen worden sind, erlaube ich mir, Schluß der Debatte zu beantragen.

Deželni glavar:

Gospod poslanec baron Apfaltrern predlaga konec debate. Prosim gospode, ki se strinjajo s tem formalnim predlogom, naj blagovolé ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Omenjati mi je, da je gospod poslanec Hribar že poprej bil vpisan, obljubil je pa, da bode govoril na kratko.

Poslanec Hribar:

Visoka zbornica! Potrjujem, da je res, kar je naglašal častiti gospod predgovornik, ki je predlagal konec debate, namreč, da so se razpravljale v današnji debati stvari, ki ne spadajo v to debato. S temi besedami obračam se do njega ekscelencije gospoda poslanca barona Schwegelna, ki je iz govora gospoda poslanca litijskega in iz mojega govora izvajal stvari, o katerih nisva govorila. Jaz sem naglasal v svojem govoru — vsi častiti gospodje poslanci morali so to slišati, in mislim tudi njega ekscelencija gospod poslanec baron Schwegel — da bi bilo to, ako se zjedimo Slovenci na jugu, v koristi in interesu avstrijske države. O Nemcih v Avstriji kot narodnej celoti in o njih namenih, združiti se z Nemčijo, nisem govoril; — da se pa po nekaterih nemških časopisih kažejo take tendence, je znano — temveč govoril sem o drugi državi, ki jo imamo v ozadji. (Poslanec Svetec

— Abgeordneter Svetec: «Res je!») Jaz sem naglasal, da imamo v italijanskem narodu v avstrijski državi elementov, ki demonstrujejo proti Avstriji in iščejo zveze z Italijo. (Poslanec Svetec — Abgeordneter Svetec: «To je res!») Ministerstvo samo je to pripoznalo, ko je razpustilo društvo «*Pro Patria*» kot državni sovražno društvo, ki je bilo razširjeno po vseh pokrajinah avstrijskih, koder stanujejo Lahi. Ako je torej ministerstvo samo pripoznalo, da so med Italijani elementi, ki so sovražni Avstriji, mislim, da je gospod poslanec baron Schwegel najmanj poklican, da mi kliče nasproti, da nisem govoril kot zastopnik slovenskega naroda v avstrijskem smislu.

Res je, da sem dejal, da vlada ne izpolnjuje svoje dolžnosti; ali izrekel sem tudi, da se mi Slovenci smatramo za oni element, ki imamo braniti Avstrijo na jugu, in zato sem dejal, da se silno pregrešajo oni, ki delujejo na to, da se narod slovenski, oziroma slovenski, ponemči ali na drugi strani polasči.

Ako odgovarja njega ekscelencija gospod baron Schwegel, da ne gré vsega italijanskega naroda v Avstriji metati v en koš, vem to tudi jaz, in kaj tacega tudi nisem storil, pač pa bi opozarjal častitega gospoda na nek dogodek, ki je silno karakterističen za Lahe. Leta 1866. bila se je bitva pri Visu; gromenje kanonov se je čulo po bregovih dalmatinskih. Italijanska stranka v Spljetu, stoječa pod vodstvom župana Bajamontija, postavljala je stole in mize na morskem obrežju spljetskem, pričakujoč zmagonosne italijanske armade, da jo pogosti. Ali laško brodovje ni došlo, ker je bilo tepeno pri Visu. Lahi dalmatinski delali so torej račun brez krčmarja, ko niso mislili — kakor tudi — nikdo drugi ni pričakoval, da bode junaški Tegetthoff uničil italijansko brodovje. Takrat se je pokazalo, kako je ono italijansko domoljubje do Avstrije; takrat se je sprevidelo, da je treba v Dalmaciji drugačne politike. In zato je prišel prevrat; odposlal se je v Dalmacijo baron Rodić in Dalmacija postala je — tudi v državnej upravi — to, kar je bila od prirode, od nekdanj: slovenska dežela. Mislim, da nikdo, in tudi ekscelencija baron Schwegel ne more trditi, da bi se kaj tacega ne moglo zgoditi tudi v Primorji. Ne vem, koliko on pozna italijanski narod, da ga drugače slika; ali skušnja nam kaže, da imamo vsak dan priliko prepričati se o Italijanski udanosti do Avstrije.

Ne bom veliko govoril, ker sem obljubil, da bode govoril na kratko in ker je ura že pozna. Sploh bi se ne bil oglasil, ko bi me zadnji gospod govornik ne bil takorekoč izzval. Še na jedno njegovo očitjanje mu moram odgovoriti. Trdil je namreč, da sem čisto po nepotrebnem in po krivici napadal deželnega predsednika koroškega in druge osebe, ki niso navzoče, in se ne morejo braniti. Častitega gospoda poslanca ekscelenco barona Schwegla opozarjam samo, na kak ostuden in nečuvan način — da smo kar strmeli — je on sam pred kratkem napadel gospode sekundarije naše deželne bólnice, ki tudi niso bili navzoči in se niso mogli zagovarjati. Ako je on imel to pravico, potem ima vsak poslanec ono isto pravico, posebno kadar gré za osebe, ki službujejo na javnih mestih,

ker moremo le tako pričakovati, da bode javna kritika vplivala toliko, da se bodo drugače obnašali, kakor so se dosedaj.

Mislím, da bode toliko zadostovalo. Odgovarjal bi lahko še veliko, ali debatovalo se je že mnogo, čas je pozen in zato ne bodem odgovarjal še nadalje ne častitemu gospodu deželnemu predsedniku, ne drugim gospodom predgovornikom in tudi ne njega ekscelenciji gospodu poslancu baronu Schwegelnu. Samo toliko se rečem, da iz govora mojega ni bilo videti, da bi mi tirjali ali želeli jugoslovansko skupino, ki bi bila Avstriji sovražna. Rekel sem le, da so Slovenci in Hrvatje združeno poklicani, da branijo na jugu Avstrijske obali, da gredó skupaj v boj za Avstrijo, ne besedice pa nisem spregovoril o političnem združenju teh dveh narodov. Toliko samo sem hotel povedati, da se ne bode reklo, da na oster napad njega ekscelencije nisem našel odgovora.

Deželni glavar:

Njega ekscelencija gospod poslanec baron Schwegel prosi besede za dejansko opazko. Prosim.

Abgeordneter Excellenz Baron Schwegel:

Ich habe nur eine kurze thatsächliche Berichtigung vorzubringen.

Der Herr Abgeordnete der Stadt Laibach hat erklärt, ich hätte in einer der letzten Sitzungen dieses hohen Hauses die Secundärärzte des hiesigen Krankenhauses in einer ganz ungerechtfertigten Weise angegriffen. Dieser Erklärung gegenüber constatire ich thatsächlich, was ich damals gesagt habe. Nachdem diese Frage hier durch den Herrn Abgeordneten der Stadt Laibach zur Sprache gebracht worden war in dem Sinne, daß dem Primararzte an der chirurgischen Abtheilung ein Vorwurf daraus gemacht wurde, daß er die Secundärärzte zu Operationen nicht heranziehe, habe ich erklärt, daß ich den Herrn Abgeordneten der Stadt Laibach darauf aufmerksam machen möchte, daß dieser seiner auch im Ausschusse mitgetheilten Anklage von Seite eines Herrn Vertreters des Landesauschusses selbst der Umstand entgegen gehalten wurde, daß dem Primararzte an der chirurgischen Abtheilung durch längere Zeit, aber nicht immer, das geeignete Personale nicht zur Verfügung stehe.

Diese Erklärung habe ich abgegeben und beigefügt, daß dieser im Ausschusse gemachten Erklärung nicht widersprochen worden ist, und den Umstand, daß nicht widersprochen worden ist, habe ich betont, mich aber nie und nimmer auf eine persönliche Beurtheilung der in Frage stehenden Secundärärzte eingelassen. Das ist die thatsächliche Wahrheit; jede andere Interpretation steht im Widerspruche mit den Verhandlungen im Ausschusse, und ich wage alle Herren Mitglieder des Finanzauschusses als Zeugen aufzurufen für die Wahrheit dessen, was ich vorgebracht habe.

Poslanec Svetec:

Prosim besede za fakični popravek! Moram protestirati zoper to, česar me je dolžil gospod poslanec baron Schwegel, kakor da bi bil jaz dolžil vse avstrijske Nemce, da so nelojalni. (Poslanec baron Apfaltrern

— Abgeordneter Baron Apfaltrern: «Das ist keine factische Berichtigung!»; poslanec ekscelencia baron Schwegel — Abgeordneter Excellenz Baron Schwegel: «Von Ihnen war gar nicht die Rede!») Stenografični zapisnik je tukaj in, moja gospóda, je natisnen v časnikih in tam stoji «nekateri Nemci», in to je faktum ter se da dokazati vsak dan. Bog ne daj pa, da bi bil ves nemški narod dolžil nelojalnosti. To bi si bil štel za največji greh in protestiram z vso odločnostjo, da bi se taka misel meni podtikala.

Poslanec dr. Vošnjak:

Prosim besede za dejansko opazko! Njega ekscelencija gospod poslanec baron Schwegel je trdil, da se je v finančnem odseku govorilo o tem, da sekundariji niso zmožni pomagati primariju pri operacijah. O tem se nikdar ni govorilo, ampak reklo se je, da sam primarij ne more opravljati vsega posla in da je imel v prejšnjih letih večkrat doktorande, ne doktorjev, ki niso bili večji operacij. Zaradi tega stavil se je predlog, naj se kreira služba asistenta za doktorja, ki je dovršil tudi operacijski kurs; o nezmožnosti sekundarijev se pa v finančnem odseku ni govorilo, niti jaz nisem govoril o tem, niti kdo drug.

Kar se tiče opazke gospoda poslanca Hribarja, da se ključi za operacijsko orodje ne izročajo sekundarijem, sem se informiral o tej stvari; ključi se res ne izročajo, pač pa se instrumenti puščajo zunaj, katera bi v nujnosti potrebovali.

Poslanec dr. Tavčar:

Predlagam konec fakičnih popravkov. (Veselost — Šeiterfeit.)

Deželni glavar:

To ne gre, vsak ima pravico do fakičnih popravkov.

Gospod dr. Schaffer se oglašá za fakično opazko.

Abgeordneter Dr. Schaffer:

Es ist ein eigenes Schicksal, welches die Verhandlungen des Finanzauschusses haben, daß sie nämlich wiederholt in einem vollständig verkehrten Lichte in diesem hohen Hause dargestellt werden. Gegenüber dem Herrn Dr. Vošnjak, welcher behauptete, es sei im Finanzauschusse davon nicht gesprochen worden, daß die Secundärärzte nicht fähig seien, größere Operationen vorzunehmen, erlaube ich mir zu berichtigen, daß ich selbst das gesagt habe, folglich wird er mich nicht davon überzeugen, daß im Finanzauschusse davon nicht gesprochen worden ist. (Poslanec dr. Vošnjak — Abgeordneter Dr. Vošnjak: «A Vi! pa jaz ne!» — Poslanec baron Schwegel — Abgeordneter Baron Schwegel: «Wer hat denn von Ihnen gesprochen?» — Veselost. — Šeiterfeit.)

Deželni glavar:

Sklepam splošno razpravo. Gospod poročevalec ima končno besedo, menim, da ga smem naprositi, da govori kolikor mogoče na kratko.

Poročevalec Klun:

Nahajam se v težkem položaji, ker moram po tako obširni obravnavi govoriti, pa kolikor mogoče na kratko, ker te ali une reči, ki smo jih slišali, potrebujejo nekaterih pojasnil. V prvi vrsti hočem odgovarjati eksclenciji gospodu baronu Schwegelnu, poprej pa še nekaj dostaviti faktični opazki gospoda dra. Vošnjaka. V finančnem odseku se je trditvi gospoda dra. Schafferja o naših sekundarjih odločno ugovarjalo, in gospod dr. Vošnjak je rekel, da trditev gospoda dra. Schafferja ni opravičena, ker je imel gospod dr. Fux že mnogokrat na razpolaganje pravih doktorjev in operaterjev.

Sedaj pridem k drugim gospodom govornikom.

Kar je gospod poslanec Hribar tukaj tako obširno razpravljaj, spada prav za prav v državni zbor, mislim pa, da se sme kaj tacega govoriti tudi v deželnem zboru, v kolikor je to treba v pojasnjenje političnega stališča. Sicer pa opozarjam na to, da se razpravljajo one reči v državnem zboru od strani slovenskih poslancev vsako leto in da je slišati proti našim pritožbam tako malo ugovora, da ni dvomiti, da bi stvari, katere je razpravljaj gospod poslanec Hribar, v marsičem ne bile resnične. Očita se nam, da na Koroškem ugovarjajo našim trditvam in pravijo, da ni res, kar tožijo slovenski poslanci v državnem zboru; ali znano je, da se te pritožbe ne čujejo samo od nas, temveč da dotična oporekanja vedno zavračajo tudi koroški slovenski poslanci v koroškem deželnem zboru in da pošiljajo Slovenci na Koroškem do državnega zbora vedne pritožbe in peticije, katerih je nad 200 še neresenih.

Poudarjala se je potreba sprave med Slovenci in Nemci na Kranjskem, ali opozarjati moram zlasti gospode na oni (desni — rečten) strani, da je treba za tako opravo dobre volje in sicer od ene in druge strani. Gospodje pravijo, da se bodo spravili, kadar jim privolimo, kar tirjajo. Kakošno pa je zatiranje nemške stranke? Opozarjam Vas, da gospodje dostikrat govoré o kratenji svojih pravic, če mi kaj tacega dosežemo, kar nam gre po vsi pravici, in da govoré o kračenji, če v tem ali onem ne nadvladujejo več kakor poprej. Gospod poslanec dr. Schaffer je naravnost rekel, da stoji na stališči, s katerega se bode vedno protivil proti slovenski stranki in proti vladi; ali meni se dozdeva, da je ta njegov izrek vendar nekoliko pretiran. Če bi bilo to le od one (desne — rečten) strani odvisno, bi mu morebiti verjel; ali okolščine so velikokrat močnejše nego volja stranke same, in tiste okolščine, ki so provzročile, da smo do sedaj dosegli marsikak porazum v materijelnih vprašanjih, jih bodo še naprej silile, da bodo pustili tisto opozicijo, ki jo semtertje kažejo še sedaj akoravno proti svoji volji, kajti od pametnih ljudij se sme pričakovati, da znajo prav porabiti okolščine.

Govor je bil tudi o Trstu in italijanski stranki. Gospoda poslanca Hribar in Svetec sta že pojasnila, kako ona dva sodita o Nemcih in Italijanih, in mi vsi smo tistega mišljenja. Nikdo izmed nas ni obsodil in ne obsoja celega naroda nemškega ali italijanskega,

ampak le en del italijanske stranke, katerega, mislim, obsoja tudi gospod dr. Schaffer. Vender pa moram opozarjati, da dobra patrijotična stranka v Trstu nima nobenega vpliva, da je na milost in nemilost izročena iredentarski stranki in da gospoduje ta stranka po družtvih in oficijelnih zastopih. Opozicija v mestnem zastopu, takozvana dobra patrijotična stranka, molči, ker si oni stranki ne upa oporekati. Koliko je pa Avstriji pomagano s stranko, ki se poskrije, kadar bi bilo treba dejanjsko kazati svoj patrijotizem, je samo po sebi umevno.

Govorilo se je dalje o velikih uspehih, katere je slovenski narod že dosegel pod to vlado. Temu nasproti moram opozarjati, da je naš narod celo pod ministrom Stremayrjem veliko več dosegel, nego pod Gautschom, kar bi lahko in rad tudi dokazal, ako bi to pripuščal čas. Če smo torej dosegli uspehov, tega nimamo zahvaljevati sedanji vladi, ampak nasprotni stranki sami, v kolikor je namreč ona pripomogla v to, da se je v državnem zboru sklenil član 19. temeljnega zakona, na katerega podlogi zahtevamo, kar nam gré. Zahvaliti se imamo torej tudi onim gospodom, ker bi sicer posebno pri sedanjih razmerah ne dosegli ničesar. (Poslanec dr. Schaffer — Abgeordneter Dr. Schaffer: «So undankbar seid Ihr!»)

Kar se tiče zjedinjene Slovenije, opozarjam na govor gospoda poslanca Sveteca, s katerim je utemeljeval predlog o napravi višjega sodišča v Ljubljani in v katerem on dovolj jasno opisuje in kaže, kako si mislimo združeno Slovenijo. Tam je naravnost povedano, da je ne nameravamo doseči, kakor se nam očita, z uporom, z raztrganjem obstoječih kronovin, z združenjem z Hrvatsko in z raztrganjem dualizma, ampak da hočemo doseči združeno Slovenijo le v administrativnem oziru in to postavnim potom in s pomočjo avstrijske vlade, ki bode vender enkrat spoznala, kake koristi bi bilo to združenje. O kakem uporu pa ni sledú v naših predlogih. Opozarjati pa moram na to, da ravno nasprotna stranka, ki ima veljavno besedo v državnem zboru, hoče trgati avstrijsko državo, ker je hotela tedaj, ko je šlo za proglašenje nemškega jezika kot državnega jezika, izločiti Galicijo in Dalmacijo, da bi se v ostalih deželah tem laglje širil nemški jezik. Če torej ti gospodje, ki hočejo veljati za stebre avstrijske države, mislijo, da bi za avstrijsko državo ne bilo slabo, ako bi se izločila Galicija in Dalmacija, bi morali dosledno tudi priznavati, da bi ne bila tako velika nevarnost, ako bi se Slovenci na jugu združili v eno skupino, zlasti ker gre le za administrativno skupino. Sicer pa hočejo gospodje sami nekako raztrgati našo deželo. Opominjam na to, da smo slišali iz ust prečastitega gospoda deželnega predsednika v odgovoru na neko interpelacijo, da se bodeta za kočevski okraj postavila dva šolska nadzornika, eden za nemške in eden za slovenske šole, in če bi bilo gospodov Nemcev na Kranjskem toliko, kakor jih je na Češkem, bi se drugače silili na izločitev od našega naroda in na razdvojitve naše kronovine, kakršne namene sedaj nam podtikate. Reklo se je, ako se omogoči spojitve slovenskih kronovin, katere niso povsem slovenske, ampak so dežele

z mešanim prebivalstvom, da bi se potem prebivalstvo drugih narodnosti sloveniziralo. Gospodje, ki kaj tacega trdijo, sodijo narodno stranko po sebi, kajti ti gospodje bi tako delali, če bi mogli kaj tacega napraviti, kar nameravamo mi. Narodna stranka v deželi pa ne misli na to, ampak se drži pravila «vsakemu svoje», kar pričajo na primer vsi predlogi gledé uravnave naših ljudskih šol, v katerih je bilo vedno odločno preskrbljeno za to, da se imajo šole za kočevske Nemce in celo za Nemce v Weissenfelsu urediti z nemškim učnim jezikom. To načelo je narodna stranka že od nekdaj zmirom priznavala in tudi sedaj ne nameravamo drugzega, nego kar tirja poštenje in pravica.

Morebiti bode treba pozneje govoriti še posebej o kaki stvari, in ker vidim, da gospodje komaj čakajo konca seje, sklepam za sedaj in prosim, da prestopimo v nadrobno razpravo.

Deželni glavar:

Pričakujem od gospoda poročevalca predlogov, katere stavlja finančni odsek. Mislim, da v današnji seji rešimo samo še to točko, vse druge pa se bodo resile jutri.

Poročevalec Klun:

Prosim dovoljenja, da berem pri vsakem poglavju le končne številke.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec bode čital le končne svoto, ako gospodje temu pritrldijo?

(Pritrjuje se. — Zustimmung.)

Kdor želi besede, prosim da se oglasi, kadar pride na vrsto dotično poglavje.

Poročevalec Klun:

(bere skupne svote I. in II. poglavja, ki obveljajo brez debate — liest die Gesamttimmen der Rubrik I und II, welche ohne Debatte angenommen werden.)

Tu sem spada resolucija prva. Zakaj se je stavila ta resolucija, povedano je v poročilu finančnega odseka, in zato menim, da ni treba obsirneje govoriti o tej stvari.

Poslanec Grasselli:

Visoka zbornica! Izprosil sem si besede k prvi resoluciji, katero stavlja finančni odsek. Jaz prav radostno pozdravljam to resolucijo in nimam ničesa proti njej ugovarjati, samo nekako nepopolna se mi zdi. Morebiti, da se je pri obravnavi v finančnem odseku omenjalo tudi to, kar jaz pogršam, ali v resoluciji sami ne najdem besedice gledé penzijskega statuta, s katerim se je visoka zbornica bavila že večkrat. Leta 1886. je bilo naročeno deželnemu odboru, da naj izdela tak penzijski statut, in leta 1888. je deželni zbor zopet obravnaval o tem uprašnji in naročil deželnemu odboru, da ima predložiti deželnemu zboru službeno instrukcijo in penzijski statut,

kar se pa dosedaj ni zgodilo. Zato sem mislil, da se bode finančni odsek oziral tudi na to in naročil deželnemu odboru nekaj konkretnega. Pri naših deželnih uradih nahajamo to čudovito razmerje, da so plače sestavljene iz treh vrst pripadnin. Najprej vidimo redne plače, razen teh pa uživajo uradniki petletnice, in sicer različne: nekaterih je po šestero, nekaterih le po četvero — in poleg tega tudi aktivitetne doklade. V mirovino pa se vštevajo le redne letne plače; petletnice in aktivitetne doklade se ne vštevajo vanjo. Da se aktivitetne doklade ne vštevajo v mirovino, to je umevno; drugače pa je s petletnicami. Povsodi drugod se prištevajo petletnice mirovini in zaradi tega niti ni pravilno, da se tako imenujejo petletnice deželnih uradnikov, kajti faktično so tudi le aktivitetne priklade. V to zistemo pa se je že naredila luknja, ker se je deželnim zdravnikom priznala pravica do vštevanja petletnic v mirovino. Jaz mislim, da bi bilo pač pravično in v stvari sami popolnoma utemeljeno, da se ista pravica prizna tudi ostalim uradnikom in to tembolj, če se izreka načelo, da jim je zanaprej vplačevati v penzijski zaklad. Ne hotoč grešiti dalje na potrpežljivost častite gospode, prosim le, da pritrldite mojemu nasvetu, naj se dodajo prvi resoluciji finančnega odseka še besede:

«V mirovino uradnikov pak vštevale tudi petletnice.»

Poročevalec Klun:

Omenjati moram najprej, da se je v tekst prve resolucije urinila tiskovna pomota, in da se ima beseda «penzijskega zaklada» nadomestiti z «penzijskega statuta».

Dalje omenjam, da je bilo to, kar je poudarjal gospod poslanec Grasselli, v razgovoru tudi v finančnem odseku, kjer se je pa reklo, da se ne gre, takoj izrekati tega načela, ampak prepuščati deželnemu odboru, da se ozira tudi na petletnice, kadar se bode izdeloval penzijski statut. Deželnemu odboru je to na voljo dano, ker se je poudarjalo, da spadajo petletnice v pokojnino, kakor velja to gledé drugih uradnikov in da ne gre v tem oziru vzdrževati sklepa iz leta 1873. Zato po moji misli ni treba dostavka, katerega priporoča gospod poslanec Grasselli, ampak deželni odbor že sam vé, kaj mu je storiti.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec se izreka proti dostavku gospoda poslanca Grassellija, ker se ne priporoča, da se že sedaj izreče načelo, da se imajo petletnice vštevati pokojnini. Glasovali bodemo v prvi vrsti o predlogu finančnega odseka, in prosim gospode, ki pritrldé temu predlogu, naj blagovolé ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Želijo gospodje glasovati tudi o dostavku gospoda poslanca Grassellija?

(Poslanec Hribar — Abgeordneter Hribar: «Da!»)

Torej prosim glasovanja, in prosim gospode, ki pritrde dodatnemu predlogu gospoda poslanca Grassellija, naj blagovolé ustati.

(Se odkloni. — Wird abgelehnt.)

Prosim gospoda poročevalca, da nadaljuje.

Poročevalec Klun:

Potrebščina v poglavji III. znaša po predlogu finančnega odseka 4200 gld. Tu sem spada resolucija 2., ki se glasi:

(Bere resolucijo 2. — Sieht Resolution 2.)

Utemeljevanje te resolucije se nahaja v poročilu samemu in torej ni treba več govoriti o njej.

Deželni glavar:

Prosim gospode, ki pritrldijo svoti potrebščine v poglavji III., in — menim da glasujemo ob enem tudi o resoluciji — resoluciji 2. finančnega odseka, naj blagovolé ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Poročevalec Klun:

V poglavji IV. nasvetuje finančni odsek znesek 39.710 gld. kot skupno svoto potrebščine.

K temu poglavju pripada resolucija 3., ki se glasi:

(Bere resolucijo 3. — Sieht Resolution 3.)

Tudi ta stvar je v poročilu zadostno pojasnena, in gospodje vedó, zakaj tu gre.

Poslanec dr. Vošnjak:

V 4. točki poglavja IV. je za vodne zgradbe in melioracije med redno potrebščino vstavljen znesek 5000 gld. in med izredno 10.000 gld. V tej svoti 10.000 gld. je obseženih 3000 gld. za Puttickova preiskavanja krajev po Krasu, kjer ni vode, in 2000 gld. za napravo načrtov za napeljavo vode v krajih, ki trpé pomanjkanja vodé. Manjka pa znesek, da bi se dale podpore onim občinam, ki že imajo načrte narejene. V saboto sem izročil deželnemu odboru prošnjo občin Begunje in Sevšček. Vode bi se dobilo iz virov, ki so oddaljeni 3 km, in načrt in proračun, katerega je izdelal inženir Čadež, kaže, da bi ta vodovod stal 13.000 gld. Vodovod za občino Trnje stane po proračunu 10.000 gld. Tudi občina Cerknica je vložila prošnjo, da naj inženir napravi načrt gledé napeljave vode. Tu so navedene samo tri občine, za katere so načrti že izdelani, deloma pa se bodo šele napravili. Vsi ti troški so jako veliki in nikakor ni misliti, da bi občine same jih mogle prenašati in da bi zadoštoval znesek, katerega nasvetuje finančni odsek. Resolucija sicer pravi, da naj deželni odbor naprosi vlado, da bi predložila državnemu zboru načrt zakona gledé doneskov za napeljavo vode v kraje kranjske dežele, kjer se nahaja pomanjkanje vode; toda tako zakonodajstvo gre počasi, in vemo, da za pri-

hodnje leto se ni pričakovati takega zakona. Potreba pa je nujna, kar se je posebno tudi letos pokazalo. Gospodarji so imeli veliko škodo na živini, nastale so boleznj in sploh je to pomanjkanje vode tak nedostatek, da preti konec našemu kmetijstvu. Ker v proračunu ni nobenega zneska, da bi se podpirale občine, ki si hočejo napeljati vode in si pomagati v tem oziru, nasvetujem, da se pri poglavji IV., točki 4., vstavi v proračun daljni znesek 5000 gld. za podpore občinam na Krasu za napeljavo pitne vode. Prosim, da visoki zbor pritrldi temu predlogu, kajti drugod mi radi dovoljujemo podpore tudi za manj važne stvari.

Poslanec Kavčič:

Štejem si v dolžnost, da krepko priporočam nasvet častitega gospoda predgovornika. Že gospod predgovornik je omenjal, da imajo nekatere občine že dotične načrte, druge pa se bodo šele oglasile, da se jim napravijo. Oglasile se bodo, kolikor je meni znano, še sledeče občine: Goriče, Orehek, Zagorje, Razdrto in Gorenje, ker so te občine silno trpele vsled pomanjkanja vode.

Slišal sem že večkrat neko sumničenje, da se ne bode toliko občin oglasilo, kakor se pa morda misli, in zakaj da se doslej niso oglasile, ako je v resnici toliko potreba. Dokazati hočem, kako so se take prošnje reševale pri okrajnih glavarstvih. Tukaj imam štiri prošnje in sicer občin: Landol, Goriče, Gorenje in Rakulik. Na te prošnje se je odgovorilo sledeče:

«V prigibu se Vam vrača prošnja za podelitev državne podporščine za napravo občinskega kala z opombo, da se ima ta prošnja še v naslednjem smislu dopolniti: Kraj, kjer se hoče napraviti napajališče za živino, se mora imenovati (parcelna številka), njegova lega, kratko popisati ter povedati, za katere vasi, s katerim številom živine in za kateri čas bi se vtegnilo rabiti napajališče.

C. kr. okrajno glavarstvo v Postojni, dné 27. junija 1888.

F. Schwarz l. r.»

Tukaj se torej tirja, da bi bilo moralo povedano biti, za koliko živine se potrebuje vode. Ali v prošnji se glasi:

«Goveje živine imamo do 120 glav in do 20 konj, katere moramo vse tudi daleč na vodo goniti, ker v kaluži, ležeči mej našo vasjo in Brinjem, je voda vedno nečista, po leti pa celo smrdljiva. Vsled pomankanja vode nam živina večkrat boleha, da, pripetilo se je, da je celo oslepela. Enaka usoda tare naše, le dve minuti oddaljene sosede Brince, kateri imajo do 50 goved in 20 konj.

Opravičena je torej želja, koju gojimo do naprave tako silno potrebnega občinskega vodnjaka, katerega bi radi napravili mej našo vasjo in Brinjem, pri malem ali edinem izvirku, tako, da bi obedve občini imeli korist od tega. Tako bi se okoristile pa tudi te naprave občine: Bukuje, Gorenje, Strmca, Belsko in druge, kajti vodnjak bi bil pri skladni cesti, katera v mnoge občine vodi ter veže tri sodniške okraje.»

Tu je bilo pač dovelj jasno rečeno, kje se namerava napraviti vodnjak, katere vasi da ga bodo rabile in koliko živine da imajo te.

Ali prošnje so bile pisane od mene; ali koj, ko so jih prinesli k glavarstvu, reklo se jim je, da ne bodo pomagale nič. Jaz sem šel na lice mesta in sem prošnje zaradi tega napravil, da bi se občine ognile troškov, ampak to je bilo prejšnjemu glavarju preveč, on je celo take malenkostne prilike porabil, da je svoje maščevanje pokazal. Opomniti moram v tej zbornici, da so se pri nas časi res nekoliko zboljšali, zakaj v greh bi si moral šteti, ako bi sedanjega gospoda okrajnega glavarja markiza Gozani-ja primerjal prejšnjemu okrajnemu glavarju. Tega moža občinstvo spoštuje, kar tudi v istini zasluži. Pri tem naj povem, da Notranjci imamo sedaj dva moža kot glavarja, katera hvalevredno zvršujeta svoj poklic, in to sta gospoda markiz Gozani in Delcot v Logaci. Dokler bodeta tako postopala ter svoj poklic tako zvrševala, kakor ga sedaj, bodeta žela gotovo vedno spoštovanje od vseh krajanov. Žal v prejšnjem času bilo je drugače.

Ker se nadejam, da se bode zanaprej bolj pravično ravnalo, priporočam prav toplo, da se vsekako sprejme še svota, katero nasvetuje častiti gospod predgovornik dr. Vošnjak, katera itak ne bode še zadostovala.

Poslanec Pakiz:

Visoki deželni zbor! Ura je sicer že pozna, ali vender bi si usojal spregovoriti še nekoliko besed. Suša ni le po nekaterih krajih na Notranjskem, ampak po vseh tistih krajih v naši deželi, kjer nimajo studencov, to je posebno tudi v Suhi Krajini in na Kočevskem. V kočevskem sodnem okraji so mi razmere dobro znane, in tako na primer v Starem Logu nimajo nobenega studenca. Pomanjkanje vode je vsako leto veliko, posebno veliko je bilo letos. Silno trpele so občine Polom, Kukovo, Vrbovce, Bukovo, Buchenberg in sicer Srednje, Gornje in Spodnje Bukovo. V Loškem Potoku, oziroma v vasi Mali Log, kjer je ogromno število prebivalcev in živine, so daleč odstranjene od studenca. Občina Gora ima samo en studenec in ta je oddaljen od vasi.

V Strugah so tri do štiri vasi, ki so daleč oddaljene od studenca. Predlagal bi torej, naj bi se subvencija 5000 gld., kakor jo predlaga gospod poslanec dr. Vošnjak, povisala za 3000 gld., da bi se ne le na Notranjskem, ampak tudi drugod občine podpirale, da bi si napravile vodovodov, štirin in kapnic.

Poročevalec Klun:

Gospod poslanec dr. Vošnjak je že v finančnem odseku stavil predlog, katerega danes ponavlja, samo da je tam nasvetoval še višjo svoto. Pomisleki proti temu predlogu so bili sledeči: Za vodne stavbe postavljen je v proračun znesek 15.000 gld., in sicer za uravnavo Save 3500 gld. in 1500 gld. za uravnavo Bistrice pri Mojstrani. 3000 gld. je že obljubljenih za preiskavanja, katera bode imel gospod Puttick po

Notranjskem in Dolenjskem. To znaša skupaj 8000 gld.; torej ostaja še 7000 gld. za druge potrebščine in sicer za nagrade pomožnemu inženirju, ki se bode bavil s preiskavanjem, in za podpore, katere se bodo dajale manjšim občinam za napravo načrtov. Poudarjalo pa se je, da se gledé taci veliki del, pri katerih pojde za 13.000 do 14.000 gld., ne morejo določevati nagrade, dokler ni predložen načrt deželnemu zboru. Ravnotako deželni odbor ne more sam določevati takih višjih podpor. Zato se je v finančnem odseku poudarjalo, da naj take podpore dovoljuje vsako leto deželni zbor sam in da za manjše podpore zadostuje znesek, katerega je finančni odsek vstavil v proračun.

Če gospodje mislite, da ta znesek ne zadostuje, to lahko pokažete z glasovanjem. Ali v imenu finančnega odseka nemorem nasvetovati druge številke, nego 5000 gld. za redno in 10.000 gld. za izredno potrebsčino.

Deželni glavar:

V prvi vrsti, menim, glasujemo o predlogu finančnega odseka in prosim gospode, ki pritrde temu predlogu, naj blagovolé ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sedaj glasujemo o predlogu gospoda poslanca dra. Vošnjaka, in prosim gospode, ki pritrde temu predlogu, naj blagovolé ustati.

(Zgodi se. — Gefchieht.)

Prosim nekoliko obstati, da stejem glasove; 14 gospodov glasuje za predlog. Prosim za protiglasovanje, in prosim gospode, ki so proti predlogu gospoda poslanca dr. Vošnjaka, naj blagovolé ustati.

(Zgodi se. — Gefchieht.)

Proti glasuje 15 gospodov, torej je predlog odklonjen.

Sedaj glasujemo o predlogu gospoda poslanca Pakiza, in prosim gospode, ki pritrde temu predlogu, naj blagovolé ustati.

(Se odkloni. — Wird abgelehnt.)

Končno imamo glasovati še o tretji resoluciji finančnega odseka, in prosim gospode, ki pritrde tej resoluciji, naj blagovolé ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Poročevalec Klun:

K temu poglavju spada tudi še resolucija 4., ki se glasi:

(Bere resolucijo 4., ki obvelja brez debate. — Dieß Resolution 4. welche ohne Debatte angenommen wird.)

(Bere V., VI. in VII. poglavje, ki obveljajo brez debate. — Dieß Rubrik V, VI und VII, welche ohne Debatte angenommen werden.)

(Bere svoto poglavja VIII. — Dieß die Summe der Rubrik VIII.)

Pri tem poglavju je treba rešiti več prošenj, katere so bile finančnemu odseku izročene in katerih so nekatere že rešene; nerešene pa so sledeče, za katere predlaga finančni odsek, da naj iz deželnega

zaklada dobé podpore: «Asylverein» dunajskega vseučilišča 50 gld., bolniška blagajnica mojstrov v Ljubljani 100 gld., Ciril Metodovo društvo 1000 gld., dramatično društvo v Idriji 100 gld., Gangl Alojzij 250 gld., nižja gimnazija v Ljubljani 250 gld., nižja gimnazija v Kočevji 100 gld., gimnazija v Novem mestu 250 gld., slikar Grm Josip 200 gld., Gvajc Anton 150 gld., konservatorist Hubad Matej 200 gld., Jeran Luka za dijaško kuhinjo 200 gld., slikar Knavs Matija 100 gld., ljudska kuhinja v Ljubljani 100 gld., Narodna šola 200 gld., Oblak Marija Johana za pouk gluhonemih deklic v Šmihelu 200 gld., patrijotično deželno podporno društvo kranjsko 100 gld., podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaji 200 gld., podpiralna zaloga slovenskih vseučilišnikov v Gradci 200 gld., podporno društvo pomočnih uradnikov 100 gld., podporno društvo filozofične fakultete dunajske 20 gld., podporno društvo na višji poljedelski šoli (Bodencultur) na Dunaji 30 gld., na rudarski akademiji v Ljubnem (Leoben) 20 gld., slikar Šubic Alojzij 200 gld., Thiel Marija Regina za pouk v ženskih ročnih delih v šoli šolskih sester v Šmihelu 100 gld., društvo «zur Pflege kranker Studierender» na Dunaji 50 gld.

Te podpore znašajo skupaj 6070 gld. in so za 1570 gld. večje mimo nasvetov deželnega odbora.

(Obvelja brez debate. — Wird ohne Debatte angenommen.)

Dalje so še tri prošnje in sicer: «Juristen-Unterstützungs-Verein» na Dunaji, Lavrin in Pajsar, gledé katerih predlaga finančni odsek, da se odklonijo.

(Obvelja. — Angenommen.)

K temu poglavju spada 5. resolucija, ki se glasi: (Bere resolucijo 5. — Sieht die Resolution 5.)

Utemeljevanje te resolucije se nahaja v poročilu in torej nimam o njih ničesar več omenjati.

Deželni glavar:

Prosim gospode, ki se strinjajo s posameznimi številkami in s končno številko poglavja VIII., naj blagovolé ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Prosim gospode glasovati tudi o 5. resoluciji, in prosim tiste, ki pritrde tej resoluciji, naj blagovolé ustati.

(Obvelja — Angenommen.)

Poslanec ces. svétnik Murnik:

Prosim besede! Visokemu zboru je itak znano, da smo se mnoga leta na Kranjskem potegovali za to, da bi se vpeljal obrtni pouk v posebnih šolah. Posrečilo se je to po dolgem potezanju, in, doseгла sta se pomenljiva ministerska ukaza z dné 11. marca l. 1887. in 5. januarja l. 1888, s katerim sta se ustanovili dve obrtni strokovni šoli v Ljubljani. Visoki deželni zbor se je že poprej, posebno v treh zasedanjih leta 1887., 1888. in 1889., bavil s tem vprašanjem in je vselej, posebno pa v svoji séji dné 3. decembra l. 1887. priznal potrebo, da se morajo združiti vsi faktorji,

da dobi naš narod svoje lastno obrtno šolstvo, kakor je imajo druge dežele v Avstriji. Vse šolstvo se je v teku časa povzdignilo in tudi obrtno šolstvo; v Avstriji imamo mnogo državnih obrtnih in strokovnih šol, za slovenski narod pa ste samo dve obrtni šoli v Ljubljani. Zaradi tega se je deželni zbor v lanskem zasedanju zjedínil v to, da se ima naprositi ministerstvo, da nam ustanovi še eno obrtno šolo, namreč za kovinsko obrt. Preostajala bi potem še obrtna šola za zidarje, kamnoseke in štukaterje, in potem bi lahko rekli, da se je doseglo vse, kar se more tirjati in česar se smemo nadejati, da bomo tudi dobili. Da bode deželni odbor imel povod naslanjati se na sklep deželnega zbora, stavljám sledeči nasvet, katerega sem stavil tudi že v finančnem odseku in prosim, da ga slavni deželni zbor sprejme enoglasno.

Nasvet se glasi:

Visoki deželni zbor naj sklene:

«Deželnemu odboru se naroča, da se obrne do visokega c. kr. ministerstva za uk in bogočastje, da popolni obrtno šolo v Ljubljani.»

Deželni glavar:

Želi kdo besede k tej resoluciji?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Gospod poročevalec?

Poročevalec Klun:

Ne.

Deželni glavar:

Prosim torej gospode, ki pritrde tej resoluciji, naj blagovolé ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Poročevalec Klun:

(Bere končne številke poglavij IX. do XIII., ki obveljajo brez debate. — Sieht die Summen der Rubriken IX bis XIII, welche ohne Debatte angenommen werden.)

Vsa potrebsčina znaša torej, in sicer: redna 633.329 gld., izredna 291.613 gld., skupaj 924.942 gld.

(Bere skupne številke zaklade v poglavjih I. do IV., ki obveljajo brez debate. — Sieht die Gesamtziffern der Bedeckung in den Rubriken I bis IV, welche ohne Debatte angenommen werden.)

Skupna zaklada znaša 62.670 gld., in če primerjamo vso zaklado z vso potrebsčino v znesku 924.942 gld., kaže se primanjkljaj v znesku 862.272 gld.

Finančni odsek torej nasvetuje sledeče:

(Bere predloge I., II. in III. — Sieht die Anträge I, II und III.)

Deželni glavar:

Želé gospodje, da glasujemo o vsakem predlogu posebej?

(Klici na levi — Rufe links: «Skupno!»)

Torej prosim gospode, ki pritrde I. II., in III. predlogu finančnega odseka, naj blagovolé ustati.

(Vsi predlogi obveljajo. — Alle Anträge werden angenommen.)

Sedaj glasujemo še o celoti, in prosim gospode, ki pritrde v drugem branji sprejetim predlogom finančnega odseka, tudi v tretjem branji, naj blagovolé ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Poročevalec Klun:

Sedaj imam staviti v imenu finančnega odseka se sledeče resolucije:

(Bere 6., 7., 8. in 9. resolucijo. — Liest die Resolution 6, 7, 8 und 9.)

Deželni glavar:

Ako ni ugovora proti temu, dam skupno na glasovanje resolucije 6 do 9.

(Ni ugovora. — Wird kein Widerspruch erhoben)

Torej prosim gospode, ki pritrde 6., 7., 8., in 9. resoluciji finančnega odseka, naj blagovole ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

S tem je rešena ta točka dnevnega reda, in obenem mislim, da ustrežem vsem gospodom, če prestopam h koncu seje. Naznaniti imam, da ima finančni odsek danes ob 6. uri sejo, v kateri se bode obravnavala točka, katero sem danes moral odstaviti od dnevnega reda; upravni odsek zboruje jutri ob 9. uri.

Upam, da bomo v jutrajšnji seji končali vse ostale točke.

Sklepam sejo.

Konec seje ob 4. uri popoldne. — Schluss der Sitzung um 4 Uhr Nachmittag.

